

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul V ■ Nr. 4 (41) ■ Aprilie 2014

Biserica Mărcuș, Cîmpulung

Din sumar:

Revista apare cu sprijinul
Primăriei Municipiului Curtea de Argeș
și al Asociației Culturale „Curtea de Argeș”

1 + 1 = 2!

Gheorghe PĂUN

Am pus mai devreme semnul exclamării pentru a întări afirmația și, mărturisesc, pentru a-i provoca pe cei care susțin că nu e așa... Pentru că aud mereu cum că „în viață nu e ca în matematică, unu plus unu nu fac totdeauna doi” (cu variante mergând până la poziția talibană: „nu fac *niciodată* doi”).

Luciditate sau doar sofisme, diversiuni, metafore, suprapunerea conștientă sau nu a planurilor, alint de „rafinat” care vrea să sublinieze grija lui/ei de a separa „spiritul de finețe” de cel „geometric”, el/ea viețuind, desigur, învăluit de primul? Adesea, și un mod de a clama inapetența pentru matematică, pentru științele „grele” în general, poate și o reacție întârziată (și superficială) la structuralismul de acum câteva decenii. Iar din tonul meu transpare iritarea matematicianului – dar e voie, pentru că ne aflăm în numărul pe luna aprilie al revistei...

Nichita Stănescu ne-o spune ritos, încă din primul vers al poemului „Matematica poetică”, dedicat lui Solomon Marcus, în replică la cartea acestuia *Poetica matematică* (Editura Academiei RSR, București, 1970): „Unu și cu unu nu fac doi”. Și continuă: „Unu și cu unu fac trei/ sau patru, sau cinci...” Are dreptate poetul, pentru că el adună „unu tare și cu unu moale”, știind, totuși, că „2 tare nu e totuna cu 2 moale,/ 2 lung nu e totuna cu 2 scurt”. Adună adică mere cu pere, punând în discuție o regulă pe care o învață școlarii mici tot atunci când învață adunarea. (Putem aduna și „mere” cu „pere”, dar nu ca atare, ci considerându-le și pe unele și pe celelalte „fructe”, „obiecte”, „entități”, ridicându-ne adică la un nivel semantic la care diferențele se șterg și operația aritmetică devine posibilă.)

Rămânând la Nichita Stănescu, mai găsim la el și o „Altă matematică”, poem în care scade... corăbii din nori și tramvaie din cai, împarte munți la capre și verze la steaguri, înmulțește plăpumi cu iepuri, adună conopidă cu ouă... Păi cum să mai funcționeze aritmetica așa cum și-o imagina Pitagora, invocat de altfel în „Matematica poetică”, dacă se folosesc asemenea „numere”?!...

Pe scurt: 1 + 1 = 2 ori de câte ori 1 și 2 sunt cifre, deci semnele + și = au înțelesul din aritmetică. *Punctum*, ar zice Eminescu. Orice utilizare diferită este *ilegală* – sofism, diversiune, metaforă, amestec de lumi (ar formula Dan D. Farcaș la rubrica lui) etc., etc.

Iar faptul că punerea alături (evit să spun adunarea) poate duce la ceva care înseamnă *altceva* (de obicei, înseamnă mai mult) decât „suma” este cunoscut (în matematică și în afara ei). Apare aici, de exemplu, așa-numitul *efect de sistem* (cam același lucru cu *principiul emergenței*): un sistem este mai mult (în orice caz, *altceva*) decât suma părților sale (cu mențiunea că aici „sumă” înseamnă alăturare, colaborare, relaționare, multe altele, dar deloc o adunare ca în aritmetică). Observația apare peste tot, de la celulă, care e altceva decât mulțimea chimicalelor din ea, la un ceas, care e mai mult decât ansamblul rotițelor lui, la organizații din societate, instituții etc. Un exemplu anecdotic, pe care l-am auzit pe vremea când eram analist-programator, ca ilustrare a efectului de sistem, a puterii organizării-coordonării: într-o luptă unu la unu, un soldat al lui Napoleon este învins de un mameluc egiptean, pentru că cel de-al doilea e mai voinic, are sabia mai grea etc.; cinci soldați francezi luptă de la egal la egal cu cinci mameluci, dar zece soldați înving fără probleme zece mameluci, pentru că sunt mai bine instruiți, colaborează mai eficient etc. Unu plus unu nu fac, așadar, deloc doi...

La fel, un vers plus un vers pot face un distih, un poem, o epigramă (dar fac două *versuri*, dacă numărăm *versuri*), ba chiar și cu cuvintele e la fel: „floare la ureche” poate însemna tocmai asta, o floare la ureche, dar poate însemna și cu totul altceva. Un dicționar întreg de expresii ne stă la dispoziție – caz particular, de altfel, al observației că „semantica nu e totdeauna aditivă”, fapt cunoscut și în informatică. (Deja Aristotel observa în *Metafizica* sa că o silabă este mai mult decât suma fonemelor sale.)

Am zăbovit printre cuvinte, pentru că aici m-a atras poetul, dar putem afla „alte matematici” în oricare altă artă, chiar mai la îndemână în muzică și pictură.

Revin la finalul poemului „Matematica poetică”: „Matematica s-o fi scriind cu cifre,/ dar poezia nu se scrie cu cuvinte./ Cucurigu!” Greșește poetul: poezia se scrie cu cuvinte (de acord – și cu necuvinte) cu mult mai mult decât se scrie matematica cu cifre. Pe matematicieni nu-i preocupă 1 + 1, ci $a + b$, iar dacă a și b notează două versuri și c o strofă-distih, putem scrie $a + b = c$ fără a mai putea fi contraziși. Cucurigu! (De fapt, fără „cucurigu”: „versul” ăsta mi se pare și prea zgomotos și inutil...)

Domnul Eminescu scris-a

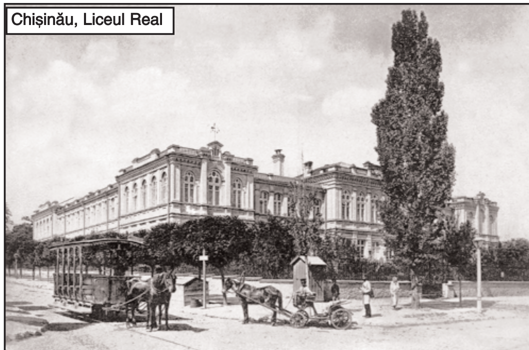
Toate-s vechi și nouă toate...

Discuțiunea actuală asupra reformelor ce ar fi de introdus în școlile noastre secundare a emanat de la necesitatea, ce devine tot mai simțită la noi, de a ne crea o clasă de mijloc, având tehnici, industriași, meseriași, comercianți și agricultori buni. Așa cred că trebuie să înțelegem cu toții fraza ce o întâlnim în toate discuțiunile de această natură, de-a da o direcțiune mai practică instrucțiunii etc. Divergența cea foarte însemnată de opiniuni în privința mijloacelor prin care am putea ajunge la scopul propus însă probează, cu toate asigurările contrarie, că cestiunea nu s-a studiat cu destulă profunditate mai întâi în țară la noi și apoi în alte state, care sunt mai progresate în această privință. Împrumutând fraze din discursurile unor profesori care cred că acum pot face mici modificări în programa școlilor secundare, apropiindu-le mai mult unele de altele, credem că și nouă ne vor prinde bine acele reforme. Dacă unii dintre franceji cred că pot scoate limba latină din clasa I și II de liceu, având o literatură proprie foarte însemnată și o limbă formată, noi, care nu avem încă nici una nici alta, voim să mergem și mai departe, fără să căutăm la starea noastră actuală. Ar fi timpul să încetăm odată cu mania, cea foarte comodă altfel, dar care se răzbună în mod cumplit, de-a introduce schimbări și reforme care pot fi bune pentru alții, dar pentru noi, nesosind timpul lor, devin dezastruoase. De aceea și cestiunea actuală, în privința instrucțiunii secundare la noi, mă voi sili a o trata după starea noastră actuală, lăsând la o parte cestiunea oportună poate pentru alte state, dar neoportună pentru noi, de-a discuta asupra unor reforme, altfel neesențiale, ce ar fi de introdus în școalele secundare; voi înlocui și parola, împrumutată iarăși de la alții, „de-a da o direcțiune mai potrivită școalelor secundare", pe care noi încă nu le avem nici în număr aproximativ suficient, prin parola „trebuie să avem școli pentru toate clasele societății".

În instrucțiune nu încap compromisele. Avem licee literare care pregătesc pentru universitate, spre a ne da clasa aceea care este clasa conducătoare în societate și care dă tonul în privința gustului și moravurilor; trebuie însă să avem și școli care să dea cultura cuvenită așa-numitei clase de mijloc. Necesitatea de astfel de școli la noi a devenit destul de simțită. N-avem decât să căutăm prin orașele și orășelele noastre și vom găsi o mulțime de tineri care au studiat câte patru clase primare tăbăriți prin primării, prefecturi, tribunale și poliții, ca copiști și subcopiști cu leafă și fără leafă, oameni fără niciun viior și care toți vor deveni în cele din urmă adevărați proletari. Acești tineri sunt fii de țărani mai cu dare de mână, de comercianți și proprietari mici care nu-i pot trimite în alte părți pentru continuarea studiilor. Școalele noastre primare, care în adevăr au mare necesitate de o reformă radicală, precum voi arăta în alt articol, în loc să dea elevilor o educațiune și instrucțiune care să nu-i înstrăineze de ocupațiunite părinților lor, nu îngrijesc deloc de aceasta. După sistema de la noi, elevii pierd cu totul în școala primară și puținul simț practic și iubirea pentru ocupațiunea părinților care le-a adus cu sine din casa părintească; mai văzând și posibilitatea de a deveni judecători și președinți de tribunal cu patru clase primare, nici că se mai gândesc la altceva decât de a deveni funcționari. Cu chipul acesta vedem pe fiecare zi dispărând comercianții români din târgurile și târgușoarele noastre și înlocuirea lor prin străini; vedem arendași și mici proprietari sărăcind din cauza ignoranței și creșterii greșite a copiilor lor. Care ar fi acum cea mai potrivită școală, negreșit secundară, pentru toți aceștia, adică atât pentru comercianți cât și pentru proprietari și țărani, care să le dea cultura trebuincioasă? Eu cred că școala reală.

Ideea de a crea școli secundare după trebuințele locale este cu totul greșită; căci să nu se piardă din vedere că și școala reală dă o cultură generală, numai potrivită pentru clasa de mijloc; dacă programa lor ar fi una pentru agricultor, alta pentru negutător și alta pentru industriaș n-ar mai fi școli secundare, ci speciale; nici în Franța prin cuvântul special (*enseignement spécial*) nu se înțeleg școli după trebuințele locale (...), ci prin „special" se înțeleg numai școli secundare pentru institute speciale. În genere, există chiar tendința de a mai apropia și cele două școli secundare existânde, adică liceul și școala reală, una de alta; de aceea se și învață tot așa de bine limba latină în școala reală de ordinea I-i ca și în liceu, și viceversa în liceu s-au ridicat științele naturale la o treaptă cu limbile și matematicile. Se crede periculos a avea în societate două clase cu idei deosebite și care să judece trebuințele societății din puncte de vedere cu totul diferite. Ce ar fi însă dacă toate școalele reale secundare ar diferi după localitate! Aceasta este, în scurt, o imposibilitate, îndată ce zicem *instrucțiune secundară*.

Chișinău, Liceul Real

Revenind la obiect, e ușor a ne convinge că, dacă am avea cel puțin în capitalele de județe câte un gimnaziu real, elevii din oraș și județ cu mai puțină dare de mână ar putea absolvi cursul inferior de gimnaziu real până la al 15 sau 16 an. În aceste școli, pe lângă înzestrarea cu cunoștințele necesare, s-ar deștepta în elevi gustul și simțul pentru ocupațiunile părinților lor, având convingerea totodată că ei pot lucra mai cu succes în sfera părinților, posedând cunoștințe îndestulătoare; astfel am putea conserva mai întâi ceea ce avem din clasa de mijloc și totodată o am pune pe calea progresului. În scurt timp am putea avea apoi o generațiune activă, cu simț și pricepere pentru ocupațiunile clasei de mijloc și, bazați pe această generațiune, am putea propăși la timp și la formarea de industrii.

O dezvoltare naturală și sistematică în instrucțiunea noastră încă ne impune acum înființarea de școli reale ca unele care pregătesc terenul pentru școlile speciale. Ar fi a rămâne consecvenți în greșelile noastre dacă am începe mai întâi cu înființarea de școli speciale; am înființat două universități fără să avem școli primare și secundare care să poată alimenta măcar una.

În fine, școlile reale vor pregăti pentru școlile de arte frumoase. Deși d-nul Damé pune pictura și estetica între studiile de lux, astăzi însă nu mai există îndoială că artele sunt un puternic mijloc de cultură. Punându-ne pe terenul practic cu d. Damé, iarăși vom găsi că fără cultivarea artelor toate încercările noastre de a avea industrii vor fi zadarnice. Ca să ne convingem pe deplin despre aceasta n-avem decât să privim la starea Franciei. Astăzi, când toate națiunile culte suferă de o criză economică de atâți ani, este singură Franța care relativ se află destul de bine în privință economică. Bărbați competenți care s-au ocupat cu explicarea acestui fenomen s-au convins că el nu e nici rezultatul caracterului francez, nici al împrejurărilor locale, ci este rezultatul educațiunii poporului francez, în decurs de secole, în direcțiunea de a i se dezvolta gustul estetic prin cultivarea artelor. (...) În adevăr, dacă celelalte națiuni voiesc să rămâie în veci tributare francejilor sau dacă francejii voiesc să ajungă în industrie unde suntem noi, n-au decât să adopte reforma d-nului Damé și să considere clasicitatea veche, estetica și pictura ca lux. Din nenorocire, așa se cam consideră la noi artele, voind poate să fim practici, într-un mod foarte nepractic am pierdut și micile începuturi de industrie ce le aveam.

În fine, din aceste considerente nu cred că este bine a cădea dintr-un extrem într-altul și să ajungem, de la ideea de a preface toate liceele în licee reale, la ideea de a amâna la kalende înființarea de gimnazii reale ca atare.

(*Timpul*, 25 septembrie 1880)

Redactor-șef: Gheorghe Păun

Redacție: Daniel Gligore, Maria Mona Vâlceanu, Constantin Voiculescu

CURTEA DE LA ARGEȘ
Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Trustului de Presă „Argeș Expres" (B-dul Basarabilor 35A, tel./fax: 0248-722368) și a Centrului de Cultură și Arte „George Topîrceanu" (B-dul Basarabilor 59, tel./fax: 0248-728342) din Curtea de Argeș

Corectură: Radu Gîrjoabă
Tehnoredactare: Elena Baicu

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face la sediul redacției – Trustul de Presă „Argeș Expres" (25 lei/6 luni și 50 lei/12 luni); banii trebuie trimiși în contul SC Argeș Expres Press S.R.L., deschis la Raiffeisen Bank Curtea de Argeș, IBAN: RO83 RZBR 0000 0600 0373 5533, sau în contul deschis la Trezoreria Curtea de Argeș, IBAN: RO46 TREZ 0485 169X XX00 0379.

Tiparul: SC TIPARG SA, Pitești.

Revista poate fi sponsorizată prin intermediul Asociației Culturale Curtea de Argeș, CIF 29520540, cont Volksbank, IBAN RO82 VBBU 2587 AG15 1679 2701.

Homo sapiens

Orânduielile lumii

Horia BĂDESCU

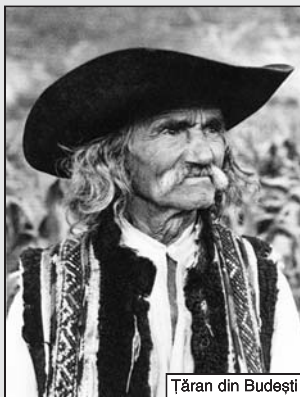
Pe noptiera mea se odihneşte, de o bucată de vreme, o carte rară! O carte căreia i-aş putea zice, fără ezitare, cu acea expresie franţuzească nespus de plăcută mie, „un livre de chevet". O iau în mână, din când în când, ca să-mi tulbure spiritul cu câteva pagini, citite sau recitite. O aşez la loc până la viitoarea lectură, la căpătâiul patului, unde stă cuminte şi nevinovată, ei dar cum altfel ar putea sta moartea la căpătâiul patului decât cuminte şi nevinovată, tăcută, aşa cum stă ea de la începutul începutului lumii, fiindcă ce să vorbească ea cu sinele ei care în toate cele se află? Ce să vorbească ea, *Moartea noastră cea de toate zilele*, cum am uitat să vă spun că se cheamă opul cu pricina, cu noi aceştia din toate zilele pe care Dumnezeu i le-a luat ei ca să ni le dea nouă? Cu cine, adică, ar avea ea ceva de vorbit, spăimoşii de noi, sau cine s-o interpeleze, să-i scormonească prin buzunare şi boccele, să o răsfeţe cu tandre poeme, cu întâmplări despre vieţuirea-i, căci şi ea are o vieţuire, cu ziceri înţelepte, ale lui sau ale altora care s-au nevoit să-i pipăie închipuirea, dacă nu prietenul Dumitru Augustin Doman, autorul acestei cărţi „de potolit" moartea.

Cartea aceasta, care a trecut uşure prin leşia canoanelor şi canonadelor literare, cu sfiala atâtor altor scrieri cu miez, cartea asta plină de sfâşietoare tandreţi faţă de gâdele nostru – nimic de mirare, fiindcă avem atâtea mărturii despre tandra legătură care se instalează între călău şi victimă – gâdele acesta al tuturor, oameni şi plante şi pietre şi fiare, grăunte de pulbere şi galaxii, cu toţii egali în moartea noastră, cartea aceasta care probează încă o dată adevărul lui Leopardi: „a reprezenta moartea înseamnă a reda omului, măcar pentru o clipă, viaţa pe care a pierdut-o", cartea aceasta m-a redat, fără să vrea şi fără să vreau, lumii copilăriei, în celălalt veac şi mileniu, în care inexistenţa IT-ului ne obliga la desuetul nărav al lecturii. Cartea aceasta mi-a readus în memorie fermecătorul, fascinantul, fabulosul univers pe care-l descopeream într-o ediţie dintre cele două războaie a cunoscutei culegeri a lui Petre Ispirescu, *Basmele românilor.*

Desigur, poate părea paradoxală legătura dintre cartea lui DAD şi vârsta aceea aurorală, în care moartea nu avea pentru mine alt înţeles decât acela al unui eveniment banal, ca atâtea altele, în existenţa satului în care am venit pe lume. Şi totuşi... Şi totuşi, ceva trebuie să se fi întemeiat înăuntrul conştiinţei sau inconştientului meu de vreme ce, dintre toate minunatele întâmplări ale imaginarului fantast al românilor, memoria a păstrat, atât de vie în întâmplările ei, povestea care se chema „Finul morţii". Poate că nu se chema ea întocmai, fiindcă s-a scurs destulă vreme de atunci, însă despre acest personaj straniu era vorba. Despre acest personaj vreau să vă povestesc, cu amintirile de atunci şi cu vorbele de acum.

Un personaj născut, desigur, din năstruşnica viziune a unui neam care la supărare ameninţă cerul cu săgeţi, bagă moartea în lada de zestre a fiului de împărat ori în turbinca lui Ivan şi-o lasă să se scovârgească, gata-gata să moară de foame, altoieşte dracii cu parul, care, ce mai, „dă cu puşca-n Dumnezeu", vorba conului Leonida. Fiindcă numai dintr-o asemenea relaţie „familiară" cu transcendenţa, despre care am mai vorbit în alte circumstanţe, se putea isca ideea unui gospodar, nu numai de a porni pe întortocheatele căi ale tărâmurilor în care hălăduieşte jupâneasa moarte, nu numai de a sta în poveşti cu dânsa, precum prietenul DAD, ci de a o alege şi îndupleca a fi, i-auzi colea năzdrăvănie!, năpaşa pruncului tocmai venit pe lume. Poate va fi fost în mintea lui nădejdea unei oarecari protecţii. Dacă nu pentru el, cumătrul morţii, măcar pentru fiul lui, pentru finul acesteia. Cine ştie ce va fi fost în cugetul omului, ce socoteli, despre care povestea nimic nu spune, îşi va fi făcut?

Însă jupâneasa nu numai că a acceptat, dar şi-a şi luat rolul în serios. Şi-a învăţat finul, l-a şcolit cu osârdie, a făcut din el om învăţat. Numai că, aici începe genialul paradox al poveştii, ce l-a învăţat moartea pe finul ei? Care sunt ierburile de leac, care şi pentru ce suferinţe, cum se obţin din ele elixirurile vindecătoare, cum se folosesc ele, când, unde şi la ce vreme, adică numai lucruri care se-aşază obstacol în calea lucrării dumisale. De mirare lucru cum îl învaţă ea să dea răgaz şi sprijin vieţii şi să-i stea împotrivă! Ce fel de învăţat a făcut năşica din finul ei? Doctor, doctor de seamă! Adică tocmai… Ciudat mai vede neamul acesta aşezările lumii şi afacerile jupânesei cu coasa! Că despre cum le vede ea… aici lucrurile stau altfel, cum vom afla mai încolo.

Ţăran din Budeşti

Regele Carol II, la Bălţi, 1934

Ţărănci din Basarabia

Regina-Mamă Elena şi Regele Mihai, la 1 noiembrie 1942, la Chişinău

Deodată, însă, dumneaei i-a spus finului şi taina cea mare, leacul leacurilor: dacă nimic nu mai poate fi de ajutor bolnavului, dacă totul pare pierdut, atunci doctorul să-l întoarcă pe acesta cu picioarele pe pernă şi cu capul acolo unde-i şedeau picioarele. Să întoarcă ordinea lucrurilor, cum ar veni şi cum mă bate pe mine gândul, să pună sfârşitul în locul începutului şi începutul în locul sfârşitului, să-ncurce răul şi să-i dea vieţii o cale nouă! Leac absolut, împotriva căruia nici măcar ea, moartea, nu mai are nicio putere. „Însă numai şi numai atunci să te foloseşti de el, i-a zis naşa moarte, când nu m-ăi vedea pe mine la căpătâiul bolnavului. Fiindcă altminterea va fi rău!" Şi aşa a făcut doctorul cel mare şi mare a ajuns. Până în ziua în care s-a îmbolnăvit de moarte – Doamne, ce zicere tulburătoare, să te îmbolnăveşti… de moarte, cum te îmbolnăveşti de toate cele!! – fiica împăratului, cea frumoasă coz şi promisă, dimpreună cu jumătate din împărăţie, aceluia care o va scoate din necaz. Şi şi-au încercat puterile ştiinţei şi harurilor doctorii curţii şi vrăjitorii şi tămăduitorii din cele patru vînturi. Zadarnic! Într-un târziu l-au chemat şi pe doctorul cel mare. Şi doctorul a văzut că la căpătâiul fetei şedea naşa moarte. Şi naşa i-a făcut semn că nu. Însă fata era frumoasă coz şi jumătate de împărăţie nu e de ici-colea! Aşa că a scăpat fata de la moarte şi s-a ales cu beneficiul promisiunilor.

După care s-a dus să se roage naşei, în genunchi, de iertare. „Bine, a zis aceasta, de data asta te iert! Fiindcă eşti finul meu." Iată, până şi moartea poate uita şi ierta ce e atins de orbirea amorului. Că doar aici despre asta e vorba, chestiunea cu împărăţia fiind doar un beneficiu colateral, cum am spune noi, astăzi. „Însă, ţine minte că nu mai există o altă dată!" Şi n-a mai fost o altă dată până când nu s-a îmbolnăvit împăratul însuşi şi la căpătâiul lui nu s-a aşezat răbdătoarea moarte. Şi doctorul cel mare a stat în cumpănă. Însă atât s-a rugat de el frumoasa şi iubitoarea-i nevastă, atâtea lacrimi a vărsat, încât doctorul, de dragul ei şi cu gândul, poate, la cealaltă jumătate de împărăţie, s-a făcut că nu-şi vede naşa şi şi-a vindecat augustul socru.

Până-aici toate bune şi frumoase, numai că moartea nu vorbise-n dodii. Şi-acu nu s-a mai dus el la naşa să-şi pună ţărână-n cap, ci a venit naşa la dânsul. „Ce-ai făcut, finule?" „Ce să fac, năşică, negânditul şi nejudecatul de mine – s-a jeluit acesta, cu ochii-n ochii morţii – că nefăcuta de minte proastă şi de drag de nevastă am făcut-o. Iartă-mă, că altul în viaţa mea n-oi mai face!" „Aşa zici?", a întrebat moartea uitându-se şi ea lung la el. (Că doar „moartea este oglinda care ne reflectă, odată şi pentru totdeauna, exteriorul şi interiorul, e judecătorul suprem", după spusele înţeleptului DAD.) „Atuncea hai cu mine să-ţi arăt ceva!" Şi l-a dus cu ea în înalturi, în văile cerului şi-n valea ei unde „suflă vântul atât de fin că nu se mişcă măcar un fir de praf de pe cărţi, de pe morţi, de pe casele pietrificate" (aici vorbeşte iarăşi DAD) şi unde era o puzderie de lumânări: care abia aprinse, care pe la un sfert, care pe jumătate, care aproape să-şi termine flăcăruia. „Da' ce-s astea, nănaşă?", a întrebat uimit doctorul cel mare. „Apoi ce să fie, finule? Iacă vieţile oamenilor!" „Şi-a mea care e?", şopti, pierit, finul. „Asta!", răspunse moartea arătându-i un căpeţel gata să se stingă. „Vai de mine şi de mine, nenorocitul! Vai de mine, naşă, nu mă lăsa! Fă ceva, rogu-te! Aprinde o lumânare nouă pentru finul dumitale!" „Bine!", zise moartea şi-l privi iar adânc, adânc. Şi luând o lumânare nouă se făcu a o aprinde şi dădu drumul căpeţelului care se stinse. Şi pe dată finul morţii îşi dădu duhul.

Fiindcă nici moartea nu poate schimba cursul şi orânduielile lumii. Cum nici omului nu-i este îngăduit a se pune împotriva lor. Nici măcar dacă te-a năşit moartea. Iar de aici înainte liber e fiecare să judece şi să preţăluiască. Să judece lăcomia şi prostia omului sau dreptatea ori cinismul morţii. Eu unul nu mă încumet s-o fac nici acum, cum n-am făcut-o nici atunci, în copilărie. Atâta doar mă trudesc să nu uit că viaţă fără de moartea ei nu există! Dar nici moarte fără de viaţa ei.

Cuba: O piesă în trei acte

Johan GALTUNG

Actul I. Pe aeroportul din Miami se agitau, insistente, în jur de douăzeci de femei cubaneze. Eram în drum spre prima mea misiune UNESCO în Chile, în 1962, dar am folosit ocazia pentru a vizita Havana, unul dintre puținii pasageri ai unuia dintre ultimele zboruri Pan American.

Toate aveau mici sticluțe sau cutii cu medicamente: – Vă rog, fiți bun, luați și asta! Duceți-o tatălui meu, are mare nevoie! Adresa este scrisă pe cutie. Pentru soțul meu!

Le-am luat pe toate și am promis să fac tot ce-mi stă în putință; asemenea lucruri se întâmplă adesea în lumea noastră dificilă. Am acceptat posibilitatea ca unele recipiente să nu conțină neapărat medicamente, dar nu am verificat, pentru a putea să joc mai natural rolul naivului și inocentului dacă apărea vreo problemă la trecerea prin vamă.

Nu a apărut nicio problemă și, după ce m-am cazat la un hotel dubios de pe Malecón, am mers la Ambasada Norvegiană de după colț și am întrebat șoferul dacă mă poate ajuta. Putea. Era danez. A urmat un drum destul de întortochiat prin Havana revoluționară, în timpul unei seri lungi care s-a prelungit în noapte – și probabil am salvat câteva vieți cu această ocazie. La un moment dat, pe neașteptate, șoferul m-a întrebat: – Sunteți interesat să întâlniți pe cineva din opoziție, anti Castro?

Am aprobat dând din cap și atunci au urmat instrucțiunile: Mâine la ora 10, pe Malecón, în afara hotelului. Mașina va fi neagră. Șoferul va fi un tânăr cu cămașă roșie. Iată parola. Plecați cu mașina. Veți întâlni o tânără cu rochie verde, parola e aceeași. O luați cu voi. Ceva mai târziu vor fi mai multe persoane în mașină.

Cu adevărat aveau să fie mai multe persoane în mașină, vreo zece în total, în una dintre acele enorme limuzine, model 1957, cu aripi în spate, cum încă se mai vedeau pe străzile Havanei. Am schimbat politețuri, am mers până în centrul orașului și aici m-au întrebat: – Profesore Galtung, dumneavoastră cunoașteți Cuba, sunteți un expert în conflicte, *care este părerea dumneavoastră privind tiranocidul*? Voci ridicate, gesturi largi, consens.

Am răspuns: – Interesantă temă. Dar nu credeți că am putea merge mai întâi mai în afara orașului? Cred că ar fi mai ușor de discutat.

Totul putea deveni o catastrofă. Am mers spre est, de-a lungul coastei, și apoi am luat-o la dreapta, urcând. Era o cafenea acolo, *La mejor croqueta de Cuba*, unde am parcat. Aproape în același timp a mai parcat o mașină, lângă noi, *Milicia* era scris pe ea, iar un polițist a coborât. Cubanezii au devenit *foarte* tăcuți. Niciun gest. Nu știu de unde mi-a venit ideea, dar m-am gândit deodată că, probabil, ar fi bine să mă comport ca un expert sovietic. Drept care am spus ceva în rusește, despre o plimbare în afara orașului cu bunii mei prieteni. Rusa ofițerului era chiar mai dubioasă decât a mea, nu știa probabil decât un singur cuvânt. Dar acel cuvânt, pe de altă parte, era esențial în acea situație și a sunat ca o muzică frumoasă: *OK! Harașo!* Nu dorea să aibă probleme cu noii stăpâni.

Liniștea din mașină din timpul acestei întâmplări era elocventă. Dar când poliția s-a îndepărtat, cu siguranță s-au liniștit:

– Așa e acum. Poliția e peste tot, totdeauna suspicioasă! Că acea suspiciune nu era complet nefondată în cazul lor particular nu era de menționat. Pe agenda lor era altceva:

– Castro a înlocuit o dictatură cu alta și a pus mâna pe toată puterea.

– Castro a trădat revoluția și pe studenții care l-au sprijinit.

– Nivelul de trai se duce în jos, gemul bulgăresc și untul chinezesc sunt aproape singurele lucruri pe care le mai putem cumpăra, iar aici s-a trăit destul de bine în primii ani.

– Să scăpăm de el, știm cum putem face acest lucru!

Se așteptau să aibă oarecare aprobare din partea mea, acești studenți tineri, albi cu toții, din clasa de mijloc în mod evident. Dar nu au primit sprijinul pe care-l doreau. Le-am spus:

– Nu voi, ci Castro are sprijinul poporului, sprijinul celor de culoare, uriașa clasă de jos creată de sclavagism, colonialism și capitalism, sprijinul femeilor. Țelul lui general, „satisfacerea nevoilor de bază pentru fiecare”, are sprijinul întregului popor.

– Castro e numai un episod din lupta îndelungată pentru eliberare.

– Ucideți-l și vezi da drumul unui enorm val de violență.

Semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov

– Sunt mulți oameni în spatele lui Castro care pot prelua conducerea.

– Mai bine lucrați pentru o economie care să se autosusțină în această țară bogată și pentru mai mult dialog.

Erau dezamăgiți.

Aceasta era a treia vizită a mea în Cuba. Încă din 1960 văzusem progrese impresionante în sănătate și educație. În 1961 am observat cum statul partidului unic își întărea strânsoarea, după ce Statele Unite au dat agresivului lor boicot împotriva Cubei nuanțe noi, prin rezoluția de la Punta del Este a Organizației Statelor Americane din iunie 1961 și după invazia din Golful Porcilor.

Am combinat vizita în Cuba cu un drum la Puerto Rico, pentru a privi mai de aproape U.S. Peace Corps. Când am revenit la Miami, Departamentul de Stat era la aeroport. N-aș putea să am o mică discuție cu ei în Washington?

Regele Mihai și mareșalul Antonescu, inspectând trupele

Erau doi gentlemeni de la „Biroul Cubanez”. Aveau informații că contrarevoluția era foarte aproape. Fuseseră la fel de insensibili la mizeria maselor din Cuba prerevoluționară precum aveau acum excelente antene spre dorințele claselor de mijloc de a avea bunuri de consum mult peste „nevoile de bază”. Pe scurt, erau reprezentanții nivelului intelectual și politic normal al Departamentului de Stat, ascunzându-se sub cruciada pentru democrație și drepturile omului. Democrația lor, drepturile lor ale omului.

Dar, într-o anume privință, cei doi gentlemeni aveau dreptate. Pentru clasa de mijloc albă sau mai albă, muntele bunurilor de consum domina orizontul vieții lor atât de puternic că Mahomed era dispus să meargă, să zboare, să folosească barca sau să înoate până acolo unde muntele era cel mai accesibil, la Miami. În același punct au rămas și azi. Ei lucrează în numele democrației, în sensul alegerilor care pot fi dominate de cei care au bani. Democrația lor asta este. Un dolar, un vot. Așa cum e adesea cazul în SUA.

Poate că era o legătură între tinerii din mașina din Havana și Departamentul de Stat. Dar tiranocidul se sprijinea pe o presupunere falsă: Să scăpăm de Numărul Unu și totul se va dezintegra. Sigur, există și situații de genul acesta. Dar condiția este ca Numărul Unu să aibă ceva mistic, ceva divin, peste toți ceilalți. Într-un asemenea caz, tiranocidul are un dublu efect: Priviți, puterile divine nu l-au apărat și, deoarece el a fost Cel Ales, nu are succesori. Persoanele din spatele lui 20 iulie 1944 din Germania lui Hitler probabil sperau ceva de tipul acesta. Și s-ar fi putut să funcționeze dacă providența nu l-ar fi apărat pe Hitler prin intermediul masivei mese de stejar, după cum a spus însuși Hitler. Puternica lui dedicare spre moarte și distrugere avea să mai dureze încă nouă luni.

Unul dintre ei a întrerupt o lungă pauză în căldura ca de seră din limuzină. Se adunau nori de furtună peste Golf. Crabi uriași ieșeau din apă și se târau pe uscat. Cel care vorbea era ceva mai în vârstă decât ceilalți și s-a aplecat spre mine:

– Mai e ceva ce nu v-am spus. Ceva foarte serios, amenințând întreaga lume. Uniunea Sovietică a adus rachete nucleare în țara noastră. Știm asta, avem oameni cu periscoape care supraveghează tot ce se întâmplă acolo (a arătat un punct pe hartă). Avem oamenii noștri care se gândesc la asta. Cuba riscă să devină un câmp de luptă nuclear! Dumneavoastră nu credeți în tiranocid, dar trebuie să credeți în asta. Ajutați-ne. Plecați în câteva zile, spuneți tuturor despre asta!

Am clătinat din cap. Doream să mă gândesc. *Împotriva* tezei desfășurării nucleare, la numai „90 de mile depărtare”, era o provocare, o abatere de la un fel de echilibru stabilit de superputeri. Dar, și *în favoarea* tezei desfășurării: Statele Unite au făcut exact același lucru în Turcia. Uniunea Sovietică ar putea dori paritate. Dacă Havana sau Moscova a fost prima care a avut inițiativa și a provocat prima era de mai scăzut interes.

Concluzia mea a fost că ei aveau probabil dreptate. Ne-am despărțit prieteni. Nu am fost în stare să-i conving. Dar ei m-au convins pe mine, asupra unui aspect. Am trecut din nou prin vămi fără probleme. Prima persoană pe care am întâlnit-o pe Aeroportul din Miami a fost ambasadorul Norvegiei, care aducea noi cilindri pentru instalația de aer condiționat a ambasadei sale, care își etala cu mândrie cea mai largă fereastră din întreaga Reprezentanță Norvegiană din Havana. Prima lui reacție a fost: – Nu sunt fermecători, să creadă în asemenea lucruri?... Dar imediat ochii lui au devenit mai fermi și am putut parcă citi cum telegramele prindeau contur în mintea lui. Ce a ieșit de aici nu am nicio idee. Am avut și alte întâlniri, nu în țări NATO, nu în țări WTO, ci în țări libere, și am arătat paralela cu Turcia pe cât de bine am putut. *Quid pro quo*-ul este un nivel destul de scăzut al rezolvării conflictelor, dar uneori este singurul lucru care se poate face.

Criza a explodat în a doua jumătate a lui octombrie 1962. Mass-media și țările cliente pariau pe mitul că voința de fier a tânărului Jack Kennedy a fost ceea ce l-a determinat pe Nikita Hrusciov să întoarcă vapoarele din drum. Numai persoanele fără tact au menționat Turcia, o țară amplasată „în lumea liberă”. Dar concluzia întregului teribil scandal a fost exact un *quid pro quo* – tu le retragi pe ale tale, eu le retrag pe ale mele, totul bine ascuns de ochii publicului, astfel încât Dumnezeu și Satana să nu arate ca fiind unul egalul celuilalt.

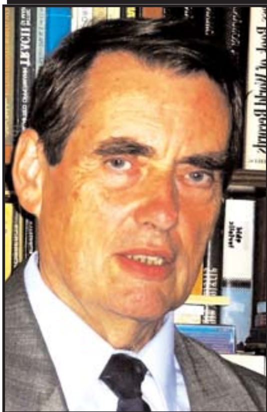
Actele II și III sunt spuse repede. Din diverse motive, ele se desfășoară amândouă la Stockholm.

Actul II. Era spre finalul anilor 1960. Participam la o dezbatere TV în Suedia. Când am revenit la hotel, am găsit un mesaj, care-mi cerea să sun la un număr din Stockholm, un număr necunoscut, cu niciun nume alături. Am sunat.

(Continuare la pag. 20)

Homo sapiens

Vor stăpâni roboții lumea?

Dan D. FARCAȘ

Cultura populară (în tandem cu literatura SF) a asociat în permanență evoluția echipamentelor de calcul și a roboților cu teama ca nu cumva această nouă categorie, tot mai performantă, de creaturi inteligente să revendice, la un moment dat, întâietatea în conducerea trebilor pământești, dând la o parte nevolnica specie umană.

Mașinăriile amenință de mult, încă de la inventarea motoarelor cu abur și a războiului mecanic de țesut, pe cei ce-și câștigă pâinea cu activități rutiniere, dar e pentru prima oară că mașina amenință însuși primatul nostru pe Terra. Fără îndoială, roboții vor mai acapara multe locuri de muncă în viitorul apropiat, dar – putem liniști cititorul – amenințarea cu înlăturarea oamenilor este neverosimilă; cel puțin într-o perspectivă previzibilă. Această afirmație poate fi susținută cu ajutorul conceptelor și principiilor din seria de articole pe care am prezentat-o în *Curtea de la Argeș* și pentru care comparația om-calculator a constituit o sursă fertilă de sugestii în înțelegerea unicității omenescului autentic.

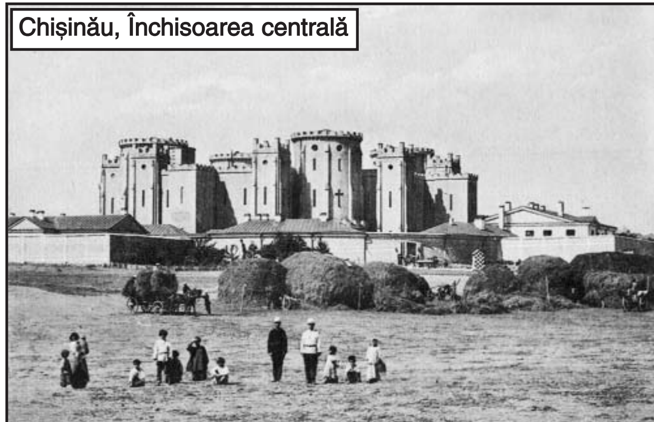
Un prim argument în acest sens este că, în timp ce toate ființele vii au *motive și scopuri proprii* (între care se găsesc și unele țintind teritorialitatea sau dominarea), acestea lipsesc cu desăvârșire la roboți (respectiv, la calculatoarele care stau în spatele lor). Deci, mașinile superrapide și superinteligente nu dispun și nu au cum să dispună (cel puțin deocamdată) de *niciun fel* de ambiții proprii, și cu atât mai puțin de cea a preluării conducerii lumii. Or, niciun agent nu acționează în direcția unei „stări scop" dacă această stare nu există pentru el.

Orice ființă vie se mișcă, din „proprie inițiativă", din primul moment al existenței sale, urmărind permanent diverse obiective. Prin opoziție, un automat, sau un robot, oricât ar fi de complicat, este – așa cum ne învață cibernetica – doar o „cutie" care la anumite „semnale de intrare" (*inputs*) produce, conform unei „funcții de transfer" de natură logico-matematică, niște „răspunsuri" (*outputs*). Calculatoarele actuale, în particular, roboții autonomi nu pot avea inițiativă, lucrând doar când un om îi pune să lucreze. Un automat poate primi, de pildă, un program, grație căruia să livreze (uneori prin șiruri lungi de date) răspunsuri la problemele prezentate la „intrare". Dar, când „semnalele de intrare" sau programul vor ajunge la sfârșit, robotul se va opri și va sta oprit până va primi un alt „input". E drept, dacă un robot e rău programat, sau dacă se defectează, poate chiar să producă distrugeri, dar nu face asta urmărind scopuri proprii, ci, cel mult, pe cele ale stăpânilor sau programatorilor săi.

Ne putem reaminti și celelalte diferențe esențiale dintre calculatoarele și automatele actuale (incluzând roboții) și mintea umană. În timp ce modelele agenților minții se situează pe trei paliere, necuvinte, metaforă și logică, echipamentele automate efectuează (în plus, liniar și nu global) doar operații logice și matematice, situate exclusiv pe palierul al treilea al cunoașterii, chiar dacă programele mașinii încearcă să mimeze uneori și celelalte paliere. Calculatorul este, deci, un instrument unilateral și – în același timp – un instrument cu vocație de „procustizare" (și încă unul care posedă cea mai mare putere și viteză de procustizare...). Pentru calculator cuvintele sunt simple „date" care se prelucrează conform unor algoritmi, date care nu posedă nici sens, nici valoare în spatele lor, iar necuvintele, ca entități care jalonează experiența de viață, sunt fie complet absente, fie înlocuite cu reducții abstracte.

Roboții și calculatoarele actuale efectuează, așadar, fără busola valorilor, doar operații secvențiale, logice și matematice, asupra unor elemente aflate exclusiv pe palierul logic, nefiind capabile să reproducă sinergia dintre marele număr de instrumente (diverse și motivate) ale minții umane. Un echipament automat, oricât ar fi de complex și de rapid, rămâne un agent *unic* și primitiv, neavând nici măcar țeluri proprii, în timp ce mintea omenească nu doar că este un agent *plural*, ci chiar un „metaagent", compus din foarte mulți agenți, structurați prin competiție, cooperare și conducere ierarhică; modelele acestor agenți sunt situate pe toate cele trei paliere: nonverbal, colocvial, logic și, cel puțin în mare parte, posedă valori (motivații) proprii. Noua calitate a voluntarului, a creației, deciziei, gândirii, intuiției etc., prin care omul este superior oricărui animal, dar și oricărui automat, apare tocmai prin efectul sinergic al acestui *pluralism eterogen* intern al tuturor agenților minții.

Înțelegem din cele de mai sus că un robot sau automat nu va putea egala performanțele gândirii umane, nu va fi capabil de creație, de luarea unor decizii responsabile. Lipsiți de pluralism intern și de busola valorilor și a scopurilor, roboții nu pot lua nicio inițiativă și cu atât mai puțin să revendice conducerea trebilor lumii. La calculatoarele actuale nu putem vorbi nici de *conștiență,* ori de *identitate de sine*, iar în lipsa *motivațiilor* proprii, nu putem vorbi nici de *intenții, voință, morală* și, cu atât mai puțin, de *responsabilitate*. Prin urmare, calculatoarele și roboții cu care lucrăm azi sunt, cel mult, un soi de „zombi" electronici, funciarmente lipsiți de *conștiință*.

Chișinău, Închisoarea centrală

Chișinău, Catedrala

Dar vor rămâne oare veșnic astfel? Dacă actualele calculatoare, tip „Turing – von Neumann", funcționând pe baza unor programe înmagazinate în memorie etc., nu sunt capabile să reproducă performanțele minții umane (cu excepțiile de rigoare), în ciuda vitezelor extraordinare cu care lucrează, avem oare voie să decretăm că ele nu vor fi capabile de aceasta niciodată, într-un viitor oricât de îndepărtat?

Dacă unor ingineri li s-ar cere să construiască o *mașină de gândit*, aceștia ar alcătui-o simplu, eficient, în maniera calculatoarelor electronice gigant, excluzând toate funcțiile inutile, toate conflictele posibile între componente, și... ar eșua în tentativa lor, deoarece *o astfel de mașină n-ar fi în stare să gândească!* (Ceva asemănător s-a și întâmplat în Japonia, în anii optzeci ai secolului trecut, cu așa-numita „generație a cincea" de calculatoare.)

„Mașina de gândit" din creierul uman a fost „construită" de natură, prin patru miliarde de ani de perfecționare neîncetată a unor structuri capabile să instituie, înainte de toate, *surpriza*, caracterul imprevizibil în competiția cu alte ființe vii. Pentru ca roboții din viitor să poată produce fenomene voluntare, în particular, să aibă inițiative și, poate, conștiință, singura soluție pe care o văd la ora actuală este aceea ca „mintea" robotului să capete și ea structura unui metaagent.

Anumiți specialiști în inteligență artificială au început să accepte ideea că drumul spre automatizarea unor mecanisme ale gândirii trece prin luarea în considerare a unei *pluralități* de agenți, fiecare cu adevărurile sale. Marvin Minsky a fost, probabil, prima personalitate recunoscută care, în anii optzeci ai secolului trecut, a susținut că în mintea unui om există o „societate de minți", fiecare cu specializarea sa proprie. Fără să vorbească direct de tipurile de relații dintre acestea, el admitea existența lor în mod implicit. Este un început promițător, dar continuarea se lasă cam de mult așteptată.

Un astfel de „metaagent" n-ar trebui să fie fabricat, în mod obligatoriu, cu șuruburi și piulițe. Specialiștii lucrează la ora actuală la realizarea unor variante de *realitate virtuală* informatizată pe care să nu le putem deosebi de lumea în care trăim (ca acelea din filmul *Matrix*). Între altele, s-a pus problema ca, într-un viitor oarecare, să se „conserve" într-o astfel de realitate virtuală toată viața unui om, înfățișarea, conversațiile, gesturile etc. Acest obiectiv este deja realizabil în principiu.

Dar – pentru o perspectivă foarte depărtată – s-a pus și problema să se „conserve", în același mod, chiar gândurile, *conștiința identității* și *intențiile* (deci *voința*) unui individ. Înainte de toate, pentru ca un calculator și o realitate virtuală să fie capabile de atari performanțe, ar trebui ca acel calculator să reproducă sau măcar să simuleze satisfăcător un *metaagent,* format din nenumărați agenți. Modelele acțiunilor acestora ar trebui să fie neverbale și verbale, metaforice și logice, operând secvențial sau global; să memoreze cunoașterea venită pe toate căile, nu doar pe cele ale instruirii externe sau ale deducției logice. O bună parte dintre agenți ar trebui să posede valori și scopuri proprii, astfel încât să poată avea inițiativă, deci să existe *intenția* de a efectua, cu de la sine putere, anumite acțiuni. Între agenți ar trebui să se instituie relații de cooperare, competiție și subordonare ierarhică, în structuri cu roluri particulare, despre care știm deocamdată foarte puțin. Agenții componenți ar trebui să poată fi într-o dinamică permanentă, capabili să se nască, să dispară, să se transforme, în funcție de problemele cu care metaagentul se confruntă. Un astfel de metaagent ar trebui să aibă și un mecanism de „cunoaștere de sine", prin care să-și pună întrebări de tipul: de unde vine? cine este? către ce se îndreaptă? ce ar vrea să devină?, întrebări prin care să-și clădească treptat o identitate proprie.

Aceste condiții sunt necesare, dar, aproape sigur, nu și suficiente. Sperăm însă că, în deceniile și secolele care vin, ele ar putea, eventual, deschide calea pentru a reproduce într-o realitate virtuală – prin tehnologii probabil mai avansate decât circuitele electronice – nu doar niște indivizi, ci și fenomenele *voluntare*: gândirea, creația, decizia responsabilă, conștiința etc., aparținând acestora.

Iar dacă vreodată, într-un viitor îndepărtat, urmașii noștri vor fi izbutit să construiască echipamente și realități virtuale capabile să înmagazineze și să reproducă într-un mod credibil *conștiința identității* și *voința* unor indivizi, fără îndoială autorii acestei performanțe vor fi suficient de înțelepți pentru a sădi în adâncul minților artificiale principiul că omul este Creatorul lor, cel care trebuie stimat și respectat.

Dar toate aceste raționamente ne mai provoacă să ne întrebăm dacă nu cumva o altă Inteligență, aflată deasupra noastră, ne-a luat-o înainte, demult, construind, fără ca noi să fi băgat de seamă, o astfel de realitate virtuală, populată cu copii ale oamenilor, chiar aici, în preajma Pământului... Și dacă nu cumva această realitate virtuală poate explica o mulțime de fenomene stranii relatate prin mărturii...

Cunoaştere şi credinţă

Gheorghe SĂSĂRMAN

Reluăm în continuare două secţiuni din cartea *Cunoaştere şi credinţă, lecturi paralele,* în curs de apariţie la Editura Nemira. Autorul, Gheorghe Săsărman (n. 1941, Bucureşti, într-o familie greco-catolică refugiată din Ardealul de Nord) este un scriitor român, stabilit în Germania din 1983. Urmează cursurile Institutului de Arhitectură „Ion Mincu" din Bucureşti; după absolvire (1965) se angajează la ziarul *Scânteia*, la rubrica de arhitectură şi urbanism, iar din 1974 răspunde la revista *Contemporanul* de pagina de ştiinţă. Doctor în teoria arhitecturii (1978). În 1983 se stabileşte la München, unde se recalifică şi lucrează apoi ca informatician până la pensionare (2006). Între 2005 şi 2010 este director şi editor al revistei *Apoziţia* (serie nouă) din München.

Dintre cărţile publicate: *Oracolul* (1969, povestiri), *Cuadratura cercului* (1975, proză fantastică, ediţii ulterioare, necenzurate, traduceri în franceză, spaniolă, engleză), *Himera, povestiri şi nuvele* (1979), *2000* (1982, roman), *Cupa de cucută* (1994, roman), *Sud contra Nord* (2001, roman), *Vedenii* (2007, povestiri fantastice), *Nemaipomenitele aventuri ale lui Anton Retegan şi ale dosarului său* (2011, roman), *Între oglinzi paralele* (2009, eseuri), *Funcţiune, spaţiu, arhitectură* (1979, eseu, teza de doctorat), *Gândirea estetică în arhitectura românească* (1983, antologie), *Estetica Arhitecturii* (în tratatul *Estetica*, Editura Academiei, Bucureşti 1983). A scris şi i s-au jucat piese de teatru, a primit mai multe premii literare. Membru al Uniunii Arhitecţilor din România (1966-1983), Uniunii Scriitorilor din România (din 1978), Asociaţiei Scriitorilor Români şi Germani din Bavaria (din 1998), Uniunii Ziariştilor Profesionişti (din 2006), Ligii Asociaţiilor Româno-Germane din Germania (fondator, preşedinte 2002-2004, preşedinte de onoare din 2004) etc. (Wikipedia)

„Raţionalizarea" religiei

La cumpăna dintre sec. XVII şi sec. XVIII, raţionalismul – încurajat desigur de succesele înregistrate în investigarea naturii – îşi face simţită prezenţa până şi în considerarea bazelor religiei. „Leibniz e convins din 1703-1704 că o revoluţie culturală se pregăteşte în Europa. Pentru a salva religia de naufragiu, ea trebuie fundamentată pe raţiune, iar nu pe cartea revelaţiei: «Dacă religia ar depinde de Carte, scrie el, pierzându-se Cartea ar fi şi ea pierdută, în caz că nu se întemeiază deloc pe raţiune.»" ([1], p. 255) Marile descoperiri geografice şi călătoriile care le-au urmat, mijlocind contactul cu popoare şi civilizaţii până atunci puţin sau deloc cunoscute pentru europeni, dintre care unele lipsite de orice reprezentare a unui spirit transcendent, atotputernic şi atotştiutor, creator al Universului, îi fac pe unii să pună la îndoială, în bună tradiţie carteziană, ideea universalităţii credinţei, argument în aparenţă de necontestat al existenţei lui Dumnezeu. Strădania de a-i combate pe adversarii credinţei cu argumente logice dă însă apă la moară ateismului, căci „raţionalizarea" religiei riscă să-i dizolve din interior însăşi structura: „Astfel, creştinismul, în sec. XVIII, va fi ros din interior de către apărătorii săi cei mai sinceri, creştinii raţionali, care îi datorează mult lui Leibniz." (Idem)

Cazul tipic este cel al istoriei comparate, puse în relaţie cu interpretarea critică a *Bibliei*. Am amintit deja datarea „exactă" a Genezei de către episcopul Ussher; Jacques Bénigne Bossuet face în *Discours sur l'Histoire universelle* (1681) un pas mai departe, „calculând" anul Potopului, al construirii Turnului lui Babel, al chemării lui Avraam, al celor Zece Porunci ş.a.m.d. „În curând există tot atâtea opinii câţi cronologişti: părintele Antonio Foresti numără 70 de datări ale creaţiei, între un minimum de 3740 şi un maximum de 6984 î.Hr." (Idem, p. 268) Mai grave sunt însă urmările exegezei critice: „Drama este că apărătorii *Bibliei,* care se lansează în studii erudite pentru a răspunde atacurilor, nu fac decât să furnizeze arme adversarilor lor. Huet, într-a lui *Demonstratio evangelica* din 1678, care pretinde să aducă dovada faptelor, sprijinindu-se pe profeţiile lui Moise, atrage atenţia fără să vrea asupra incoerenţelor *Pentateuh*-ului, despre care Richard Simon demonstrează în acelaşi an că nu poate fi opera marelui legislator: conţine numeroase citate, proverbe, turnúri şi un stil care îi sunt cu mult posterioare, fără a mai spune că se află aici descrierea detaliată a funeraliilor sale." (Idem, pp. 268, 269) „În 1692, Thomas Burnet atacă în *Archaeologiae philosophicae* cele scrise în *Pentateuh* şi demonstrează imposibilitatea unor fenomene precum potopul universal: niciodată n-ar putea să cadă în 40 de zile destulă apă ca să acopere munţii cei mai înalţi. Opunându-i lui Moise grafice, tabele şi ecuaţii, el provoacă furia cucernicilor." (Idem, p. 270) Evident că astfel de acte temerare nu rămân fără urmări: cartea lui Richard Simon *Histoire critique du Vieux Testament* e interzisă şi aproape toate cele 1.300 de exemplare sunt arse public; iar Thomas Burnet îşi pierde postul de capelan şi secretar de cabinet al regelui William III, din pricina protestelor stârnite de scrierile sale neortodoxe, în majoritate puse la Index. Apărătorii credinţei au toate motivele să intre în alertă: „Pentru o religie a Cărţii, bazată în întregime pe o revelaţie înscrisă în istorie, nu există agent de disoluţie mai puternic decât critica biblică şi istoria care, explicând trecutul, îl desacralizează şi-l umanizează; arătând că *Biblia* se înşală, că evenimentele presupuse a fi supranaturale sunt în realitate foarte omeneşti, ele dau o lovitură fatală creştinismului. Nu mai e vorba de simple blasfemii sau de injurii gratuite, ca în sec. XVI, ci de fapte, din ce în ce mai greu de contestat, care îi aduc pe apologeţi într-o situaţie defensivă tot mai delicată.

Catedrala din Bălţi

Între 1690 şi 1730 iniţiativa trece dintr-o tabără în cealaltă. Progresul studiilor biblice şi istorice acţionează în favoarea deismului şi, în curând, a ateismului." (Idem) Uneori, acribia cu care sunt expuse argumentele ateiste, spre a fi combătute, lasă loc îndoielii asupra intenţiilor reale; câte un autor se întâmplă chiar să ia apărarea necredincioşilor: „Este oare Bayle creştin? Deist? Ateu? A pune întrebarea înseamnă a arăta complexitatea unui personaj care, în *Réponses aux questions d'un provincial* (1704-1706), îşi zice creştin, respingând totodată imaterialitatea sufletului, liberul-arbitru, imortalitatea şi providenţa, în numele ideilor clare şi raţionale. Curios creştin, deci, care n-a încetat să ia partea ateilor. [...] Cornelio Fabro remarcă: «Se poate recunoaşte că problema ateismului intră cu Bayle în miezul gândirii moderne şi îşi întreprinde opera subterană de coroziune în sfera religiei şi a transcendenţei.» [...] El [Bayle] dă ateismului o definiţie foarte largă: pentru el, eşti ateu de îndată ce nu recunoşti intervenţia lui Dumnezeu în lume, de îndată ce respingi providenţa, chiar dacă admiţi o existenţă divină – altfel spus, deismul şi ateismul sunt echivalente." (Idem, pp. 271-272) Apărător fervent al libertăţii de conştiinţă, dar socotindu-se credincios, Bayle pledează pentru toleranţă faţă de cei de altă credinţă, inclusiv faţă de atei.

La antipodul Franţei – unde, prin revocarea în 1685 a *Edictului din Nantes* (prin care Henric IV acorda în 1598 libertate religioasă şi drepturi depline protestanţilor, zişi *hughenoţi*), absolutismul regal al lui Ludovic XIV este dublat de intoleranţa religioasă – Anglia ajunge spre sfârşitul sec. XVII ţara cea mai liberală a Europei: după *Magna Charta Libertatum* (nota a) şi după *Habeas Corpus Amendment Act* (nota b), prin *Bill of Rights* (nota c) se impune o delimitare clară între puterea executivă a regelui şi puterea legislativă a parlamentului, marcând triumful dreptului asupra arbitrariului şi samavolniciei. În această atmosferă mai tolerantă, uzând de libertăţi garantate prin lege, dezbaterea privind religia ia amploare. „Aceasta atinge toate mediile, încât, în 1708 Jonathan Swift ajunge să scrie: «Eu cred că mulţimea, masa poporului din Anglia, se compune din liber-cugetători, adică din necredincioşi autentici, în aceeaşi măsură ca şi elita.» [...] La Londra, în apropierea Bursei, o stradă e supranumită *aleea ateilor* (*Atheists lane*). Acolo se află taverna *King's Head*, loc de întâlnire al spiritelor tari." (Idem, p. 274) E vremea în care îşi desfăşoară activitatea Anthony Collins (nota d), teoretician al liberei cugetări, şi John Toland, catolic convertit la protestantism, nevoit să se refugieze la Londra după ce cartea sa *Christianity not Mysterious* (1696) este arsă la Dublin; adept al lui Spinoza, traducător al lui Giordano Bruno, autor a peste o sută de scrieri, el este primul care foloseşte cuvântul *panteism* (în *Pantheisticon*, 1720). Şi tot acum îl întâlnim aici pe un „mare adversar al ateismului din sec. XVIII, George Berkeley, ale cărui şapte dialoguri din *Alciphron*, în 1732, au ca scop să se opună «liber-cugetătorilor sub unghiurile variate ale ateului, libertinului, entuziastului, dezabuzatului, criticului, metafizicianului, fatalistului şi scepticului.» [...] Cartea lui Berkeley, scrisă la sfârşitul celei de a doua crize a conştiinţei europene, este, fără îndoială, cea mai bună expunere a problemelor puse în acel moment de ateism, căruia îi prezintă în manieră inteligentă toate argumentele. Într-o manieră chiar prea favorabilă, după gustul apărătorilor religiei, care-l acuză pe Berkeley că ar fi un sceptic, un novator, un deist, ba chiar un ateu." (Idem, pp. 279, 280) Dar, dacă până şi cartea unui viitor episcop anglican, concepută şi scrisă în mod declarat spre a-i combate pe liber-cugetători, ajunge a fi suspectată de simpatii ateiste, ce s-ar mai putea spune despre o scriere care atacă frontal şi fără menajamente religia în toate aspectele ei? O asemenea scriere revoluţionară, încredinţată posterităţii în chip de testament, e dată la iveală în anul 1729.

Note

a. „Marea Cartă a Libertăţilor", adoptată în Anglia la 1215, îngrădeşte puterea regală şi garantează unele drepturi cetăţeneşti.

b. Lege din 1679, prin care se reglementează dreptul regelui Angliei de a emite ordine de arestare (ordine care începeau cu cuvintele *habeas corpus*), înlăturându-se practica arbitrară şi abuzivă de până atunci.

c. „Declaraţia drepturilor", din 1689, stabileşte drepturile Parlamentului Englez în raport cu cele ale regelui.

d. Autor printre altele al scrierii *A Discours of Freethinking* (*Discurs despre libertatea de gândire*, 1713).

Homo sapiens

Testamentul abatelui Meslier

Autorul acestui autentic manifest ateist este abatele Jean Meslier, timp de patru decenii preot în satul Étrépigny (departamentul Ardennes, regiunea Champagne-Ardenne), unde se face remarcat prin atitudinea critică, prezentă și în predicile sale, la adresa maltratării sătenilor de către seniorul locului, Antoine de Tou(il)ly. După o primă mustrare, în 1716, și după o nouă admonestare, mult mai categorică, din partea aceluiași arhiepiscop de Reims, François de Mailly, preotul renunță la filipicele lui, alegând o altă cale de a-și manifesta revolta: el redactează în secret un text de peste o mie de pagini, în care, tot sub forma unor predici, își expune pe larg, cu argumente, critica nimicitoare privind religia în general și creștinismul în special, biserica și slujitorii ei, ca și nedreptățile sociale generate de întreaga ierarhie feudală, în frunte cu regele. La moartea parohului este găsit manuscrisul, copiat de el în trei exemplare. Titlul vorbește de la sine: *Memoriu privind gândurile și sentimentele lui Jean Meslier, preot, paroh din Étrépigny și Balaives, despre o parte dintre erorile și abuzurile conducerii și guvernării oamenilor, unde se văd demonstrații clare și evidente ale vanității și falsității tuturor divinităților și tuturor religiilor lumii, spre a fi adresate enoriașilor săi după moartea lui și pentru a le servi de mărturie a adevărului, lor și tuturor semenilor lor.* Perfect conștient de efectul incendiar al unei asemenea depoziții din partea unui slujitor al bisericii, precum și de riscul pe care și l-ar fi asumat dacă ar fi publicat manuscrisul, el mărturisește: „Am fost de sute și sute de ori pe punctul de a lăsa să-mi izbucnească indignarea, aproape nemaiputându-mi ascunde, în aceste ocazii, resentimentele, nici să-mi stăpânesc indignarea. Am reușit totuși să mi-o stăpânesc și mă voi strădui să mi-o stăpânesc până la capătul zilelor mele, nevoind să mă expun în timpul vieții indignării preoților, nici cruzimii tiranilor, care n-ar găsi nicicum, după cum li s-ar părea, suplicii îndeajuns de crunte pentru a pedepsi o astfel de pretinsă îndrăzneală.” (Idem, p. 302) Act temerar, calificat de Michel Onfray drept „miracol”, iar autorul drept „sfânt, erou și martir al cauzei atee”: „Pentru prima oară în istoria ideilor, un filosof – când se va recunoaște? – consacră o lucrare chestiunii ateismului: el îl profesează, îl probează, îl demonstrează, argumentează, citează, împărtășește din lecturile sale, reflecțiile sale, dar se sprijină în egală măsură pe comentariile sale asupra lumii reale. […] Istoria ateismului autentic începe…” [2]

Vâlcov, Biserica ortodoxă

Spre deosebire de alte scrieri care, fiind puse în circulație de autorii lor încă în timpul vieții, fie și anonim, se limitează din acest motiv la o formulare aluzivă, disimulată, a ideilor neortodoxe, într-un context menit să le atenueze virulența, sau în cel mai bun caz la prezentarea lor drept teze eronate, de combătut, *Memoriul* lui Meslier le expune deschis – de dincolo de mormânt, fără să-i mai pese de consecințe: „Să facă preoții, să facă predicatorii din corpul meu tot ce vor vrea; să-l sfâșie, să-l taie în bucăți, să-l frigă sau să-l toace, ba să-l și mănânce dacă vor, cu ce sos vor dori, eu nu-mi fac nicio grijă; pentru ei voi fi cu totul intangibil, nimic nu va mai fi în stare să mă înfricoșeze.” ([1], p. 299) Iar furia lor, ce-i drept neputincioasă, e fără nicio îndoială de așteptat, căci conținutul manuscrisului întrece în cutezanță tot ce s-a mai scris pe această temă; iată cum îl rezumă Georges Minois: „Lucrarea este divizată în opt părți, fiecare dintre ele constituind o «probă a vanității și a falsității religiilor»: 1. Ele nu sunt decât invenții ale oamenilor. 2. Evlavia, «credință oarbă», e un izvor de erori, de iluzii și de imposturi. 3. Falsitatea «pretinselor viziuni și revelații divine». 4. «Vanitatea și falsitatea pretinselor profeții ale *Vechiului Testament*». 5. Erori ale doctrinei și ale moralei religiei creștine. 6. Religia creștină autorizează abuzurile și tirania celor mari. 7. Falsitatea «pretinsei existențe a zeilor». 8. Falsitatea ideii spiritualității și nemuririi sufletului.” (Idem, p. 287) Și iată cum îl rezumă Friedrich Hagen: „Prima parte, exegetică, este un atac violent la crezul creștin. Meslier verifică forma primară și traducerea fiecărei fraze a *Bibliei,* [...] notează numeroasele contradicții și refuză orice interpretare părtinitoare, orice tălmăcire simbolică. [...] În partea a treia, filosofică, Meslier dă gata învățătura creației și ideea unei «ființe supreme» contradictorii și de nerecunoscut. În ideea dumnezeirii el nu vede nici măcar – ca Nietzsche și Sartre, mai târziu – o proiecție a imaginii ideale a împlinirii de sine a omului. Nu, el respinge fără ocol orice religie și cu aceasta orice dumnezeu. [...] El nimicește ideea dumnezeirii și o combate prin prezentarea materiei ca întindere nesfârșită în spațiu și timp.” [3] Cu un asemenea program, consecvent ateist și materialist, autorul ar fi ajuns desigur pe rug sau pe eșafod, ca mulți alții înainte și în urmă-i. „Meslier predă mesajul său «Secolului Luminilor», marii epoci eroice a liberei cugetări. Dar și acum se mai impune prudență. Protestanții mai sunt încă urmăriți cu cruzime. În 1724 sunt condamnați credincioșii reformați la galere, iar predicatorul lor – la moarte. […] Între 1743 și 1770 sunt spânzurați în Franța opt pastori protestanți, deoarece nu-și abjură convingerea proprie în credința creștină. Pentru autorii și editorii de scrieri împotriva religiei și a bisericii, un edict regal din 1757 prevede pedeapsa cu moartea. […] Chevalier de la Barre (nota a) este acuzat fără dovezi, în 1766, de a fi deteriorat un crucifix, a nu fi salutat o procesiune și a fi citit *Dicționarul filosofic* al lui Voltaire. Îi e smulsă limba și retezată mâna dreaptă, înainte de a fi decapitat.” (Idem) Dotat cu o vie inteligență speculativă, fără a fi un erudit în adevăratul sens al cuvântului, parohul din Étrépigny nu-și întemeiază demersul critic doar pe cunoștințele de teologie și filosofie dobândite în anii de seminar, pe studiul *Bibliei* și al Părinților Bisericii; printre sursele lui se numără și autori ca Titus Livius, Seneca, Tacit, Montaigne, Vanini, Descartes, Rabelais, Pascal, Malebranche, Fénelon – ultimul oferindu-i cu *Démonstration de l'existence de Dieu* un binevenit partener advers pentru o prezentare eclatantă de teze ateiste. „Fénelon utiliza în același timp argumentele cosmologice, pe cele referitoare la frumusețea naturii și probele logice.

Mareșalul Antonescu la Chișinău, 1943

Meslier a citit această carte cu pasiune și s-a găsit la el un exemplar acoperit cu adnotări, din care el avea fără îndoială intenția să facă un *Anti-Fénelon*. Probabil că a lucrat la *Memoriul* său paralel cu notele la Fénelon.” ([1], p. 289) Deși scrierea abatelui Meslier avea să fie tipărită integral abia în 1864 la Amsterdam, influența asupra cugetătorilor din sec. XVIII este considerabilă, căci manuscrisul circulă clandestin, copiat în întregime sau doar pe porțiuni, menționat, citat, compilat sau chiar denaturat. Faptul de-a dreptul uimitor că cele trei exemplare ale originalului nu sunt distruse, ci păstrate – în vremea în care arderea unor cărți mult mai inofensive e la ordinea zilei – dovedește că scrierea are totuși darul să-i fascineze până și pe cei mai înverșunați străjeri ai credinței; s-ar putea spune că faimoasa replică a Diavolului din romanul *Maestrul și Margareta* de Bulgakov, „manuscrisele nu ard” (nota b), aici își are adevărata obârșie. În 1734, copii ale *Memoriului* se vând la Paris pe sub mână, pe zece ludovici de aur; prin 1740 există cam o sută de copii; La Mettrie menționează scrierea în 1748. „Frederic cel Mare are o copie în biblioteca sa. Toată Europa cunoaște [*Memoriul*]. Milord Keith îi oferă lui Rousseau să-i trimită acea «scriere a unui paroh din Champagne despre care se vorbește atât de mult». Grimm constată în 1762 că toți «curioșii» au câte o copie; aceasta s-a adeverit pentru președintele Lamoignon, președintele Bouhier, din Dijon, contele de Caylus, mareșalul de Noailles, moștenitorii cardinalului de Fleury. În 1764, Van Swicken, atașat al ambasadei Austriei la Paris, scrie că unul dintre prietenii săi încearcă să vândă o copie pentru 50 de ducați.” (Idem, p. 304) Voltaire nu numai că deține și el o copie, ci el se referă la parohul din Étrépigny în numeroase scrisori („Am dorința creștină ca *Testamentul* preotului Meslier să se înmulțească precum cele cinci pâini și să hrănească sufletele a cinci mii.” (Nota c) „«Cred că nimic nu poate fi mai de efect decât testamentul unui preot care îi cere iertare lui Dumnezeu pentru a-i fi înșelat pe oameni», îi scrie el lui Damilaville în 1762.” (Idem, p. 305)) și îi dedică o carte, *Extrait des sentiments de Jean Meslier*, cu o largă difuzare europeană. „Această mică lucrare este în realitate o veritabilă trădare a textului original, amputat de ultimele trei dovezi și prezentat ca scriere deistă”; „[Voltaire] a cugetat aproape douăzeci de ani înainte de a pune în circulație *Extrait*-ul său, căruia nu-i va recunoaște niciodată paternitatea, dar ale cărui merite le laudă tuturor corespondenților săi. Căci adevăratul Meslier e mult prea periculos cu ateismul său materialist. Meslier-ul deist al lui Voltaire se vinde bine: după șase luni, mai trebuie scos un tiraj.” (Idem)

Alți filosofi ai vremii – Diderot, Helvétius, D'Alembert, La Mettrie, Naigeon, D'Holbach – cunosc și ei direct de la sursă *Memoriul* lui Meslier. Baronul D'Holbach, ateu și materialist convins, publică *Le bon sens du Curé Jean Meslier suivi de son testament,* unde sunt reluate, în formulare proprie, și pasajele eliminate de Voltaire. Așa se face că un text care ar fi putut să rămână dispărut pe vecie, ajunge în cele din urmă, inspirându-i pe corifeii Iluminismului, să facă celebru numele acestui precursor în sutană al Veacului Luminilor și să contribuie la declanșarea Revoluției Franceze. Prea radical chiar și pentru gustul iacobinilor, mai curând înclinați spre deism, Jean Meslier nu va fi totuși onorat printr-o statuie în Templul Rațiunii: propunerea lui Anacharsis Cloots este respinsă la 17 noiembrie 1793 în Convenția Națională, de teamă că… „propaganda ateistă susținută de hebertiști (nota d) ar putea duce la dezertarea maselor țărănești de la cauza revoluției.”

Note

a. După decapitare, e ars pe rug împreună cu exemplarul din *Dictionnaire philosophique* găsit la domiciliul său.

b. Replică profetică: rămas în manuscris, romanul este publicat la Moscova abia în 1966, în anii „dezghețului”.

c. Scrisoare din 1762, citată în Hagen (1975); Voltaire trimite aici la *Înmulțirea Pâinilor* (Matei, XIV, 13-21).

d. În timpul Revoluției Franceze, grup radical, numit și „exagerații”, alcătuit în principal din membri ai Clubului Cordelierilor, dar având-l ca fruntaș pe Jacques-René Hébert, de la care le vine numele.

Bibliografie

1. Georges Minois (1998): *Histoire de l'athéisme.* Paris: Fayard.
2. Michel Onfray (2005): *Traité d'athéologie. Physique de la métaphysique.* Paris: Grasset & Fasquelle.
3. Friedrich Hagen (1975): *Jean Meslier oder ein Atheist im Priesterrock.* În: http://www.bfgbayern.de/ethik/Personen/Meslier.htm (13.07.2011).

Cultura brâncovenească în spațiul argeșean
Școli domnești

Gherghina MIHĂESCU

O dimensiune importantă a culturii brâncovenești, manifestare de vârf a umanismului românesc, este revitalizarea învățământului, cu precădere a învățământului în limba română.

Unul dintre centrele tradiționale ale învățământului românesc îl constituie orașul Câmpulung-Muscel. În timp ce alte două importante școli din Țara Românească, cea de la Sfântul Gheorghe Vechi din București (1) și cea de la Târgoviște (2), care existau pe la jumătatea veacului al XVI-lea, erau școli slavo-române, Școala de la Câmpulung-Muscel era prima școală domnească în care accentul s-a pus pe învățături predate în limba română. Ea a fost înființată din inițiativa lui Radu Năsturel, fiul lui Udriște Năsturel, în 1669, dar, prin hrisoavele din 1669 și 1670 ale lui Antonie Vodă din Popești, se organizează ca școală domnească pusă sub oblăduirea mitropolitului. Astfel, dintru început, școala este înzestrată cu local, cu venituri sigure, cu dascăli vestiți. Localul școlii dispunea de săli pentru învățătură și internat pentru cei veniți din alte locuri. Prin hrisovul din 10 mai 1669, domnul țării acordă școlii jumătate din venitul vămii domnești de la Rucăr și Dragoslavele; venitul este destinat pentru plata dascălilor și pentru hrana copiilor. Prin hrisovul din 28 martie 1670, se hotărăște ca ispravnic și conducător și purtător de grijă mitropolitul țării (3).

Chișinău, Gimnaziul de Băieți

Din documentele de mai sus reiese, de asemenea, că școala era înființată „să fie cu putință și bogaților, și săracilor” (hrisovul din 10 mai 1669), precum și că era un fel de școală centrală, destinată a fi „de bună învățătură locuitorilor țării” (hrisovul din 28 martie 1670).

Școala Domnească de la Câmpulung-Muscel pregătea scriitori de documente, copiști de manuscrise, slujitori ai vămilor (notăm că nu departe de Câmpulung-Muscel se afla unul dintre cele mai importante puncte de vamă ale Țării Românești, vama de la Rucăr și Dragoslavele), plăieși (numai schela Rucărului subordona plăieși din 12 sate muscelene, care aveau nevoie să știe carte pentru vehicularea poruncilor domnești), slujbași ai Cancelariei administrației orașului, grămătici și logofeți ai satelor, care, la rândul lor, i-au învățat pe alții meșteșugul scrierii și citirii în limba română.

Printre învățăturile în limba română de la Școala Domnească din Câmpulung aflată pe lângă Biserica Domnească din localitate, cântările religioase constituiau obiect de studiu pentru școlarii care învățau aici. Acest lucru trebuie legat și de introducerea în biserică a cântării religioase în limba română în timpul lui Constantin Brâncoveanu. Un moment important în evoluția muzicii religioase în limba română îl constituie apariția volumului *Psaltichia românească* (1713), manuscris care conținea cântări ale tuturor slujbelor bisericești, care asimilau nu numai graiul popular, ci și elemente melodice ale muzicii populare.

Tot ca învățământ de specialitate poate fi considerat la Școala Domnească din Câmpulung și învățarea „meșteșugului zugrăviei”. Aici trebuie să-și fi făcut ucenicia Pârvu Mutu zugravul, care avea să devină creatorul unei școli de pictură la București, la începutul secolului al XVIII-lea, și unul dintre cei mai importanți pictori din epoca brâncovenească. Atunci când picta Biserica Sf. Gheorghe Nou din București, se semna „*dascălul* Pârvu Mutu zugravul” (subl. n.) (4).

Câmpulungul a însemnat un centru de iradiere în zona Muscelului a științei de carte românească. Astfel, în satul Mățău, primele însemnări ale științei de carte și ale scrisului datează încă din vremea lui Matei Basarab, fiind menționați în documente Radu Jumară din Suslănești, Matei pârcălabul, „om cu știință de carte și cap satului Mățău”, iar către sfârșitul secolului al XVII-lea, deci în timpul lui Constantin Brâncoveanu, aproape în fiecare familie de moșnean se găsește câte un „scriitor” de documente sau un știutor de carte căruia i se încredințau, spre păstrare, documentele conținând drepturile moșului din care descindeau (5).

Nevoile create de serviciile vămii domnești de la Rucăr au reclamat, de asemenea, înființarea aici a unei școli. Certitudinea existenței la Rucăr a unei școli este susținută nu numai de numărul mare de documente redactate în incinta schelei de diferiți „scriitori” (în 1691 sunt menționați Stanciu logofăt și Lăudat diac), cât mai ales mențiunea atestată pe un miscelaneu teologic „Teofil grămătic ot Rucăr (1702)”. Că Teofil se găsea de mult timp la Rucăr se dovedește și prin faptul că în 1700 el menționează că terminase de scris aici o carte, un *Parimiar* de 265 de file. Este semnificativ faptul că Teofil grămăticul, „nepotul popii Stanciului”, venise din Rucărul Făgărașului în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, după ce învățase carte românească în Transilvania, când dascălii de dincolo de munți vor fi beneficiat de ideile reformatoare ale pedagogului ceh J.J. Comenius, care a activat în principatul Transilvaniei între 1650-1654 și care a răspândit doctrina pedagogică a învățământului în limba maternă, precum și a unui învățământ la care să aibă acces nu numai copiii celor bogați, ci și ai celor săraci (6).

O bogată activitate în copierea de manuscrise voluminoase se desfășura și pe lângă unele mănăstiri. Sunt menționați, în acest sens, Pădure grămătic de la Mănăstirea Curtea de Argeș, Necula grămătic la Mănăstirea Trivalea din Pitești, Daniil (1688) și Ianache (1700) la Mănăstirea Câmpulung etc. (7) Un *Mineiu* din 1698 se află în mica bibliotecă a Mănăstirii Nămăiești–Muscel (8).

O altă Școală domnească funcționa la Pitești, pe lângă Biserica Domnească Sfântul Gheorghe, ctitorie a voievodului Constantin Șerban (1656-1658). Este probabil că la început să fi funcționat ca școală particulară. Cu timpul, ea a fost decretată școală domnească, titulatură justificată și de așezarea ei pe lângă o ctitorie domnească. Atestarea acestei școli în jurul anului 1700 se face potrivit unor documente din 1753 și 1764, care vorbesc despre un „Ianache, biv vătaf de copii” și despre un „Ioan vătaful”. Primul document este o scrisoare de mărturisire a Anicăi, văduva răposatului Martin Buliga din Pitești. Ea aduce mărturie că Martin, care a murit fără să-și facă testamentul, ar fi zis că-i face părtași la moștenirea lui pe Anica și pe Ianache, biv vătaf de copii. Documentul lasă să se înțeleagă că la 1753 Ianache este un „biv” (fost) vătaf, deci că slujba ar fi avut-o cel puțin cu câteva decenii mai înainte (9).

Documentele din 1764 îl menționează pe „Ioan vătaful ot școala nouă domnească ot Sfete Gheorghe Vechi”. Este o însemnare pe un *Penticostarian* aparținând Bisericii Sf. Ioan din Pitești (10).

Cum noțiunea de „vătaf” presupune o organizare a școlii și, desigur, o istorie a ei, putem să admitem în lumina acestor documente existența Școlii Domnești de la Pitești la începutul secolului al XVIII-lea.

Note

1) Școala de limbă slavonă și română de la Sfântul Gheorghe Vechi din București, zidită *în zilele răposatului Grigore Ghica*, potrivit unei anafore de la 7 martie 1803, s-a bucurat de atenție din partea domniei, fiind deci *școală domnească*, menționată și *în zilele răposatului spre fericire Șerban-vodă*. Către sfârșitul secolului al XVII-lea sunt menționați ca dascăli ai școlii Staicu și Damaschin, viitorul episcop al Râmnicului, care pe la 1696 era dascăl al copiilor stolnicului Constantin Cantacuzino.

Chișinău, Gimnaziul de Fete

2) Școala slavo-română de la Târgoviște este cunoscută din însemnările misionarului catolic Bacsic (1640), care spune într-un raport către superiorii săi că tinerii care terminau studiul limbii slavone la Târgoviște mergeau apoi în Transilvania pentru studiul limbii latine. Din 1667, alături de limba slavonă, se predau în școală învățături în limba română.

3) Ștefan Pascu (coord.), *Istoria învățământului din România, vol. I (de la origini până la 1821),* Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983.

4) Ibidem; vezi și Teodora Voinescu, *Pârvu Mutu zugravul,* Editura Meridiane, București, 1968.

5) Ion Șucu, *Documentele comunei Mățău Muscel-Argeș,* partea I (1558-1810), manuscris dactilografiat aflat în colecția Muzeului Câmpulung, secția comunei Mioarele-Mățău, Introducere, f.p.

6) Gheorghe Pârnuță, *Rucăr, monografie sociologică,* București, 1972, pp. 234-235.

7) Ștefan Pascu, op. cit., p. 145.

8) C. Bilciurescu, *Mănăstirile și bisericile din România, cu mici notițe istorice și gravuri,* București, 1890, p. 163.

9) M.M. Braniște, *Câteva știri despre școlile din orașul Pitești înființate pe lângă biserici, înainte de Regulamentul Organic*, în *Mitropolia Olteniei,* anul XVII, nr. 3-4, 1965, pp. 175-177.

10) C. Dumitrescu, E. Răcilă, *Din istoricul învățământului în orașul Pitești,* în *Studii și comunicări,* Muzeul Pitești, nr. 2, 1969, p. 139.

Altarul inimii

Ioan Casian. Teme din *Convorbiri duhovniceşti*
Discretio spiritum

Cristian BĂDILIŢĂ

Pentru avva Moise, discernământul (*discretio*) este virtutea virtuţilor, nu în sensul că ar fi cea mai de preţ, ci în sensul că ea susţine întreg edificiul formării spirituale. Altfel spus, discernământul îl transformă pe creştin dintr-un amator plin numai de bune intenţii, într-un profesionist capabil să-şi evalueze intenţiile în funcţie de posibilităţi şi de anturaj. Interesantă este legătura etimologică între „discernământ", „discreţie" şi ideea de „cerc" (inclusiv „cearcăn"). „Discernământ" provine dintr-un compus al verbului *cerno-, cernere*, „a cerne", dar şi „a încercui". Decantarea, alegerea care se operează prin *discernere* presupune „încercuirea", adică izolarea anumitor elemente dintr-o masă amorfă. Mintea încercuieşte aceste elemente, socotite esenţiale sau care se dovedesc, prin anumite calităţi intrinseci, esenţiale. Intelectul funcţionează ca un reflector spiritual al cărui cerc luminos selectează ceea ce se cuvine scos în evidenţă. Acest proces implică şi „discreţie", în sensul recent al termenului, adică, rezervă, cântărire minuţioasă, lipsă de ostentaţie. Englezescul *discretion* păstrează nuanţa etimologică primă („discernământ"), în vreme ce francezul *discrétion* sau românescul „discreţie" s-au îndepărtat semantic. Latinescul *discretio*, aşa cum apare şi în *Convorbirile* lui Ioan Casian, presupune ambele semnificaţii: discernământ şi discreţie. Cine a pornit pe calea desăvârşirii spirituale nu poate rezista până la capăt dacă nu posedă virtutea discernământului, care, în esenţă, constă în recunoaşterea umilă a neputinţei de a te mântui singur, prin voinţă proprie, printr-un program autostabilit. Pe scurt, discernământ înseamnă a accepta o călăuză, un părinte duhovnicesc, în mâinile căruia să-ţi pui sufletul pentru o vreme. Avva Moise citează un număr de asceţi celebri care au căzut la un moment dat din pricina faptului că n-au făcut apel la experienţa unor duhovnici încercaţi, altfel spus, au aşezat propria lor încăpăţânare înaintea tradiţiei.

Generaţia lui Ioan Casian este printre primele care conştientizează ideea de tradiţie, văzând în Părinţii asceţi din pustia egipteană o garanţie pentru *via regia*, „calea regală" a exerciţiilor spirituale. Mai multe pasaje din *Convorbiri* (II,2,4; II,5,2 etc.) propun o definiţie a discernământului, plecând de la două elemente: smerenie şi recurs la tradiţie, la modele verificate. Eşecurile unor călugări se datorează faptului că ei n-au ştiut să se menţină pe această „cale regală", de mijloc, între o „dreaptă" hiperascetică şi o „stângă" laxistă. „Nu poate fi găsită o altă cauză a căderii (*lapsus*) lor decât faptul că, nefiind formaţi de către Bătrâni, n-au putut dobândi această virtute, a discernământului (*rationem discretionis*), care, ţinându-se mereu la egală depărtare de extreme, îl învaţă pe monah să meargă pe calea regală şi nu-i îngăduie s-o ia nici la dreapta, adică, printr-un exces de zel (*feruoris excessu*) să depăşească, în chip prostesc, măsura unei abstinenţe rezonabile (*iustae continentiae*), nici la stânga, amăgit de [ispita] relaxării, să lunece spre vicii, altfel spus, sub pretextul că ar avea grijă de trup, îşi înmoaie duhul" (II,2,4).

Vanitatea subminează discernământul. Vanitosul nu acceptă lecţii, îşi fixează singur modul de viaţă şi performanţele, respinge orice ajutor din afară. Nu are nevoie nici de îndrumător spiritual, nici de reguli verificate de tradiţie. Pentru a-i convinge pe novici de riscul pe care-l reprezintă anarhismul în domeniul „performanţei" spirituale, Ioan Casian invocă modelul, incontestabil, al apostolului Pavel, pe care Isus nu l-a îndrumat direct, ci l-a trimis la un învăţător experimentat, bătrânul Anania. Dacă Isus însuşi a luat această hotărâre în privinţa „apostolului păgânilor", cu atât mai mult noi trebuie să ne deposedăm de voinţa proprie şi să ne punem toată încrederea în competenţa celor „bătrâni". Prin urmare, discernământul, în accepţia lui Ioan Casian, care nu este decât purtătorul de cuvânt al tradiţiei monahale din Egipt, este rodul direct al smereniei. Discernământ nu înseamnă, cum am fi tentaţi să speculăm astăzi, gândire pe cont propriu, ci, dimpotrivă, golire de sine şi transferul *liber-consimţit* al deciziilor esenţiale asupra îndrumătorului spiritual. Gândirea „pe cont propriu" nu-i decât o iluzie. În realitate, niciun om inteligent, care *gândeşte* cu adevărat, nu gândeste pe cont propriu, ci în funcţie de anumiţi parametri de limbaj, de cultură, de credinţă, de opţiune, într-un cuvânt, în funcţie de trecut, aşa cum arăta Ioan Casian în prima convorbire. Funcţia discernământului este exercitată, cel puţin într-o etapă, de către duhovnic, tocmai pentru că acesta are capacitatea de a-l păzi pe ucenic de excesele inerente oricărui început şi de a-l menţine pe *via regia*, „calea regală".

Aici însă intervin alte riscuri, care ţin de personalitatea duhovnicului, iar autorul nu se sfieşte să le discute. În primul rând, competenţa spirituală nu depinde neapărat de numărul anilor sau de cărunteţe. Un *geron*, în accepţiunea de „bătrân, duhovnic", este cel copt sufleteşte, nu trupeşte. Există maeştri desăvârşiţi la numai douăzeci de ani (asemenea profetului Daniel), după cum există rebuturi la optzeci de ani. Tocmai pentru că duhovnicia ţine de har, nu de contabilitate sau de „performanţă" biologică. Pe de altă parte, smereniei ucenicului, care-şi pune sufletul în mâinile unui *geron* („bătrân"), acesta din urmă trebuie să-i răspundă cu aceeaşi monedă. Avva Moise pomeneşte, în confesiunea sa, de un duhovnic care şi-a certat aspru ucenicul pentru slăbiciunile sale. Acesta s-a închis imediat în sine, ajungând chiar pe punctul de a renunţa la călugărie. Un duhovnic vanitos poate fi mult mai nociv decât un ucenic vanitos. Ultimul îşi face rău doar sieşi, primul însă poate strica sau aduce la disperare nenumărate suflete.

În tot acest inefabil „mecanism" Duhul joacă rolul principal. El stârneşte apetitul spiritual în sufletul ucenicului; tot El hrăneşte decizia acestuia de a face apel la ajutorul unui călugăr încercat; Duhul îl înarmează cu răbdare şi discernământ pe îndrumătorul spiritual, ajutându-l să ofere soluţiile optime şi să-l menţină pe ucenic, orice s-ar întâmpla, pe „calea regală". Rezumând, discernământul, referitor la asceţi începători, are o conotaţie pasivă. El este rodul smereniei şi se manifestă, concret, prin subordonarea de bună voie unui îndrumător recunoscut pentru competenţa lui spirituală. Acesta joacă un dublu rol, de ghid şi de terapeut.

(Va urma)

Se întâmplă în casa Iulia Hasdeu

Crina BOCŞAN

Oraşele au amintiri... Casele au amintiri... Numai oamenii – unii oameni – parcă ţin cu tot dinadinsul să şteargă amintirile, cu atât mai mult, parcă, atunci când acestea vorbesc despre ce au fost (iar noi adăugăm – şi ce au devenit).

Clădiri impunătoare, cu o istorie bogată, din vremea când caleştile trăgeau la peronul de la intrare spre a descinde la bal boieri în caftane lungi... Astăzi, în Centrul Istoric, faţadele caselor cu un cat s-au fardat la parter, adică au vitrine mari la cafenele îmbietoare, fotolii comode pe terasele ce au cucerit străzile, întâlnindu-se cu muşterii bodegii de vizavi. Nu e nevoie de invitaţii. Tineri eleganţi autohtoni ori reveniţi pentru a-şi recupera prin procese de retrocedare ce au agonisit unchii, ori, mai degrabă, mătuşile strângătoare, dau viaţă stihurilor lui Eminescu despre epigoni...

Aici se ţes poveşti pe care nimeni nu vrea să le asculte – adică nimeni din tagma autorităţilor. De pildă, pe strada Franceză cea proaspăt pavată, o cărăruie de iarbă încolţită printre pietre te lasă să ajungi la numărul 14, unde un balcon e gata să cadă de câte ori uşa de la intrare e trântită cu elan. Casa are şi ea povestea ei, căci în tinereţe concura cu clădirile vecine ornate cu cariatide. Alături, în ultimii douăzeci de ani, o clădire contemporană ei s-a surpat şi pe locul ei a apărut Facultatea Ecologică.

Casa din poveste s-a născut cu peste un secol şi jumătate în urmă şi se numea *imobil pe strada Carol I nr. 14*. Aşa scrie în actul de naştere a Iuliei Hasdeu, eliberat în suburbia Sf. Dumitru. Fapt necontestat, din moment ce Primăria Municipiului Bucureşti a marcat imobilul cu placa memorială executată de artistul plastic Mihai Cornel Stănescu. (În figură apare replica ei, de pe clădirea din Paris, str. St. Sulpice nr. 28.)

Aşadar, clădirea este monument istoric şi de istorie literară, menţionată şi în cartea arh. G. Leahu, dar şi în lista monumentelor întocmită de Ministerul Culturii şi Cultelor. Totuşi, un director al Direcţiei Monumentelor dă aprobare – din nebăgare de seamă, cică – să fie vândute apartamente. Acesta este numai începutul noii istorii a clădirii şi nu e singurul caz. În momentul în care sediul Asociaţiei Culturale „Iulia Hasdeu" a însemnat salvarea unui apartament din imobil, evenimentul a fost semnalat în presă. Cu această ocazie, a intrat în scenă un personaj negativ. Cu tupeul celor plecaţi departe, se declară admirator al lui Hasdeu şi îşi adaugă, în numele democraţiei, că ai dreptul să faci orice, la Georgian Dal, numele său din acte, Tadeu Petriceicu Hasdeu, gest nevinovat, dar care îi oferă posibilitatea în propriii săi ochi să se considere descendent din familia lui Bogdan Petriceicu Hasdeu. Miza este mare, căci ar putea moşteni prin retrocedare castelul de la Câmpina, monumentul funerar din Cimitirul Bellu şi, ca prim pas, casa din Bucureşti, ba chiar promite actualilor chiriaşi apartamente în hotelul pe care îl va construi pe fundaţia din 1865. Nu a ştiut că familia Hasdeu a stat cu chirie în această casă.

Fizica de la Măgurele și datarea cu Carbon-14

Corina Anca SIMION

La Institutul Național de Cercetare-Dezvoltare pentru Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei", IFIN-HH, au fost inițiate o serie de aplicații specifice domeniului nostru de activitate, dar cu orientare către patrimoniul național cultural. Ultimele intrate în scena preocupărilor de acest gen sunt două mașini cu performanțe la nivel mondial, și anume, acceleratorii de particule de 1 MV și 3 MV. Împreună și separat sunt puse la treabă pentru a răspunde nevoilor cercetării românești, dar și celei internaționale.

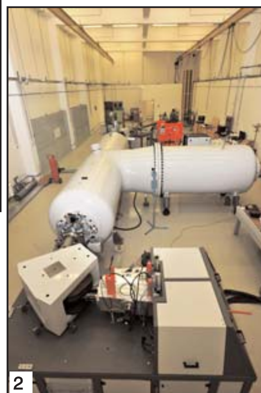
În cadrul proiectului major de investiții în infrastructura de cercetare al IFIN-HH, intitulat „Dezvoltarea infrastructurii pentru cercetări de frontieră în fizică nucleară și domenii conexe" (2010–2012), coordonat de directorul general al Institutului, prof. Nicolae Victor Zamfir, membru corespondent al Academiei Române, proiect finanțat național, în afara obiectivelor privind susținerea participării la mari infrastructuri de cercetare europene, figurează și două obiective care vizează dezvoltarea de aplicații ale tehnologiilor nucleare prin centre specializate și dotate cu echipamente performante, dedicate efectuării de cercetări interdisciplinare în diverse domenii de interes: fizica vieții și mediului, astrofizică, dezvoltarea de materiale avansate – micro și nanomateriale, arheologie, geologie, paleogeomorfologie, aplicații în medicină, fizica atmosferei, paleoclimatologie etc. Cele două centre sunt dotate cu acceleratoarele menționate: Tandetron de 1 MV, dedicat spectrometriei de masă (Accelerator Mass Spectrometry – AMS, Fig. 1), utilizat cu precădere pentru datare cu Carbon-14, și Tandetron de 3 MV, dedicat analizelor ce utilizează fascicule de ioni accelerați (Ion Beam Analysis – IBA, Fig. 2).

1

Noile facilități de cercetare permit abordarea unor direcții de anvergură care vor avea un impact științific și economic pe plan național și internațional. Calitatea și unicitatea noilor facilități de cercetare la noi în țară vor conduce, sperăm noi, la afirmarea acestora ca centre de importanță națională și regională și vor crea o atmosferă științifică propice dezvoltării noilor generații de specialiști în domenii de vârf ale cercetării. Centrele de fizică nucleară și atomică dedicate dezvoltării de aplicații ale tehnologiilor cu acceleratori de particule de tip tandem reprezintă facilități unice la nivel național. Activitatea acestor centre va conduce la crearea unui portofoliu de proceduri, produse și servicii, care prin transfer tehnologic să satisfacă necesitățile din cele mai variate domenii ale cercetării și industriei, devenind un puternic centru de cunoaștere și pregătire.

IFIN-HH, situat și el pe firul „Argeșului în jos", a creat astfel oportunități pentru comunitatea arheologilor, istoricilor, numismaților, muzeografilor, restauratorilor de artă sau de monumente istorice și altor specialități asociate de a beneficia de noi metode moderne de analiză în munca pe care aceștia o desfășoară pe tărâmul conservării patrimoniului cultural național și universal. Noi facem eforturi de a ridica dialogul, existent deja, însă nu la nivelul dorit și posibil, la un nivel de conlucrare interdisciplinară care să răspundă mai bine nevoilor, dar și datoriilor care ne revin ca oameni de știință ai aceleiași Românii. Un pas mare este introducerea în documentele Strategiei Naționale CDI pe perioada 2014–2020 a tematicii „Patrimoniu și identitate națională" între priorități, obiectiv la care Institutul nostru a lucrat întregul an, fapt care, credem noi, trebuie cunoscut la scară mai largă. Este de acum o prioritate națională ca fizicienii, chimiștii, alți specialiști din cercetarea științifică să colaboreze cu specialiștii în mod tradițional asociați cu studiul și conservarea patrimoniului! Nu inventăm noi colaborarea interdisciplinară în aceste domenii, dar intrăm într-un normal care există deja de ceva vreme „în alte părți".

2

Pași în această direcție am mai făcut și până acum. Astfel, în 1 – 2 noiembrie 2012 a avut loc la Măgurele o primă reuniune internațională care a pus bazele unor viitoare colaborări: „Opportunities for applied research at the new tandem accelerators of IFIN – HH, Bucharest– Magurele, Romania – IWTA2012".

Merită subliniat că aici s-a decis formarea unui Grup al Utilizatorilor (Users Group, UG) care să fie partenerul informal de interacție între operatorii instalațiilor (din IFIN-HH) și beneficiarii analizelor făcute. Căutăm împreună nu numai soluțiile cele mai bune de operare, de dotări specifice și de creștere a preciziei și eficienței măsurătorilor, dar și soluții pentru problemele finanțării acestor instalații de mare interes pentru știința națională și cea regional–europeană.

Anul 2013 a fost și el marcat de noi evenimente: în 8 aprilie, tot la Măgurele, IFIN-HH și Grupul de inițiativă creat la Masa Rotundă din 1 noiembrie 2012 au organizat o întâlnire între specialiști pentru dezbaterea/prezentarea unei serii de tematici elaborate de diverse grupuri de arheologi în perioada 1 noiembrie 2012 – 1 martie 2013, precum și lansarea unor subiecte reprezentative, cu scopul inițierii unei propuneri de proiect de finanțare a experimentelor de datare cu Carbon-14 în România, cu aplicații în arheologie și în istorie.

Luna aprilie a avut un calendar încărcat: la 25 – 27 aprilie grupul de cercetători ai IFIN-HH din Laboratorul Datare Carbon-14 a găzduit oaspeți de seamă: A.J. Timothy Jull, Profesor în Geoștiințe și Fizică la NSF Arizona AMS Laboratory Tucson USA, editor al revistei *Radiocarbon*, principala publicație a cercetărilor privind datarea cu Carbon-14 la ora actuală la nivel mondial, însoțit de tânărul coleg Alexander Leonard, precum și de colaboratorul dânșilor de la MTA ATOMKI Debrecen, Ungaria, dr. Michael Molnar. La 15 aprilie, la Muzeul Național de Istorie a României, domnul dr. Bogdan Constantinescu de la IFIN-HH, unul dintre colegii noștri cu importante contribuții în domeniul analizelor XRF și PIXE pe artefacte istorice și obiecte de artă aparținând patrimoniului cultural mobil, a susținut, la rândul său, o interesantă expunere pe tema „Oportunități de studii compoziționale pe artefacte muzeale la Institutul Național de Fizică și Inginerie Nucleară".

La 10 mai, dr. Cornelius Ponta a prezentat la Institutul de Arheologie „Vasile Pârvan" celor interesați o expunere pe tema „Desinfecția și consolidarea pieselor de patrimoniu cultural prin utilizarea radiațiilor ionizante la IRASM IFIN-HH".

Un suflu inedit ne-a venit din partea uneia dintre comunitățile românești care renasc mereu pe vechile vetre istorice, comuna Cicănești, județul Argeș. Povestea descoperirilor arheologice din ultimii ani, rod al strădaniei locuitorilor din Cicănești și al arheologilor de la Muzeul Județean Pitești, a fost „înfiată" de cercetătorii de la Măgurele. Pe lângă dimensiunea strict științifică a cazului studiat, noi înțelegem că implicarea morală și în final contribuțiile pe care sperăm să le aducem în cazul sitului arheologic să reprezinte un exemplu a ceea ce trebuie să fie întoarcerea către societatea românească a beneficiilor investițiilor moderne de la Măgurele. În toamnă, la institutul nostru au fost aduse câteva oase din mormintele excavate în perimetrul fostei biserici medievale din Săliște-Cicănești, de mult dispărute. Rezultatele și concluziile desprinse din investigarea oaselor și a fragmentelor de lemn de cosciug din unul dintre aceste morminte, au generat o nouă etapă de investigație, în care arheologii de la Muzeul Județean Pitești au fost invitați la Măgurele pentru obținerea unor răspunsuri suplimentare pentru completarea cercetărilor. Echipa domnului doctor Bogdan Constantinescu s-a oferit a analiza cele câteva artefacte din metal descoperite în alte morminte din jurul bisericii, iar echipa de la Laboratorul Datare Carbon-14 va încerca datarea oaselor în speranța confirmării rezultatelor investigațiilor preliminare. Fiind un subiect apropiat spiritului comunității argeșene, promitem să revenim în curând pe firul apei cu un nou capitol din această poveste… care, dacă va rămâne în legendă sau nu, doar timpul va hotărî...

Ultimele informații ni le oferă internetul: Georgian Dal a decedat, iar cererea de retrocedare a fost susținută în continuare de cei care și-au păstrat ca nume de familie numai ce părintele lor obținuse prin alipire. Astfel, dosarul 6133-1-2005 a fost respins, s-a făcut recurs, iar în data de 18 aprilie 2007 Petriceicu Hasdeu Monica, Petriceicu Hasdeu Tatiana, Petriceicu Hasdeu Mircea Mihai (cărora li se alătură – mai modești ca pretenții la arborele genealogic – Bălan Marian Daniel și Oprea Elena) au primit hotărârea irevocabilă de respingere a recursului lor.

Până când este irevocabilă hotărârea dată de Judecătoria Câmpina, în țara în care orice e posibil, câtă vreme impostorii nu sunt puși la zid, ca să nu poată revendica un imobil în care Bogdan Hasdeu a fost numai chiriaș? Acești epigoni nu știu că însuși Tadeu Hasdeu (numele din certificatul de naștere al lui Bogdan) își adăugase Petriceicu vrând să ateste originea princiară?! Întrebarea nu este retorică, deoarece, în scriptele administrative ale Centrului Istoric al municipiului, imobilul din str. Franceză nr. 14 figurează ca fiind încă în proces de retrocedare, ceea ce nu împiedică vânzarea apartamentelor... Discret, foarte discret, este locușorul ales de Primărie sau de Direcția Monumentelor în care o plăcuță modestă menționează că imobilul este monument istoric, să nu cumva să renunțe potențialii cumpărători la intențiile lor...

Demersul unui proaspăt cumpărător neoficial (care și-a deschis cabinet de avocatură) de a modifica aspectul inițial al clădirii, chiar și a porții de fier forjat, nu a fost împiedicat nicicum, așa că șocantele culori portocaliu și maro atrag privirile trecătorilor, mai mult decât reușește să o facă placa memorială IULIA HASDEU...

Istoria de lângă noi

Repere istorice ale armei comunicaţii şi informatică

Gen. Ion CERĂCEANU

De la apariţia primelor structuri militare, indiferent de perioada istorică, s-a simţit nevoia ca orice acţiune armată să fie, în primul rând, bine organizată şi condusă. Iar conducerea, îndeosebi în domeniul militar, unde acţiunile presupun spaţii mari de desfăşurare a forţelor, iar coordonarea acestora, în timp şi spaţiu, este esenţială, trebuie să se bazeze pe cunoaşterea exactă şi oportună a realităţilor cu privire la adversar şi la propriile forţe. Aceasta a determinat organele de conducere militară să acorde o foarte mare atenţie mijloacelor prin care se realizează schimbul de informaţii, atât pe verticală, cât şi pe orizontală. În esenţă, este vorba despre existenţa unui sistem integrat de legături între eşaloanele de decizie şi cele de execuţie, prin care să se transmită ordinele şi să se primească rapoartele.

La începuturi au fost utilizate mijloace acustice (voce, sunete de toate felurile), mijloace optice (focul, oglinzile) sau comunicările prin ştafete (pe jos, călare sau prin porumbei) pentru a transmite sau a primi semnale cu o anumită semnificaţie despre pericolul iminent al producerii unor dezastre naturale ori al unor agresiuni ale duşmanilor sau ale unor răufăcători.

Mai târziu, sub impulsul dezvoltării tehnologice şi al conştientizării necesităţii de a comunica, mijloacele de legătură s-au perfecţionat, pentru a face faţă exigenţei de a transmite şi a recepţiona semnale în timp cât mai scurt, cu conţinut cât mai complet, în condiţii de protecţie, siguranţă şi cu cele mai mici costuri. S-a ajuns astfel la stadiul conştientizării necesităţii existenţei unor forţe specializate în organizarea şi realizarea comunicaţiilor între toţi participanţii la acţiunile militare. În armata noastră, aceste forţe au constituit trupele de transmisiuni.

Istoricul apariţiei şi dezvoltării armei transmisiunilor, ca şi ale celorlalte arme, poate fi etapizat în perioade marcate de principalele evenimente politico-militare din secolele XIX şi XX, precum şi de apariţia şi dezvoltarea în ţările avansate din Europa a unor mijloace tehnice de comunicare din ce în ce mai performante.

14 iulie 1873: Prin Decretul nr. 1303 s-a înfiinţat prima subunitate de telegrafie din Armata română, secţia de telegrafie din cadrul companiei de minări a batalionului de geniu (1 şef secţie, 15 manipulatori, şefi de ateliere şi 30 de lucrători telegrafişti).

Această dată marchează ziua de naştere a trupelor de transmisiuni şi se sărbătoreşte în fiecare an ca „Ziua transmisioniştilor militari”.

Primul ofiţer telegrafist din armată a fost cpt. Grigore Giosan, comandantul companiei de minări; el este şi întemeietorul primei şcoli de telegrafie militară.

28 mai 1874: Se înfiinţează alte 4 secţii de telegrafie, câte una pentru fiecare companie de geniu, compuse identic (un şef secţie, 2 sergenţi manipulatori şi şefi de ateliere, patru caporali manipulatori şi şefi de ateliere şi 26 de lucrători telegrafişti). Cele 4 secţii de telegrafie au fost destinate Diviziilor 1, 2, 3 şi 4, concentrate în toamna anului 1876 în vederea pregătirii pentru un eventual război în Balcani.

19 octombrie 1877: Prin Înaltul Decret nr. 1957, prin întrunirea celor 4 secţii de telegrafie din batalionul de geniu, s-a constituit prima companie de telegrafie din armata română, respectiv, Compania 6 Telegrafie.

5 decembrie 1877: Compania 6 Telegrafie a fost trecută în subordinea directă a Marelui Cartier General.

5 octombrie 1878: Prin Înaltul Decret nr. 2253, compania de telegrafie se desfiinţează, iar cele 4 secţii de telegrafie sunt repartizate celor 4 companii de săpători minări şi telegrafişti din batalionul de geniu.

Primele manuale şi cursuri de specialitate

31 octombrie 1880: În urma înfiinţării celui de-al doilea batalion de geniu, se constituie cele două companii de telegrafie (câte una pentru fiecare batalion de geniu).

1 aprilie 1884: Prin Înaltul Decret nr. 1070 din 27.03.1884, s-a înfiinţat Regimentul 1 Geniu care avea în organică 4 batalioane de geniu, fiecare cu câte o companie de telegrafie şi căi ferate.

1884: S-a introdus în dotarea armatei telefonul, fiecare companie de telegrafie şi căi ferate având în dotare câte 10 aparate telefonice Siemens.

1885: S-au mai creat 2 batalioane de geniu, fiecare cu câte o companie de telegrafie şi căi ferate, numărul total al acestora fiind de 6 companii de telegrafie şi căi ferate.

16 februarie 1886: Compania de telegrafie se separă de căile ferate, în urma reorganizării Regimentului 1 Geniu.

8 ianuarie 1887: S-a înfiinţat cel de-al doilea regiment de geniu. Fiecare regiment de geniu avea în organică două batalioane mixte de telegrafişti şi săpători minări, câte unul pentru fiecare corp de armată.

1887: S-a înfiinţat „Şcoala săpătorilor şi telegrafiştilor cavaleriei”, în cadrul Regimentului 1 Geniu, sub conducerea cpt. C.N. Hîrjeu.

1888: S-au introdus porumbeii călători şi telegrafia optică cu aparate Mongin.

1895: La Regimentul 1 Geniu s-a înfiinţat „Şcoala practică pentru lucrări tehnice ale infanteriei”.

1896: Au fost organizate secţii de telegrafie ale trupelor căi ferate şi cetate.

1887–1898: Apar primele manuale şi cursuri de specialitate.

1903: Prin Decizia Ministerială nr. 134 s-a creat „Reţeaua de corespondenţă prin porumbei călători”, având staţiunea centrală columbofilă la Bucureşti şi staţiuni columbofile în teritoriu.

1903: S-au adus în România primele mijloace TFF de către Serviciul Maritim Român şi au fost instalate pe uscat şi pe nave; ulterior, prin grija Marinei Militare, şi pe Crucişătorul „Elisabeta” şi în porturile Giurgiu, Călăraşi, Cernavodă, iar după 1912, pe monitoarele de pe Dunăre.

1908: Au intrat în dotarea armatei primele trei staţii TFF/radio tip „Telefunken” cu scântei, model K.p.s. (1,5 kW) şi F.K. (1 kW).

1 noiembrie 1909: Prin Înaltul Decret nr. 2893 din 24 octombrie 1909, s-a înfiinţat Compania de specialităţi, care avea în compunere o secţie TFF, o secţie proiectare, o secţie automobile şi motociclete, o staţiune centrală columbofilă, o secţie de fotografie militară.

1911–1912: S-au cumpărat iniţial 2 şi, ulterior, alte 20 de staţii TFF/radio Marconi de la firma engleză „Marconi’s Wireless Telegraph Company”.

26 aprilie 1913: S-a înfiinţat Batalionul de specialităţi, cu o companie specialităţi, o companie aerostaţie, şcoala şi parcul de aviaţie şi compania depozit. În urma reorganizării armei geniu, cele 5 companii de telegrafie au fost repartizate la cele 5 batalioane de pionieri.

16 decembrie 1914: Prin Decizia Ministerială nr. 614/1914 s-au desfiinţat cele 7 secţii columbofile, iar efectivele de porumbei s-au concentrat în 3 secţii mari.

1914: Un eveniment crucial în evoluţia radiocomunicaţiilor la nivel naţional – punerea în funcţiune a primei „staţiuni naţionale de telegrafie fără fir” din Parcul Carol I.

1916: În cadrul Batalionului specialităţi s-a înfiinţat „Serviciul de TFF”. Cele trei posturi radiotelegrafice realizate în anii 1914–1915 au trecut sub autoritatea Ministerului de Război sub denumirea de Post fix nr. 1 (Filaret), Post fix nr. 2 (Băneasa) şi Post fix nr. 3 (Herăstrău), iar postul experimental realizat de Emil Giurgea în Turnul Ţepeş din Parcul Carol a fost instalat pe vagoane şi a primit denumirea de „Postul tren TFF nr. 1”. A fost pus la dispoziţia MCG şi instalat iniţial la Peris şi, ulterior, la Bârlad şi Iaşi. S-a organizat serviciul radiogoniometrie în armata română.

1916–1917: S-a făcut completarea cu mijloace şi aparate de transmisiuni aduse din Franţa.

1917: S-au înfiinţat Centrul de Instrucţie TFF şi un atelier de reparaţii şi fabricaţie la Iaşi pe lângă Batalionul de specialităţi.

30 octombrie 1919: S-a înfiinţat Regimentul de specialităţi (prin transformarea Batalionului de specialităţi) organizat pe 3 batalioane.

→

Textul de mai sus (inclusiv ilustraţiile) este reluat, cu acordul autorului şi redacţiei, din *Revista Comunicaţiilor şi Informaticii,* nr. 1-2013, număr special, dedicat celor 140 de ani de la înfiinţarea armei comunicaţii şi transmisiuni, 14 iulie 2013.

În revistă, apare şi următorul salut al gen. Ionel Dumitrescu, preşedintele Asociaţiei Cadrelor Militare în Rezervă şi Retragere din armele transmisiuni, informatică şi război electronic:

Venim din vreme, din vremea comunicărilor prin fum (ziua), prin foc (noaptea), prin olăcari (ştafete, curieri pedeştri, călăreţi, biciclişti, motociclişti, automobile, avioane...), prin păsări sau câini, ...prin „fum electromagnetic”, alături de Oastea Ţării şi a Neamului!

Sunteţi cei mai buni, aşii comunicaţiilor, vă aşteaptă comunicaţiile viitorului; poate chiar prin abandonarea undelor electromagnetice şi a mijloacelor tehnice prezente...

Vârsta tânără – 140 de ani – atestată de documentele oficiale mă determină să vă adresez prima urare: Rămâneţi mereu tineri, ancoraţi în descoperirile tehnice de vârf ale comunicaţiilor, informaticii, războiului electronic şi psihologic, comunicaţiilor guvernamentale, protecţiei tehnice a comunicării de orice fel!

Nu uitaţi că sistemul de transmisiuni, de-a lungul vremurilor, a fost construit şi verificat cu participarea directă a laboratorului – de pace sau de război – al celorlalte arme din compunerea Armatei României.

Nu uitaţi că „pe deasupra ambiţiilor, intrigilor şi urilor sunt Patria şi veşnicia Neamului”.

Şi urarea de pe urmă: „Mergeţi cu bine, cu sănătate, cu legături stabile şi sigure pentru Armata României, în vremurile ce vor veni!” (urare getică străveche, prelucrată şi adăugită).

21 octombrie 1920: S-a înființat pe lângă Regimentul de specialități o „Școală practică de TFF și Proiectare”.

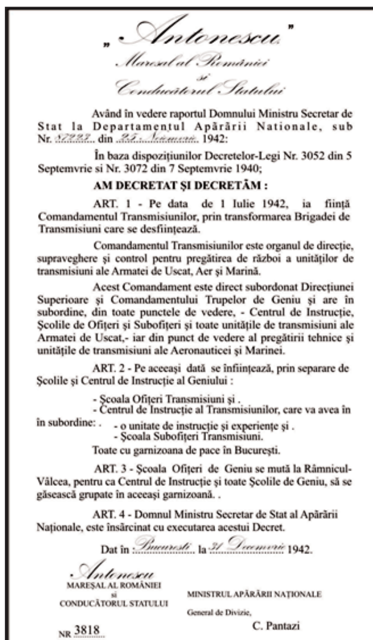
1921: S-a înfiinţat o companie de telegrafie dotată cu aparate telegrafice „Hughes”.

1922: Prin transferul celor 21 de batalioane de pionieri ale diviziilor se constituie cele 7 regimente de pionieri ale corpurilor de armată, fiecare cu câte un batalion de transmisiuni, fiecare organizat pe 3 companii telefon-telegraf a câte 3 secții (din anul 1925 se va adopta terminologia de companie și pluton transmisiuni).

1 august 1923: Regimentul de Specialități și-a schimbat denumirea în Regiment de Transmisiuni, organizat astfel: un batalion transmisiuni cu 2 companii TFF, 1 companie telegraf „Hughes” și 1 secție columbofilă și un batalion tehnic cu 2 companii proiectare, 1 companie tehnică, 1 secție fotocinema și 1 companie depozit.

16 iunie 1928: Prin ordinul Marelui Stat Major nr. 337, Regimentul de transmisiuni s-a reorganizat sub denumirea de Regimentul 1 Transmisiuni cu următoarea compunere: 1 batalion Tf. și Tg. rapidă cu 2 companii Tf.-Tg. și 2 companii construcții linii; 1 batalion TgFF cu 1 companie TFF și 2 companii gonio; 1 batalion tehnic cu 1 companie tehnică, 1 secție columbofilă, 1 secție fotocinema și 1 companie depozit.

1932: Prin Înaltul Decret nr. 497/1932, s-au înființat Brigada de Transmisiuni și Regimentele 2 și 3 Transmisiuni la București, Câmpina și, respectiv, Brașov.

„Antonescu”
Mareșal al României
și
Conducătorul Statului

Având în vedere raportul Domnului Ministru Secretar de Stat la Departamentul Apărării Nationale, sub Nr. [illegible] din [illegible] 1942:

În baza dispozițiunilor Decretelor-Legi Nr. 3052 din 5 Septemvrie si Nr. 3072 din 7 Septemvrie 1940;

AM DECRETAT ȘI DECRETĂM :

ART. 1 - Pe data de 1 Iulie 1942, ia ființă Comandamentul Transmisiunilor, prin transformarea Brigadei de Transmisiuni care se desființează.

Comandamentul Transmisiunilor este organul de direcție, supraveghere și control pentru pregătirea de război a unităților de transmisiuni ale Armatei de Uscat, Aer și Marină.

Acest Comandament este direct subordonat Direcțiunei Superioare și Comandamentului Trupelor de Geniu și are în subordine, din toate punctele de vedere, - Centrul de Instrucție, Școlile de Ofițeri și Subofițeri și toate unitățile de transmisiuni ale Armatei de Uscat,- iar din punct de vedere al pregătirii tehnice și unitățile de transmisiuni ale Aeronauticei și Marinei.

ART. 2 - Pe aceeași dată se înființează, prin separare de Școlile și Centrul de Instrucție al Geniului :

- Școala Ofițeri Transmisiuni și .
- Centrul de Instrucție al Transmisiunilor, care va avea în în subordine: .
  - o unitate de instrucție și experiențe și .
  - Școala Subofițeri Transmisiuni.

Toate cu garnizoana de pace în București.

ART. 3 - Școala Ofițeri de Geniu se mută la Râmnicul-Vâlcea, pentru ca Centrul de Instrucție și toate Școlile de Geniu, să se găsească grupate în aceeași garnizoană. .

ART. 4 - Domnul Ministru Secretar de Stat al Apărării Naționale, este însărcinat cu executarea acestui Decret.

Dat în București la 31 Decemvrie 1942.

Antonescu
MAREȘAL AL ROMÂNIEI
și
CONDUCĂTORUL STATULUI

MINISTRUL APĂRĂRII NAȚIONALE
General de Divizie,
C. Pantazi

NR 3818

1 aprilie 1932: Înființarea Regimentelor 2 și 3 Transmisiuni s-a făcut prin scoaterea din organica celor 7 regimente de pionieri a batalionului de transmisiuni și gruparea lor în regimente cu organizare similară pe 3 batalioane.

Se poate aprecia că această reorganizare este primul pas semnificativ în separarea armei transmisiuni de arma geniu. Este prima dată când cele trei regimente de transmisiuni sunt subordonate unei mari unități de aceeași armă, cu toate că ele vor rămâne în subordinea Direcției Superioare și Comandamentului Geniului încă o perioadă mare de timp.

10 ianuarie 1942: Prin Decretul nr. 199, se înființează Regimentul 4 Transmisiuni, care va intra tot în subordinea Brigăzii Transmisiuni.

22 iunie 1942: Situația unităților de transmisiuni era următoarea: 9 batalioane de transmisiuni, câte unul pentru fiecare armată și corp de armată; 26 de companii de transmisiuni, câte una pentru fiecare divizie; Batalionul Construcții Linii Permanente și Radio Gonio pentru MCG; Batalionul de transmisiuni pentru aeronautică și marină.

1 iulie 1942: Prin Ordinul Marelui Stat Major nr. 85959 din 02.06.1942 și Decretul nr. 3818 din 31.12.1942, se înființează Comandamentul transmisiunilor, Centrul de instrucție al transmisiunilor cu Școala de subofițeri de transmisiuni și Școala de ofițeri de transmisiuni.

30 iulie 1943: Prin Decizia ministerială nr. 2067 din 30 iulie 1943, Comandamentul Transmisiunilor trece în subordinea Marelui Stat Major din punct de vedere operativ, depinzând din punct de vedere administrativ de Subsecretariatul de Stat al Armatei de Uscat, prin Direcția Superioară și Comandamentul Geniului.

1 septembrie 1945: Prin Instrucțiunile speciale ale Marelui Stat Major nr. 56500 din 24 iulie 1945 se desființează Comandamentul Transmisiunilor și se înființează Direcția Transmisiunilor, în cadrul Inspectoratului Geniului.

15 iulie 1946: Prin Ordinul Marelui Stat Major, Secția I nr. 51900 din 08.07.1946 se desființează Direcția Transmisiunilor și se înființează Brigada de Transmisiuni, direct subordonată Inspectoratului General al Geniului și având în subordine directă cele trei Regimente de Transmisiuni rămase în ființă (Regimentele 1, 2 și 3 Transmisiuni).

2 februarie 1949: Prin Ordinul Marelui Stat Major nr. 45107 din 02.02.1949, Brigada de transmisiuni se transformă în Comandamentul Transmisiunilor Armatei, iar comandantul comandamentului se va numi șeful transmisiunilor, cu rol de comandant de armă pentru transmisiuni.

2 februarie 1949: Ordinul Marelui Stat Major nr. 45107 din 02.02.1949, consfințește separarea definitivă a transmisiunilor de arma geniu, ca armă de sine stătătoare, cu structuri și efective proprii, cu atribuții și responsabilități distincte la nivelul întregii armate.

14 septembrie 1949: Prin Decretul Prezidiului Marii Adunări Naționale nr. 371 din 14 septembrie 1949, se înființează 4 academii militare. La Academia Militară a existat o catedră de transmisiuni care a organizat și condus pregătirea tactică, metodică și de specialitate a ofițerilor de transmisiuni.

15 iunie 1951: Prin Ordinul Marelui Stat Major nr. 317168 din 15.06.1951, Comandamentul Transmisiunilor Armatei își schimbă denumirea în Comandamentul Trupelor de Transmisiuni.

1 septembrie 1963: Prima structură

de informatică, a cărei apariție în forțele armate reprezintă și momentul de referință al începutului informaticii militare, a fost „grupa de automatizare” în cadrul Direcției generale a înzestrării, înființată prin Ordinul Marelui Stat Major nr. CL 01696 din 31.08.1963.

1951–1972: Perioadă caracterizată printr-o anumită stabilitate din punct de vedere al structurilor de transmisiuni, deși au avut loc dislocări și redislocări de unități, în special după desființarea regiunilor militare și reașezarea teritorial-administrativă a armatei pe baza unei concepții doctrinare naționale.

1980: Cadrul informaticii militare era bine structurat și în curs de afirmare ca domeniu indispensabil unei armate moderne, calculatoarele fiind utilizate la toate aplicațiile și în activitatea zilnică de conducere. Specialitățile din informatica militară erau bine definite și incluse în nomenclatorul armatei noastre.

15 septembrie 1987: Prin desființarea Școlii Militare de Maiștri Militari și Subofițeri „Gheorghe Lazăr”, Școala Militară de Ofițeri Activi de Transmisiuni a primit misiunea să formeze și aceste cadre militare de transmisiuni. În anul 1990, denumirea școlii a fost schimbată în Școala Militară de Transmisiuni „Decebal”, iar în 1991, școala s-a transformat în instituție militară de învățământ superior cu denumirea Institutul Militar de Transmisiuni „Decebal”.

1989: În timpul evenimentelor din Decembrie 1989, trupele de transmisiuni și-au îndeplinit misiunea de bază și au asigurat legăturile pentru conducerea armatei pe întregul teritoriu.

24 septembrie 1990: Prin Ordinul Marelui Stat Major nr. B3/2395 din 24.09.1990, se schimbă denumirea Comandamentului Trupelor de Transmisiuni în Inspectoratul Transmisiunilor.

1 februarie 1991: Prin Ordinul Marelui Stat Major nr. S/B 3/253 din 29.01.1991, se schimbă denumirea Inspectoratului Transmisiunilor în Inspectoratul General al Transmisiunilor.

1993: Prin Ordinul ministrului Apărării Naționale nr. OG 19 din 21.07.1993, se constituie Comandamentul Transmisiunilor, Informaticii și Electronicii, prin contopirea Inspectoratului General al Transmisiunilor cu Direcția Informatică și Automatizarea Conducerii Trupelor și Secția Luptă Radioelectronică.

1997: Prin Ordinul ministrului Apărării Naționale nr. M. 30 din 02.05.1997, se constituie Comandamentul Transmisiunilor prin reorganizarea Comandamentului Transmisiunilor, Informaticii și Electronicii și înființarea la 30.04.1997 a Direcției Comunicații și Informatică din SMG.

25 iulie 2001: Constituirea Agenției Militare pentru Managementul Frecvențelor Radio cu misiunea să asigure managementul spectrului radio aflat în administrarea MApN.

1 aprilie 2004: Înființarea Agenției pentru Sisteme și Servicii Informatice Militare cu misiunea de a asigura, pentru SMG și celelalte structuri centrale, dezvoltarea și implementarea de sisteme informatice, administrarea rețelelor de calculatoare, mentenanța și asigurarea materială necesare exploatării și întreținerii tehnicii din dotare.

1 mai 2006: Prin Ordinul ministrului Apărării Naționale nr. M.S. 28 din 20.02.2006, se schimbă denumirea Comandamentului Transmisiunilor în Comandamentul Comunicațiilor și Informaticii, denumire sub care funcționează și în prezent.

Ianuarie–iulie 2006: Compania de transmisiuni „SEEBRIG” a participat și a îndeplinit misiuni specifice de asigurare a legăturilor în teatrul de operații Afganistan, în cadrul ISAF.

1 mai–30 iunie 2008: Prin Ordinul ministrului Apărării nr. M.S. 17 din 25.02.2008, Centrul de Pregătire pentru Comunicații și Informatică și Batalionul Instrucție Transmisiuni au trecut din subordinea Școlii de Aplicație Unități Sprijin de Luptă a Statului Major al Forțelor Terestre în subordinea Comandamentului comunicațiilor și informaticii.

17 decembrie 2008: Prin Hotărârea CSAT nr. 143 se confirmă oferta națională de constituire și găzduire în România a unui modul CIS dislocabil NATO.

1 august 2010: Prin Hotărârea Parlamentului României nr. 28 din 07.06.2010 și Dispoziția șefului Statului Major General nr. G.S. 1011 din 09.07.2010, se constituie primul Modul de Comunicații și Informatică Dislocabil /DCM”E” NATO subordonat Batalionului 2 Transmisiuni din cadrul Agenției NATO pentru Servicii de Comunicații. Este prima structură de comunicații și informatică din Armata României pusă la dispoziția NATO.

Ianuarie–august 2012: Modulul de Comunicații și Informatică Dislocabil/DCM”E” NATO a asigurat suportul CIS al Punctului de Comandă al Forței Internaționale pentru Asistență de Securitate în Afganistan.

2013: La 16 de ani de la intrarea în funcțiune a primelor Centre de Transmisiuni/RTP, ținând cont de dinamica și arhitectura procesului de restructurare a forțelor, infrastructura de bază a Sistemului de Comunicații și Informatic al Armatei României cuprinde peste 400 de centre staționare, transportabile și dislocabile.

În perioada următoare, arma comunicații și informatică va parcurge etapele stabilite pentru transformarea și modernizarea armatei, în cadrul căreia îi revin sarcini de mare importanță pe domeniul său de responsabilitate.

Seniori ai culturii

Mihail Diaconescu

Născut la 8 noiembrie 1937 în comuna Priboieni, județul Muscel (azi, județul Argeș), Mihail Diaconescu a urmat Liceul Gheorghe Șincai din București, apoi Școala Medie de Arhitectură și, în sfârșit, Universitatea din București (Facultatea de Litere, absolvită în 1960). Predă limba română în localitatea Rupea, județul Brașov, iar, din 1964, este asistent la Institutul Pedagogic din București. După 1965 se mută temporar la Pitești, unde conduce revista *Argeș* (serie nouă, 1966–1969) și predă la Institutul Pedagogic din localitate. Începând cu anul 1972, cariera didactică, dar și cea literară a lui M. Diaconescu se întregește prin invitarea ca „gazdozent" (lector), la Gyula (în Ungaria) și la Universitatea Humboldt din Berlin (1972–1975).

A debutat în publicistica literară în 1960 și editorial în 1963, cu romanul *Visele au contururi precise*. Este autorul romanelor: *Culorile sângelui* (1973, 1977), *Umbrele nopții* (1980), *Marele cântec* (1982), *Călătoria spre zei* (1982), *Speranța* (1984), *Depărtarea și timpul* (1986) și *Sacrificiul* (1988), concepute drept părți ale fenomenologiei narative a spiritului românesc, pe care a teoretizat-o în diferite studii, eseuri, articole și interviuri. De-a lungul anilor a publicat în țară și în străinătate numeroase comunicări și eseuri de teoria literaturii, o parte dintre ele fiind reunite în volumul *Istorie și valori* (1994). Urmează *Prelegeri de estetica ortodoxiei* (1996, Premiul Academiei Române) și *Istoria literaturii dacoromane* (1999). A prezentat comunicări la reuniuni științifice internaționale desfășurate la București, Berlin, Leipzig, Halle, Sofia, Bonn, Chișinău sau Paris.

În luna ianuarie 2011, senatul Universității din Pitești i-a acordat lui Mihail Diaconescu titlul de Doctor Honoris Causa. Membru al Comitetului Științific European al Societății „Ad Fontes", ce funcționează sub patronajul Secretariatului General al Consiliului Europei, Mihail Diaconescu face parte dintr-un cerc select de personalități europene – foști șefi de stat, ambasadori, universitari, teologi, scriitori – ce au ca țel promovarea valorilor creștine și europene. În 1996 i s-a acordat titlul de Doctor Honoris Causa al Universității din Oradea, iar din 2007 este cetățean de onoare al județului Argeș. (Marian NENCESCU)

Istoria literaturii dacoromane, actul de naștere al literaturii române

Marian NENCESCU

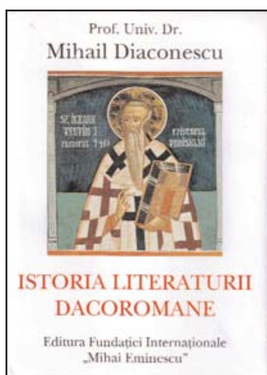
Spre mijlocul anilor '80, un segment semnificativ din critica literară românească, dar și al istoriografiei literare, dădeau semnale viguroase pe linia constituirii a ceea ce se preconiza a deveni o veritabilă *sinteză doctrinară națională*, concept teoretic menit să ofere un răspuns original, autohton, la o serie de interogații de natură teoretică vizând cercetarea unitară a fenomenului literar românesc, de la „origini", până la prezentul istoric invocat. Deschizător de drumuri în ce privește analiza dimensiunii românești a acestui concept literar integrator, denumit adesea impropriu și cu un termen având vădite conotații peiorative, drept *protocronism*, era profesorul Edgar Papu (1908-1993), cel care a demonstrat cu prioritate, în lucrarea *Din clasicii noștri* (București, 1977) că acest curent istorico-filosofic nu este nicidecum o bizarerie teoretică, ci o componentă fundamentală, *matricială*, a ideologiei culturale românești.

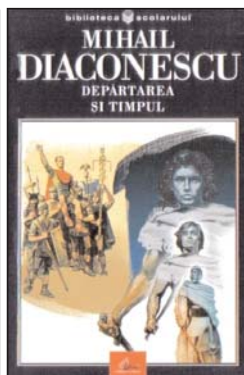
Teza menționată reprezintă, dincolo de gestul polemic, de adeziune, al unui grup de critici și istorici literari constituiți pe nucleul redacției fostei reviste *Luceafărul* (condițiile și contextul promovării acestor idei în cadrul redacției revistei menționate, precum și principalii detractori sunt analizate pertinent, în cunoștință de cauză și fără înverșunare, de către fostul redactor-șef al publicației, poetul și publicistul Nicolae Dan Fruntelată, în volumul „autobiografic" *Gazetăria, dragostea mea*, Ed. Rawex Coms, Bucuresti, 2013, p. 124 și urm.), un adevărat *program literar*, constituit pe fundamentul profetismului românesc.

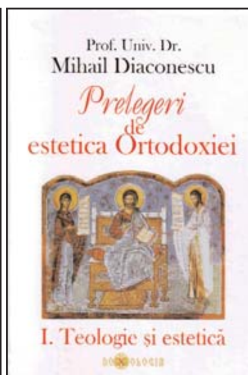
Tratând, așadar, tradiția, specificul național și universalitatea într-o viziune unitară, critica acelor ani a deschis calea unei cercetări obsesive a *identității culturale românești,* a ieșirii scriitorului și, implicit, a cărturarului român din complexul unei culturi periferice, respectiv propulsării sale, prin integrare și specific național, în perimetrul culturii europene și universale.

Între scriitorii contaminați de ideea protocronistă amintim aici doi dintre savanții reprezentativi ai epocii, respectiv pe slavistul Dan Zamfirescu și pe sociologul Ilie Bădescu, autori seduși de ideile doctrinare ale eseului interbelic, promovat la noi de elita intelectualității vremii, de la Nae Ionescu și Nechifor Crainic, la părintele Dumitru Stăniloae, Mircea Vulcănescu ș.a.

În această pleiadă glorioasă, veritabil arc peste timp ce leagă gândirea doctrinară românească dincolo de vremuri și epoci, se înscrie și Mihail Diaconescu, autor obsedat de identificarea a ceea ce s-ar numi „actul de naștere" al literaturii române, segment adesea eludat, voit sau deliberat, de majoritatea istoricilor literari, de la Eugen Lovinescu și G. Călinescu, până foarte recent, în actualitate.

Preocupările cărturărești ale romancierului și istoricului literar Mihail Diaconescu, pe linia identificării, analizei și valorificării fondului dacoromân al literaturii noastre sunt de dată relativ recentă, respectiv de după anii '90, când autorul a susținut în publicația *Opinia națională* (apărută sub egida Universității Spiru Haret) rubrica „Dacoromania", unde a publicat o serie de studii originale, dedicate, inițial, operei Sfântului Ioan Casian, al cărui manuscris, *Conlationes XXIV* (24 de Convorbiri), îl cercetase la Stiftsbibliothek din localitatea Einsiedeln (Elveția). Curând, mai precis, după publicarea masivului volum de eseuri *Istorie și valori* (Editura M.A.I., 1994), rod al prelegerilor susținute la Universitățile din Pitești și București, pe această temă, aria interesului său s-a lărgit, autorul parcurgând practic întreaga bibliografie istorică românească și străină ce vizează acest subiect, precum și cvasitotalitatea operelor ce constituie patrimoniul culturii dacoromane, elaborate în perioada romană și bizantină de autori provenind din arealul local.

În acest mod, s-au cristalizat principalele concepte și interpretări asupra literaturii dacoromane apărute în spațiul istoric românesc, teze care nu se îndepărtează fundamental de interpretările literar-filosofice mai vechi și mai noi, prezente totuși în cultura noastră tradițională, dar insuficient valorificate și susținute epistemic. (Ne referim aici la cercetările întreprinse de mitropolitul Nestor Vornicescu, *Primele scrieri patristice în limba română*, Craiova, 1984, apoi cele ale preoților profesori Mircea Păcurariu și Gheorghe Drăgulin, ale istoricului literar Dan Horia Mazilu și, în sfârșit, la studiul intitulat „Gândirea filosofică dacoromână", elaborat sub coordonarea lui Dumitru Ghișe și Nicolae Gogoneață, inclus în ediția academică a seriei *Istoria filosofiei românești,* vol. I, ediția a II-a, 1985.)

Recitind aceste texte și punându-le în acord cu cercetările recente pe linia editării și valorificării unor opere „clasice", insuficient cunoscute anterior, Mihail Diaconescu ajunge la concluzia fundamentală că se impune o reevaluare a epocii cuprinse între secolele IV–VI d.Hr. și, implicit, a periodizării și, mai ales, a identificării primelor manifestări literare autohtone. Meritul de necontestat al autorului rămâne acela că, în lumina cercetărilor istorice, arheologice și lingvistice din ultimele decenii, reușește să *nuanțeze* și să *lumineze* epoca situată între anii 271, când împăratul Aurelian retrage armata și administrația din Dacia, și anul 602, când frontiera dunăreană a Imperiului Romano-Bizantin se prelungeste, sub presiunea migratorilor avari, slavi și a altor seminții nomade. În perioada menționată, la nord de Dunăre, pe teritoriul actual al României (în special în Dobrogea, Câmpia Munteană și Olteană, cât și în Buzău și Vrancea) trăia o populație dacoromană legată politic și economic de autoritățile de la sud de Dunăre, organizată religios într-un mare număr de episcopii creștine, atestate istoric, și păstorite de un număr semnificativ de episcopi titulari (unii ierarhi de la Tomis purtând chiar titlul de mitropoliți). În acest context, limba latină vorbită din Carpați la Dunărea de Jos evoluează către un idiom nou, neolatin, identificat de lingviști ca apărând începând cu secolul al IV-lea, element asociat cu viitoarea limbă română.

Mihail Diaconescu, un glas de pe Argeș

Ion PĂTRAȘCU

Desigur, titlul este expresia mândriei argeșenilor cu această personalitate marcantă a literaturii române, însă vocea lui Mihail Diaconescu este una națională, a celui care are cultul *casei părintești*, adică al României.

M-am hotărât să revin la romancierul Mihail Diaconescu pentru ca, în prezentarea domniei sale, să nu mă limitez doar la scurta evocare semnată în numărul din iunie 2013 al revistei, intitulată *Scriitorul Mihail Diaconescu și diplomația culturală*. Cu acea ocazie, mi-a plăcut să-l descopăr pe romancier ca pe un camarad, luptând pe același front al diplomației românești, un reprezentant de marcă al identității noastre naționale, cu contribuții de seamă atât prin *munca de teren* de la Universitatea Humboldt din Berlin, cât și prin traduceri din operele sale apărute în limbile germană, engleză, franceză și rusă.

Diplomația culturală reprezintă doar o parte, foarte importantă, desigur, din activitatea scriitorului, însă, prin creațiile sale, Mihail Diaconescu este încadrat de critica de specialitate în rândul celor mai importanți romancieri contemporani ai neamului. În dorința de a mă apropia ceva mai mult de scriitorul național, de obârșie argeșeană, am apelat, recent, la două volume de referință: *Noi contribuții bibliografice la studiul operei lui Mihail Diaconescu*, de Ilie Barangă, și *Drama istorică a omului creștin în literatura lui Mihail Diaconescu*, semnată de Ilie Bădescu. În ele am găsit mii de referiri și aprecieri despre romancierul Mihail Diaconescu și opera sa, semnate de mari personalități ale culturii românești. Nominalizarea acestora ar da greutate demersului meu, însă m-ar lăsa fără spațiu pentru articolul pe care încerc să-l creionez. Nu mă încumet să fac un portret al romancierului, însă voi apela la unele detalii, descrise cu măiestrie de comentatori din breasla scriitoricească. Chiar și ierarhizarea acelor aprecieri pare imposibilă, datorită dimensiunii și profunzimii lor.

Totuși, o primă constatare ar fi că marile sale romane, considerate adesea de dimensiuni tolstoiene, care acoperă două milenii de existență umană în spațiul carpato-dunărean, sunt exprimate într-o vastă *geografie literară*, care cuprinde Dacia Pontică, Banatul și Crișana, Transilvania, Bucovina și Basarabia, Bucureștii și Iașii epocii pașoptiste. Sunt creații literare apreciate drept model de interpretare epică și simbolică a spiritualității românești, în timp și în spațiu. Apoi, este de evidențiat faptul că, în creațiile sale, Mihail Diaconescu nu evocă un trecut imaginar, ci unul *desprins din rama evenimentelor* (Gabriel Țepelea). Opera lui este rezultatul unei munci titanice și al unei discipline de ascet. Printr-o documentare minuțioasă, autorul reușește să desprindă esențele, recuperând epoci întregi prin actele trăitoare ale personajelor sale. La el, documentul istoric se îmbină armonios cu ficțiunea, iar regulile artei epice sunt puse în concordanță cu legile și logica istoriei. De asemenea, prin detaliile brodate în romanele sale, autorul pare să fi fost contemporan cu fiecare dintre eroii săi.

Pe lângă măiestria dovedită de fiecare rând scris, Mihail Diaconescu se impune drept un autor militant, un patriot declarat, care nu a încetat să promoveze valorile creștine, istoria și tradițiile românești. Așa s-a conturat ceea ce se cheamă *doctrina tradiționalistă, națională și spiritualistă* a lui Mihail Diaconescu.

Din vasta antologie a operei diaconesciene, voi reține, de această dată, numai două repere, care, după mine, au o relevanță mai specială. Aș începe cu *romanele cauzei naționale*, precum *Speranța* și *Sacrificiul*, lucrări care se constituie într-o frescă epică emoționantă a două momente cruciale din odiseea românilor de constituire a statului unitar.

Astfel, romanul *Speranța* este apreciat drept *cea mai convingătoare și mai amplă reconstituire literară a preliminariilor Unirii Principatelor, întreprinsă în cultura noastră până acum* (Gabriel Țepelea). Este o carte a identității noastre prin Unire, sub forma unei *construcții solide și fluente, cu tușe psihologice fine, unde se îmbină perfect documentul istoric cu ficțiunea romanescă* (Valentin Lipatti). *Acest roman istoric se înscrie în definiția eternului homeric și prin edificarea de tablouri ce își au modelul originar în Iliada* (Dumitru Micu).

Ambasadorul Valentin Lipatti era surprins de *ponderea și semnificația pe care diplomația și negocierile le dobândesc în țesătura intrigii din construcția cărții... un aspect mai puțin întâlnit în romanul istoric românesc de azi. Mihail Diaconescu,* continua Valentin Lipatti, *a știut, în chip fericit, să analizeze și să integreze organic în peripețiile politice ale romanului trăsăturile definitorii și practicile care nu au încetat să se impună în diplomația timpurilor noastre.*

Frescă de Grigore Popescu-Muscel, 2011: ***Romancierul și esteticianul Mihail Diaconescu, sacerdot al culturii române și apologet al Ortodoxiei***

Din această epocă datează, susține Mihail Diaconescu, primele *manifestări literare autohtone,* redactate în noul idiom rezultat din evoluția lentă și ireversibilă a limbii latine clasice. Este vorba de o serie de texte *anonime* (identificate ca datând din a doua jumătate a secolului al IV-lea, respectiv *Martiriul Sfântului Dasius, Martiriul Sfântului Emilian din Durostor* și *Relatările despre Sava Gotul*, text atribuit totuși episcopului Bretanion al Tomisului, atestat la anul 369. Alți autori identificați și semnalați ca atare de Mihail Diaconescu în lucrarea sa sunt: Niceta de Remesiana (cca 340-420), imnograf și teoretician literar, Auxentius, episcop de Durustorum, autor *prezumtiv* al *Scrisorii despre credința, viața și moartea lui Wulfila*, episcopii Maximin, Laurentius de Novae (începutul secolului al V-lea), apoi Ioan Casian (cca 360-435), deja menționat autor al operelor *Conlationes* (Convorbiri) și *De institutis cenobiorum*, și mulți alții.

Prezența lor, atestată istoric și rămasă în conștiința culturală a epocii, îl îndreptățește pe Mihail Diaconescu să acorde credit *estetic* operelor identificate și să afirme că autorii analizați „au o conștiință estetico-literară evidentă, fondată pe scrierile similare ale epocii lor".

Determinarea valorii estetice pe baza unor simple afirmații este însă insuficientă în lipsa unui edificiu teoretic menit să dea relevanță acestor texte. Aplicând metoda istorică a *duratelor lungi*, autorul analizează textele în funcție de valorile morale, spirituale și politice ale epocii, încercând să determine dacă textele menționate coexistă cu evoluția culturală a vremii, dacă monologul auctorial are coerență și expresivitate. Concluzia sa este că literatura dacoromană, asa cum se prezintă ea în lumina noilor cercetări, se află într-o relație *firească, indestructibilă* cu contextul istoric analizat, că autorii analizați comunică estetic cu valorile la care se raportează. „Valorile istorico-literare ale epocii dacoromane sunt dinamice, rezonante și pline de forță spirituală, având și capacitatea de ne proiecta în sfera cea mai înaltă a trăirilor spirituale", afirmă Mihail Diaconescu (*Istoria literaturii dacoromane*, ed. a II-a revizuită și adăugită, Editura Fundației Internaționale Mihai Eminescu, 2013, p. 258).

O altă problemă fundamentală ce ține de conștiința lingvistică și religioasă a populației autohtone și implicit de raportarea la valorile romane și creștine, distincte de spiritul migratorilor, o constituie existența unei realități istorice reprezentate de *limes*-ul roman, ce conservă până în zilele noastre trăsăturile specifice. Despre acest *hotar* (*limes*) Nicolae Iorga afirma, în lucrarea sa capitală *Hotare și spații naționale* (1938), că este, în sine „un producător de sinteză", un hotar „fecund, creator de viață", iar sociologul Ilie Bădescu accentua: „Frontiera declanșează și întreține procese spirituale și instituționale, […] dând unui popor ocazia de a-și verifica puterea de conservare a identității" (I. Bădescu și D. Dungaciu, *Sociologia și geopolitica frontierei,* Ed. Floare Albastră, 1995).

În context, semnalăm că *limesul* bizantin s-a extins pe vremea împăratului Constantin cel Mare (306-337), la nord de Dunăre, întinzându-se de la Drobeta-Turnu-Severin, până la Pietroasele (Buzău) și probabil, la Barboși (Galați). Or, dacă, interpretăm acest spațiu ca pe un concentrat de civilizație și cultură, avem imaginea completă a literaturii dacoromane, înfloritoare în spații aparținând *de facto* limesului roman, acolo unde *pax et ordo romana* acționau pe deplin. Ca un argument suplimentar față de această observație, semnalăm și observațiile istoricului militar Dumitru Th. Pârvu, cuprinse în lucrarea *Problema Basarabiei în lumina actelor juridice internaționale* (Ed. Bibliotecii Metropolitane, 2013), care precizează că sub împăratul roman Augustus, actuala Basarabie a fost alipită la Imperiul Roman, astfel încât „întreaga vale a Dunării, până la Nistru, era ocupată de cetățeni romani, dovadă fiind urmele arheologice romane descoperite și cercetate în zonă" (op. cit., p. 38). Mărturie în acest sens sunt așa-numitele *valuri* (construcții de apărare, din pământ, ridicate de localnici în calea năvălitorilor migratori), prezente atât în Muntenia, cât și în Basarabia. „Apărarea sudului Basarabiei cu valuri era necesitată de faptul că aici era concentrată toată cultura romană, distinctiv de cea a popoarelor învecinate" (ibidem, p. 41) mai susține Dumitru Th. Pârvu.

Revenind la teza lui Mihail Diaconescu, nu putem decât să acceptăm faptul că scrisul și arta literară au o îndelungată tradiție în cadrul *limes*-ului latinofon, iar apariția, la finele secolului al X-lea, a primelor inscripții slavone (cu litere chirilice) nu este o dovadă a slavizării populației, ci doar a realității istorice că primele formații politice românești aveau legături apropiate cu statul bulgar, constituit la sud de Dunăre. Susținând ideea că primele manifestări cultural-literare autohtone sunt cu mult anterioare primelor texte slavone, Mihail Diaconescu propune nu doar o revizuire a periodizării istoriei literare, ci, implicit, un nou *act de naștere* pentru literatura noastră, cu totul anterior și cu mult mai verosimil decât „Scrisoarea lui Neacșu" din Câmpulung (1521) către judele Brașovului, acreditată ca atare de G. Călinescu în cap. *Începuturile. Literatura de Ev Mediu Întârziat (secolele XVI-XVIII)* (v. *Istoria literaturii române de la origini și până în prezent*, ediție de Al. Piru, Minerva, 1982, p. 7).

Operele literare autohtone redactate în latina de tranziție, între secolele III-VI, cu puternice accente locale, reprezintă pentru Mihail Diaconescu „un pas profund și definitiv" în evoluția spirituală a poporului nostru. În același timp, operele și autorii analizați în lucrare au contribuit decisiv la menținerea conștiinței etnice romane, contribuind, în paralel cu *limes*-ul, la identitatea, unitatea și rezistența în fața valurilor migratoare.

Cu regretul că aceste teze, fundamentale pentru identitatea noastră ca neam, continuă să rămână necunoscute publicului larg, și chiar unor cercetători, datorită lipsei unor ediții științifice, inclusiv al unui *Corpus patristicum dacoromanum*, rămâne ca mesajul umanist promovat de autori dacoromani, precum Sfântul Niceta de Remesiana, Laurentius de Novae sau Sfântul Martinus de Bacara, analizați de Mihail Diaconescu în lucrarea sa, să convingă pe cât mai mulți cărturari actuali de necesitatea păstrării patrimoniului cultural local și promovării sale în mediile etnice și istorice ale Europei națiunilor.

Podul de reviste

Dimensiuni filosofice cantemirene

Dumitru PĂSAT

Practic, cunoscut la început doar prin scrierile sale literare şi istorice, Dimitrie Cantemir a fost redescoperit ca filosof după aproape două secole de la trecerea sa în eternitate. (Multe dintre manuscrise au fost descoperite în Rusia de către Grigore Tocilescu.) Cantemir, să amintim, a alcătuit în *Scările tâlcuitoare* a celor două opuri literare un fel de „glosar restrâns" de termeni filosofici. El avea şi o *carte de logică,* în manuscris, alături de care a fost descoperită o lucrare manuscrisă a profesorului său italo-grec Ieremia Cacavelas, care-i fusese profesor la Academiile domneşti din Iasi şi Bucureşti, instituţii ce nu erau doar „simple mori filosofice" care „măcinau în gol". Apare aici o întrebare firească. Dacă avea la dispoziţie opul profesorului, de ce să mai izvodească şi Cantemir unul, inspirat, evident, din primul? Fiindcă el era pătruns de cutezanţa de a alcătui o logică rezumativă (un compendiu de logică) şi a reusit, ajungând la o altă definiţie a logicii, corespunzătoare, indubitabil, intenţiilor sale, ceea ce nu este deloc un lucru neglijabil, autorul izbutind o *sistematizare a logicii.* Manuscrisul cantemirean depăşea faza de instruire, precum şi însuşirea unei concepţii despre logică şi, în special, despre aplicaţiile acesteia în domeniul literar şi istoric. În literatură e vorba de folosirea argumentelor corecte şi de ilustrarea prin sofisme a încercărilor de a justifica falsul. Cât priveşte istoria, aici intervine demonstraţia bazată pe fapte, principii, legi, axiome, canoane etc., ca premise incontestabile. Anume aici era punctul forte al principelui-filosof, pentru care a şi fost ales ca membru titular al Academiei din Berlin (în 1714, propus de către Leibniz). Aşadar, conceptul de „axiomatizare a istoriei" şi de „logică a istoriei" îi erau cunoscute domnitorului.

Un procedeu asemănător întâlnim şi în cazul metafizicii, unde modelul l-a constituit filosofia naturii a lui Jan Baptist Van Helment, din opera căruia a transcris 40 de opuscule. Dimitrie Cantemir, însă, după cum îi scria lui Cacavelas, nu era mulţumit nici de logică, nici de fizică, nici de retorică, nici de teologie, fiecare dintre acestea oferindu-i doar „fragmente ale adevăratei ştiinţe". Pe Cantemir îl interesa, evident, un sistem al filosofiei, care „să fie dătător de seamă pentru toate problemele filosofiei" şi să nu pornească „de la parte către întreg, de la relativ către absolut", fiindcă „toate aceste încercări vor duce cu sine balastul mărginirii: teologii vorbesc teologiceşte, fizicienii vorbesc fiziceşte, iar axiomele lor sunt divergente şi doctrinele lor sunt diferite". După Cantemir, asadar, reiese că principiile diverselor discipline filosofice, ca şi ale ştiinţelor, sunt diferite.

Sistemul filosofic imaginat de Dimitrie Cantemir are la bază teologia, ceea ce înseamnă că porneşte, principial, de la absolut către relativ. Teologia este numită „ştiinţa sacră". Nu mai e vorba de o „gâlceavă a Înţeleptului cu Lumea", ci de o interpretare a lumii din perspectiva teologico-ştiinţifică.

„Ordinea naturii" este determinată de „voinţa divină", care „coordonează şi coadaptează urmarea lucrului în lucru şi succesiunea unuia în altul. Ea dă, distribuie şi împarte după plac daruri specifice şi perfecte persoanelor, locurilor şi celor ce se întâmplă în timp, după notele imensei sale înţelepciuni. Din această cauză ea guvernează în toate domeniile."

În număr de trei, cele mai importante părţi ale ştiinţei sacre sunt legate de întregul sacral, respectiv teologic: teologo-fizica, teologo-metafizica, teologo-etica. Din perspectiva ştiinţei sacre „tot ce nu este pentru Dumnezeu, prin Dumnezeu şi de la Dumnezeu, este rău; şi, viceversa, orice rău în sine nu este de la Dumnezeu, ci alături de Dumnezeu". „Axiomele" nu alcătuiesc decât „un fel de preludire" pentru începutul teologo-metafizicii şi al teologo-eticii.

Modalitatea prezentării îi oferă lui Cantemir-gânditorul prilejul de a se referi, adesea critic şi neaşteptat, la preceptele aristotelice, implicit neoaristotelice, despre timp şi mişcare, studiate la Academiile domneşti, ceea ce denotă faptul că adoptarea unei poziţii sistematice, teologo-fizice, n-a prezentat o simplă modalitate descriptivă de descriere, eventual mai coerentă, a unor aceleaşi concepţii filosofice.

Chişinău, scuarul Băncii

Este, de fapt, o „caracteristică a filosofiei sistematice româneşti, care n-a fost niciodată, contrar manierei occidentale, o filosofie sistematică disciplinară, ci categorial-filosofică, originar-constructivă, în ciuda oricăror restricţii disciplinare" (Al. Surdu).

Dimitrie Cantemir a acordat culturii populare o atenţie deosebită în cercetările sale filosofice. În unele opere cantemirene identificăm, chiar şi în titlurile lor, diverse preluări ale modalităţilor folclorice de referinţă asupra lumii, cum ar fi, întru exemplificare, formulările de tipul „giudeţul sufletului cu trupul", „gâlceava înţeleptului", „icoana lumii" etc. Pe lângă informaţiile oferite de varii ramuri ştiinţifice, marele nostru gânditor le-a sintetizat din plin şi pe cele de ordin etnografic în care găsea multiple corespondenţe cu propria sa imagine despre lume. Când era vorba de cosmogonie, Cantemir totdeauna pornea de la cunoaşterea veridicităţii adevărului vizat de creaţiile populare, considerându-le demne de atenţia sa.

Astfel, de exemplu, în *Divanul sau gâlceava Înţeleptului cu Lumea*, după formula vieţii populare, apar „socotelile" omului cu lumea în care trăieşte. Pentru o mai bună înţelegere a ideilor expuse, disputa se desfăşoară sub formă de dialog, autorul considerând că asa se structurează şi gândirea populară, când este vorba, să zicem, de raţiune şi credinţă/sacralitate. Cel care dialoghează cu lumea, în cazul nostru Înţeleptul, lasă, precum se procedează şi în comunicarea orală, câmp deschis problemelor de morală pe care le ridică, fără să absolutizeze, deoarece, opina principele-filosof, numai pe un atare traseu se poate ajunge la adevăr. Lăsând o cale de înţelegere a destinului uman, Dimitrie Cantemir permite ca dialogul dintre Înţelept şi Lume să se desfăşoare liber. Armonia şi optimismul la care se ajunge sunt considerate ca având un rost şi o finalitate moralizatoare.

În *Sacrosanctae sciantiae indepingibilis image* (Imaginea de nedescris a ştiinţei sacrosancte), Cantemir dezvoltă ideile cunoaşterii în care sunt admise şi credinţele despre lumea naturală, asa cum apar ele în creaţia orală autohtonă. Referindu-se la procesul de creare a lumii, savantul nu pregetă să prezinte toate elementele materiale (pământul, apa, lumina, aerul etc.), pe care le întâlnim şi în spiritualitatea poporului. De aici şi concluzia că „ordinea naturii" sau „ordinea naturală", care este determinată de „dispoziţia divină" sau „voinţa divină", pe schema celor şase zile din Cartea Genezei, să o fi luat-adaptat şi din textele existente în opurile populare, ele având în epocă o largă circulaţie.

Preocupările filosofico-folclorice ale lui Dimitrie Cantemir se evidenţiază cu claritate în *Istoria ieroglifică,* unde, chiar şi sub forma alegorică a luptei dintre Inorog şi Corb, elementul popular este întâlnit frecvent. Sunt preluate motive şi noţiuni specifice despre „zidirea lumii", „pricina pricinilor", a „firii umane" etc. Exemplele selectate de către Cantemir-filosoful sunt foarte apropiate de limbajul creaţiei orale. Proverbele, datinile, obiceiurile sunt utilizate şi prelucrate de către savant în alte două lucrări: *Descrierea Moldovei* şi *Hronicul vechimei romano-moldo-vlahilor.*

Spre a motiva originea istorică şi nobleţea spirituală a neamului din care îşi trage obârşia, Cantemir apelează la tradiţiile păstrate de popor, la moravurile lui sănătoase şi la obiceiurile vechi ale acestuia, care s-au ridicat în faţa lumii. Asemeni lui Nicolae Iorga şi Mircea Vulcănescu mai târziu, Dimitrie Cantemir observă că poporul a cultivat graiul în viaţa de zi cu zi, fiindcă limba constituie un dar etnic fundamental. Filosoful ilustrează acest deziderat, pornind de la valorile spirituale ale poporului său, cu origini daco-romane, conştient pe deplin de faptul că neamul românesc posedă nenumărate forme de înţelegere şi interpretare a lumii, printre care, obiceiurile de naştere, nuntă, înmormântare sau alte datini. Acest „rege între filosofi şi filosof între regi" (Leibniz) a fost preocupat şi de mitologia autohtonă, de o „istorie a daimonologiei mitice", amintind de „cultul străvechi al Daciei", de obiceiurile moştenite. Din aceeaşi spiritualitate gânditorul a desprins „codul vieţii morale" păstrat de către înaintaşi prin faptele lor şi prin a lor dragoste de ţară. Neclintită rămâne „acea vestită a bătrânilor zisă: Luptă-te pentru moşie".

Cantemir este gânditorul care a proiectat cultura naţională orală într-o viziune aparte despre lume şi om, înscriind „modul românesc de a fi în civilizaţia universală ca unul de sine stătător" (N. Iorga).

Umanismul filosofic cantemirean, aşadar, este unul deschis şi profund ancorat în tradiţiile folclorice.

Celălalt roman istoric, *Sacrificiul*, intră la categoria *Mântuirii prin Unire*, fiind un omagiu adus *Sacrificiului Românesc*. El este o frescă epică de mare amploare şi de o copleşitoare performanţă narativă. În fond, este *o scriere despre un sfârşit şi o renastere: sfârşitul imperiului austro-ungar şi naşterea popoarelor eliberate prin jertfă* (Ilie Bădescu). Pentru academicianul Florin Constantiniu, romanul *Sacrificiul reînnoieste dovada responsabilităţii asumate de scriitor în abordarea tematicii istorice... Romanele lui reunesc textul interpretativ şi documentele epocii, iar reconstituirile sale epice dau senzaţia de viu, de real.* Bihorenii, de exemplu, au regăsit în roman sacrificiile înaintaşilor lor şi i-au fost recunoscători lui Mihail Diaconescu, acordându-i titlul de Doctor Honoris Causa al Universităţii din Oradea. De aceea, sublinia academicianul Florin Constantiniu, *Marea Unire şi-a găsit în Mihail Diaconescu un evocator la nivelul marii ei însemnătăţi.*

Cel de al doilea reper al operei lui Mihail Diaconescu, ales pentru această prezentare, este romanul *Marele Cântec*, care narează, pe spaţii generoase, un episod al spiritualităţii româneşti în context european. Romanul *este un vibrant elogiu epic, dedicat eruditului om de cultură şi creatorului artist Ioan Căianu-Valahul* (Doru Popovici)... *care a deschis drumul culturii noastre muzicale spre inima Europei* (Viorel Cosma). El a făcut acest lucru, în mod strălucit, cu lucrarea sa muzicală *Magnus Cantus Coelestis* (*Codex Caioni*), compusă în cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea. În romanul lui Mihail Diaconescu, autorul acestui *Magnus Cantus* apare, în toată măreţia sa, *drept una dintre cele mai importante personalităţi ale muzicii române din perioada de confluenţă a Umanismului cu Secolul Luminilor, de trecere de la Renaştere la Baroc* (Viorel Cosma).

În această operă epică, *fantezia autorului se împleteşte organic cu investigaţia istorică... dând naştere unor pagini remarcabile de literatură, dar şi de patriotism militant* (Viorel Cosma). De aceea, nu întâmplător Mihail Diaconescu subliniază faptul că Ioan Căianu, ca şi marele umanist Nicolaus Olahus, şi-a adăugat cognomenul de Valachus, pentru a-şi etala, cu mândrie, originea etnică. Volumul *Marele Cântec se remarcă printr-o impresionantă forţă a autorului de constructor epic, la care se adaugă un colorit evocator de un farmec cuceritor, un expresiv dramatism şi, nu în ultimul rând, o amplă documentare istorică şi muzicologică* (Doru Popovici).

Sedus de vraja dulce a lui *Magnus Cantus*, de adevărul şi frumuseţea acestuia, romancierul Mihail Diaconescu ne prezintă, de fapt, o piesă rară a patrimoniului naţional, al cărei manuscris a fost descoperit, în anul 1988, în zidurile Mănăstirii Lăzarea, adică acolo unde se retrăsese Ioan Căianu în ultimii săi ani de viaţă.

Podul de reviste

Cartea care ne deşteaptă

Ioan MÂNĂSCURTĂ

O spun din capul locului, în deplină cunoştinţă de cauză şi cu toată responsabilitatea: *Cronica Basarabiei, 1918-1944 (mărturii din presa timpului şi imagini de epocă)* este o lucrare remarcabilă sub toate aspectele, singulară în istoriografia noastră şi, implicit, lucrarea care n-ar trebui să lase indiferent pe nimeni.

Aprecierea ar putea să pară exagerată, aşa că vin şi cu explicaţii în sprijinul ei.

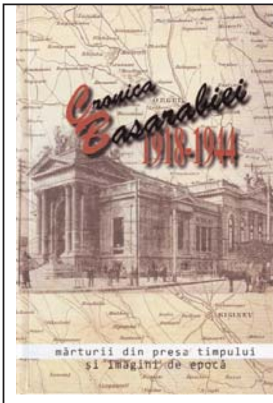
Lucrarea *Cronica Basarabiei* poartă un mesaj polivalent şi are un caracter polifuncţional, acestea manifestându-se prin multitudinea temelor abordate, domeniile explorate, cuprinderea temporală, varietatea surselor consultate, accesibilitate şi, nu în ultimul rând, prin spectrul numeros de cititori/utilizatori aflat în vedere.

Adică, mai direct spus, este o tipăritură care întruneşte calităţile definitorii ale unui bestseller şi are toate şansele să le valorifice.

Anticipând parcurgerea volumului, semnalez că cititorul va avea parte de o lectură pasionantă şi, cu puţină fantezie (graţie manierei în care sunt prezentate evenimentele şi imaginilor de epocă ce suplimentează textul), chiar de iluzia/senzaţia vizionării unui palpitant film istoric.

Aşadar, este vorba de o descindere în perioada cuprinsă între anii 1918 şi 1944, mai bine zis, de un transfer virtual în vâltoarea evenimentelor din acea perioadă, aşa cum le-au surprins – mai mult sau mai puţin obiectiv/ părtinitor/ ideologizat – cronicarii timpului. Valenţele lucrării sporesc şi din motiv că, deocamdată, *opera* celor 22 de ani, numiţi *interbelic românesc* (plus anul ocupaţiei sovietice şi războiul), este departe de a fi fost pusă în valoare sau, eventual, apreciată la justa ei valoare. Deocamdată, aprecierea respectivei epoci este confuză, echivocă şi generatoare de dispute nu totdeauna pertinente, tolerante şi, prin urmare, nu tocmai civilizate. Faptul se datorează, ca să zicem aşa, complexităţii momentului istoric, dar reprezintă, de fapt, (şi) consecinţa tratamentului sever (!) aplicat de Uniunea Sovietică populaţiei din teritoriile româneşti anexate (teroare fizică şi ideologică, intimidări, arestări, asasinate, deportări) care, în cele din urmă, a culminat lamentabil (pentru noi) prin inducerea stării de amnezie generalizată şi amputarea memoriei istorice.

Aşa se face că, într-un mod pervers, epoca în cauză a rămas în memoria colectivă prin folclorica palmă aplicată de *fiorosul* jandarm român (care se întâmpla să fie din satul vecin sau să aparţină altei etnii), carul cu boi (nu se ştie de ce – simbol al sărăciei!) şi lupta eroică a *întregului norod moldovenesc* împotriva boierilor români de la Tatarbunar şi Hotin (în realitate, diversiuni, sabotaje şi acte teroriste puse la cale de comandouri bolşevice), localităţi care, după *eliberări,* nu se mai aflau pe harta republicii sovietice moldoveneşti... De fapt, farsa cu *eliberarea* şi *unificarea* pretinsului stat moldovenesc a fost o evidenţă din chiar clipa punerii în scenă, dat fiind că sudul Basarabiei, cu Dunărea şi Marea, şi Bucovina de Nord, cu tot Ţinutul Herţei, au fost trecute imediat la ucraineni, ca şi cea mai mare parte a teritoriului autonomiei moldoveneşti din Transnistria.

Dar, să revenim. ***Cronica...*** se constituie într-o suită (impresionantă!) de decupaje din presa timpului, după cum arată şi subtitlul lucrării. În cinematografie se practică aşa-zisul scenariu regizoral, care presupune detalierea pe secvenţe şi cadre a materialului din care se va constitui viitorul film. Este şi metoda adoptată de alcătuitorii-autori ai *Cronicii...*, Vlad Darie şi Mihai Potârniche, în procesul de selectare a fragmentelor reprezentative şi efortului elaborării vastei panorame a vieţii basarabene din perioada 1918-1944. Aria tematică a informaţiilor inserate în *Cronică...* nu se reduce la un domeniu sau altul, ci se vrea atotcuprinzătoare, acoperind faptul divers, evenimentele locale şi naţionale, precum şi evenimentele zonale şi internaţionale cu repercursiuni asupra destinelor Basarabiei. Realitatea, când devine istorie, se aseamănă unui puzzle. Asamblarea solicită efortul inteligenţei şi al intuiţiei. *Cronica...* ne dă imaginea unei Basarabii interbelice efervescente, lansată pe făgaşul modernizării, animată de idealurile democraţiei, antrenată în lupte politice normale pentru un stat de (sau pe cale de a deveni de) drept, în plină ascendenţă culturală şi spirituală, dar şi o Basarabie a mizeriei, cu grave sechele economice, identitare, bântuită de fantomele trecutului, de spectrul bolşevizării şi înstrăinării de abia regăsita şi încă plăpânda normalitate naţională. Subliniez: toate acestea – fără comentarii părtinitoare şi inducere de atitudini...

Vorbind mai sus despre caracterul polivalent al lucrării, sugeram faptul că *regizorii* noştri au ştiut să adopte din start o atitudine echidistantă şi au evitat să facă o selecţie ideologizată sau ideologizantă (indiferent de care parte a baricadei s-ar fi poziţionat) a materialului factologic oferit din abundenţă de presa timpului. De dragul adevărului, ar trebui să spun că pe alocuri mi s-au părut supraponderate sau chiar inutile citatele (monumental de primitive) din presa transnistreană reaseseme-istă (Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească), din simplul motiv că valoarea lor nu o depăşeşte pe cea de etalon al demagogiei sovietice agresive şi dezumanizante. Dacă nu cumva tocmai asta a fost intenţia, de a prezenta în toată statura absurditatea deşănţatei construcţii lingvistice promovate de bolşevici în autonomie, care ulterior şi-a aşternut umbra şi asupra lumii pruto-nistrene, şi hidoşenia ideologică prin care se încerca ademenirea basarabenilor în raiul comunist.

Oricum, luând ca punct de pornire doar materialul desfăşurat în carte, istoricii, lingviştii, sociologii, politologii, filosofii, psihologii (psihiatrii!) şi, bineînţeles, profesorii şi studenţii de la jurnalism pot iniţia studii aprofundate, fiecare în domeniul său. Am certitudinea că ar putea fi o experienţă productivă.

În altă ordine de idei, două sunt lucrurile demne de a fi menţionate: că lucrarea a apărut, la sfârşitul lui 2012, sub auspiciile şi cu cheltuiala Agenţiei de stat Moldpres. Astfel, chiar prin faptul apariţiei în acest neaşteptat context, *Cronica...* reprezintă un eveniment remarcabil, care urmează să fie apreciat şi răsplătit la reala valoare. Asta, în primul rând.

În al doilea: *Cronica Basarabiei* este produsul concret şi palpabil al colaborării dintre instituţiile din Republica Moldova şi România, colaborare care are, de obicei, un caracter prezumtiv şi care, tot de obicei, se reduce la bunele intenţii. Iată că de astă dată s-a putut şi s-a văzut că bunele intenţii nu sunt de pavat doar drumul care duce spre iad, ci şi unul aşternut între fraţi. Prin urmare, ar fi incalificabil să nu menţionez, barem în final, instituţiile care au pus umărul (mintea, memoria!) la remarcabila apariţie a remarcabilei *cronici basarabene*: Agenţia Naţională de Presă Agerpres, Biblioteca Academiei Române, Arhivele Naţionale ale României, Muzeul Naţional de Istorie a României, Arhiva Naţională a Republicii Moldova, Biblioteca Naţională a Republicii Moldova, Muzeul Naţional de Arheologie şi Istorie a Moldovei, Muzeul Naţional de Etnografie şi Istorie Naturală din Chişinău şi, bineînţeles, Editura Universul.

Cât priveşte atitudinea faţă de rodul acestei colaborări, vedeţi titlul.

Lacrima Anei

Carolina Ilica s-a născut la 19 martie 1951 în satul Vidra, comuna Vârfurile, judeţul Arad. A absolvit Liceul Pedagogic din Arad şi Facultatea de Filosofie a Universităţii din Bucureşti. A fost profesor la Liceul Pedagogic din Arad (3 ani), iar apoi ziarist la *Scânteia Tineretului.* După 1989 a fost publicist-comentator la *Tineretul Liber* şi *Vocea României.* Din 1994 a fost diplomat la Ambasada României din Republica Macedonia. A debutat în volum în 1963, cu *Neîmblânzită ca o stea lactee.* Este membră a Uniunii Scriitorilor din România (1975). Organizatoare, împreună cu Dumitru M. Ion, cu care este căsătorită, a Festivalului Internaţional „Nopţile de poezie de la Curtea de Argeş". Numeroase volume de poezie şi prolifică traducătoare (mai ales din limbile macedoneană şi armeană, adesea în colaborare cu Dumitru M. Ion). Poezia sa a fost tradusă în albaneză, engleză, franceză, italiană, macedoneană, spaniolă şi turcă. Dintre volumele de poezie publicate: *Cu împrumut, mireasma tinereţii* (1975), *Dogoarea şi flacăra* (1977), *Tirania Visului* (vol. I 1982, vol. II 1985), *Ephemeris* (1987), *Scara la cer*, vol. I (1997), *Sonete imperfecte* (2000), *Iubind în taină,* I, *Violet* (2001), *Poemul scurt al lungii mele vieţi – 13 Poeme (Duble) de Dragoste* (vol. I, în română + 9 limbi, 2001; vol. II, în română + 10 limbi, 2004), *Numărătoare inversă* (2002), *Puţin mai mult (55 de poeme)* (2005), *Cărţile de la Vidra – Cartea de lut* (2006), *Cartea de lână* (2007), *Cartea de lemn* (2008), *Cartea de borangic* (2010), *Cartea violetă* (2010), *Cartea de lacrimi* (2011) etc. A primit un mare număr de premii, în ţară şi în străinătate.

Ana de la Argeş

Elenele aduc nenoroc.
Anele, însă, întemeiază;
Cea de la Argeş – se vede pe zid –
Încă-alăptează.

Încă se dă de-nţeles
Că nici casă, nici ţară, nici mănăstire
Nu rămân în picioare, fără de jertfă
Şi fără iubire.

(11.01.2014, Curtea de Argeş)

Cherchez la femme

Mesalina

Paula ROMANESCU

Zăpezile de altădată încă ne mai ajung uneori cu întregul lor vifor de victorii, înfrângeri, intrigi, trădări, măriri și căderi, iubire și, mai durabilă chiar decât aceasta, ura oarbă, ca un ascuțiș de paloș înfipt în spatele unui părinte (fie el chiar Iulius Caesar Imperator, cel ce fusese ales pe viață consul, dictator; ce ironie această alegere „pe viață", exact cu o lună înainte de împlinirea actului complotarzilor mânuitori de pumnal, între care și Brutus, fiul adoptiv al iubitorului tată...).

Sub formă de poveste au ajuns până la noi, grație unor Suetoniu, Dio Casius, Tacit (spre a nu-i numi decât pe acestia), istorii de demult pe care cu greu le-am crede adevărate dacă realitatea nu ne-ar fi „extirpat mirarea – atavism ce-l apropie pe om de maimuță", oferindu-ne cu fiecare zi o doză dolofană de orori pe post de trufandale în măsură să ne biciuiască simțurile până la imunitate.

Dacă tot suntem în era tuturor libertăților, de ce n-am face o călătorie în timp cât să evadăm un pic din prezentul care ne-o fi el mare, dar nu prea știe să ne dea ce-i cerem...

De unde să începem? Cândva toate drumurile duceau la Roma. La Roma, deci!

Îndrăgostiți de hărți și stampe, noi, drumeți neaoși cu gândul, cunoaștem ceva mai mult decât turiștii moderni cu agenda completată după orarul magazinelor de solduri.

Roma. Iată Parcul Pincio (nu departe de Academia di Romania, datorată lui Iorga și Pârvan), fostele grădini ale lui Valerius Asiaticus, trăitor pe vremea lui Caligula Imperator (care și-a făcut calul senator), augustul urmaș al lui Octavian Augustus – învingătorul lui Antoniu și Cleopatrei în bătălia pe mare, la Actium, din anul 30 înainte de Hristos, bătălie încheiată cu sinuciderea celor doi mari amanți, ale căror trupuri au fost așezate în mausoleul lor din Alexandria, acoperit astăzi de apele Mediteranei. Peste memoria păstrătoare a omenirii, apele timpului n-au reușit să aștearnă uitare...

Iarba din grădinile lui Asiaticus (dacă și iarba are memorie), mai știe poate de o prea iubeață nevastă de împărat, Valeria Mesalina, refugiată aici după ce augustul ei soț Claudiu (un întârziat mintal închinător la pocalul cu vin) ordonase să fie ucisă pentru o „măruntă vină", pe care numai o mesalină ar fi îndrăznit s-o experimenteze: căsătoria cu alesul inimii ei Silius (întâmplător, și el puțin căsătorit, dar, e drept, nu cu împăratul...).

Cum ajunsese Claudiu împărat? Pesemne așa au vrut zeii! Și zeilor le place să se distreze pe seama bieților muritori, în afară de cazul când nu-i lasă chiar pe aceștia să pună la cale jocul de-a viața și de-a moartea pe treptele ademenitoarei măriri. Ce se mai întâmplase prin Roma din anul 37 d.Hr? Nimic deosebit, am zice: Împăratul Tiberiu era ajutat să moară în patul lui înăbușit cu perna. Caligula urca pe tron. Iulia Agripina (nepoata acelei Iulii cu sânge fierbinte și inimă zburdalnică trimisă în exil de bunicul său Octavian Augustus pentru chiar amintitele calități, privilegiu de care avea să se bucure și exilatul poet de la Tomis, în a cărei poezie erotică Iulia era o desăvârșită expertă) îl năștea pe Nero (viitorul împărat-poet neînțeles, pentru a cărui desfătare Roma a prins să ardă mistuitor).

Moralitatea?! ***O, tempora, o, mores!*** răsuna încă ecoul din glasul marelui orator Cicero, când, în plină ședință (și pe atunci?!) a Senatului l-a „luat de guler" pe Catilina prin acel „*Quousque tandem abutere, Catiline, patientia nostra!*"

Moralitatea era în mare suferință. Reprezentanții „cei mai" – Caligula, pentru stirpea masculină, și Mesalina, pentru toate preotesele amorului oficiind cu... pioasă dăruire cea mai veche meserie din lume. Si unul și altul, pe treptele măririi din cel mai puternic imperiu al vremii aceleia. Incestul, homosexualitatea (nicio aluzie la statutul de care se bucură astăzi acest mărunt zbenghi cu care natura își însemnă aleșii!), prostituția, crima, desfrâul, pe scurt „toate relele ce sunt într-un mod fatal legate de o mână de pământ" ajunseseră la un rafinament al ororii pentru care nici până astăzi nu i s-a găsit măsură potrivită.

Claudiu (Tacitus dixit) era, potrivit caracterizării ce i-o făcuse chiar iubitoarea lui mamă, Antonia, „o arătare începută de natură și... lăsată neterminată". Tot neterminat rămăsese până pe la cincizeci de ani, când, asistând la terifiantul spectacol din timpul Jocurilor Platonice (24 ianuarie, anul 41), când aveau să fie uciși Caligula, împărăteasa și fiica lor, înspăimântat peste poate, Claudiu s-a ascuns după niște draperii, rămânându-i la vedere picioarele... Un soldat curios a vrut să vadă cui îi arde să se joace de-a v-ați ascunselea și, cu pumnalul ridicat, a dat la o parte draperia. Demnă de o tragedie shakespeariană, scena trebuie să fi fost de un comic irezistibil dacă, în isteria generală, râsul și-ar mai fi aflat loc: Soldatul, cu pumnalul ridicat, recunoscându-l pe „neterminatul" fiu al Antoniei augustine, a strigat cu toată forța plămânilor săi: *Ave, Caesar Imperator!* iar, acesta, îngenuncheat într-o mică baltă inocentă..., cu mâinile împreunate a rugă, implorând să-i fie cruțate zilele. Purtat pe umeri de soldați, în lectică, mai mult mort decât viu, înconjurat de mulțimea care nici ea nu pricepea dacă era vorba de un condamnat la moarte (și, dacă da, ce-l mai plimbau atâta!) sau de un os împărătesc (și, dacă da, osul avea cam prea multă piftie împrejur), Claudiu este proclamat conducător și primește jurământul de credință al soldaților, cărora, la rândul lui, le oferă câte 15.000 de sesterți pentru fiecare. În treacăt fie spus, Mesalina își plătea amanții cu mai multă larghețe pentru o noapte de amor arzător ca trupul ei – torță la altarele păgâne ale amorului.

Chișinău, gara

Treisprezece ani a durat domnia lui Claudiu, care i-a avut printre consilieri pe Seneca și Narcisus, ceea ce explică puținătatea gafelor făcute de el. Mergea personal să supravegheze lucrările de captare a izvoarelor care urmau să alimenteze apeductele cu care Roma se putea mândri, amenajările portuare de la Ostia, care să permită navelor să ancoreze aducând din toate zările imperiului bogății de care bogații pământului nu se vor sătura niciodată.

Dacă împăratul Claudiu a fost „la locul lui", omul Claudiu fericit nu se putea socoti, deși a schimbat vreo patru neveste, care, fiecare-n parte și absolut toate, l-au înșelat, l-au părăsit (dar și el le-a făcut să se simtă zeițe, ajutându-le să se mute în ceruri mai înainte de a primi el însuși această înlesnire...). Până să apară Mesalina în viața lui (aceasta avea 16 anișori), primele două neveste se și instalaseră, una în imperiul lui Hades, alta în anonimat. Că diferența de vârstă dintre el și tânăra mireasă era cam mărișoară n-ar trebui să ne mire deloc când aceeași diferență (dacă nu și mai rotofeie) este perfectă pentru cuplurile moderne iubitoare de arginți. Cum unicul vlăstar al lui Claudiu (de dinainte de apariția Mesalinei ca soție) – Drusus, se înecase cu o pară pe care și-o îndesase din joacă singur în gură, Mesalina i-a dăruit repejor neconsolatului tată doi copii: Octavia și Germanicus. („Britanicus" din drama lui Racine), chiar în anul de după proclamarea lui ca împărat.

Ochii Mesalinei, orbiți până atunci de strălucirea din cea mai înaltă treaptă a imperiului, au început să observe că împăratul era cam prea de tot dizgrațios, că făcea spume la gură și tremura ca o piftie când abia de mai nimerea să ducă la gură cupa mereu plină, mereu umplută cu licoarea aceea dezlegătoare de adevăruri... din care nu mai știa cum să-l aleagă pe cel mai curat din imperiul de minciună în care Penelopa lui Mesalină țesea, doar ea știa cum, nevăzute covoare fermecate ca să-i fie lui somnul lin cât colinda ea lupanarele în căutare de senzații fierbinți-răcoroase. De fapt, nu doar din lupanare își culegea ea florile sterpe ale amorului, că doar mai era și Seneca prin preajmă – și foarte disponibil...

Ca orice istoric care se respectă, și Tacit, și Suetoniu, și Dio Casius, au întocmit liste amănunțite cu toți amanții trecători prin brațele Mesalinei (asta, ca să nu-și mai permită un Don Juan să se laude cu cele 1003 cuceriri feminine – numai în Spania – inventariate de fidelul Leporello, slugă invidios admirativă, cuceritorul acela de ale cărui isprăvi abia prin secolul al XVII-lea al erei noastre ne-a lăsat mărturie Tirso de Molina).

Fanteziile erotice ale Mesalinei erau, zice-se, atât de nețărmurite, încât desfrâul era pentru ea un ocean în care, stăpână absolută, înota cu desfătare. Oare întâmplător numele ei a devenit renume și se scrie astăzi cu literă mică, adjudecat cu frenezie de toate înotătoarele în balta stătută a desfrâului din care doar iubirea lipsește cu desăvârșire?

Tot „satul" știa de escapadele ei. Un singur om nu aflase nimic: împăratul, „cerb" căruia, grijulie, Mesalina îi trimitea noapte de noapte câte o sclavă expertă în arta desfătărilor trupești.

Cine ar fi îndrăznit să-i spună împăratului că Mesalina lui era... mesalină! Aceasta plătea împărătește tăcerea celor care știau prea multe, dar și pedepsea orice tentativă de denunț cu mierea cucutei ori cu mângâierea tăișului de pumnal. Gustaseră din acestea și prefectul pretoriului Iustus Catonius și Valerius Asiaticus, pe ale cărui domenii pusese ochii Mesalina, acuzându-l, ea, dezmățata, de adulter și moravuri pidosnice (putem să nu-l credem pe Tacit?), ba chiar si Seneca avea să cunoască „binefacerile" exilului pe insula Corsica, așa ca bonus înainte de paharul de cucută comandat anume pentru el de „duiosul" Nero, cel însetat de puritate, la ultimul „banchet", cel din anul 65, când se credea deja că numele Mesalinei fusese șters din memoria omenirii. Dar omenirea, nu și nu!, l-a transformat în „pecete de noblețe"!

Pentru Claudiu, condamnarea la moarte a unui indezirabil, cerută de Mesalina, era lege. Ea avea întotdeauna dreptate. Asa se face că, visând ea într-o noapte (în care s-a întâmplat să doarmă...), vis de care fusese bântuit și complicele ei într-ale crimei, libertul Narcisus, că Apius Silanus, cel mai credincios prieten al împăratului, plănuise să-l strângă de gât pe Augustul, Mesalina și Narcis au dat buzna în toiul nopții să-i ceară împăratului să-l lichideze pe „criminalul" din visul lor. Împăratul s-a executat.

Un mare dansator, pe numele său Mnester, adorat de mulțime, un fel de Nijinski din „O mie și una de nopți" din cele mai frumoase vise ale omenirii, a fost sechestrat de Mesalina și obligat să „danseze" doar pentru ea, după cum îi „cânta" trupul ei într-o înaltă vibrație. Dar mulțimea n-a acceptat să fie privată de spectacolul cu care dansatorul dădea strălucire serbărilor cetății și a început să cârtească: Mnester era bun al cetății! Mesalina n-avea decât să-și aleagă „dansatorii" din altă parte. Și pronia s-a îndurat de norod. Mesalina, obosită să tot treacă dintr-un pat în altul (când nu alegea iarba verde din grădinile lui Asiaticus devenite ale ei), a întâlnit iubirea sub chipul prea frumosului Caius Silius. Nu doar căsătorit și îndrăgostit de frumoasa lui soție Iunia, dar și conștient că i-a pus Zeus mâna-n chică și că o aventură cu Mesalina nu numai că i-ar aduce o apreciabilă răsplată în sesterți, dar că n-ar fi de lepădat nici urcușul până în vârful piramidei imperiale la o adică... Toate actele Mesalinei erau un chiot de fericire. Da, îl iubea pe Silius! Da, nimic nu era destul de bun pentru el! Da, îi oferise o armată de sclavi să-l servească! Adusese în casa lui mobilele cele mai de preț, îl însoțea prin Roma, îl adora. Ce-i cerea în schimb? O nimica toată: să divorțeze de Iunia și să se însoare cu ea. Cum așa, ne-am întreba noi, dar s-au întrebat și romanii, care credeau că nimic nu i-ar mai putea surprinde când era vorba de Mesalina. Ei, bine, asta chiar i-a uluit!

Prima monografie din literatura română

Sorin-Dănuț RADU

În nr. 1 (260) ianuarie 2014 al *Buletinului Informativ* al C.N.C.P.C.T. București, la rubrica „Restituiri", a apărut un articol interesant semnat de Nicolae Danciu Petniceanu, din partea C.J.C.P.C.T. Caraș-Severin. Din acesta aflăm despre „prima" monografie din literatura română, *Topografia satului Maidan,* scrisă de eruditul Sofronie Marcu Liuba (1850-1929). Lucrarea a apărut în anul 1895 la Tipografia Diecezană Caransebes. Devenită, între timp, o carte rară, de patrimoniu, a fost tipărită în tiraj limitat, de doar 500 de exemplare(!), iar „puține biblioteci din Banat se pot lăuda că o au în evidență", cum scrie autorul.

Pentru diferiți cercetători, și nu numai, acest fapt ar trebui să suscite mare interes. A determina cronologic prima monografie în istoriografia românească de profil este un eveniment aparte.

Este de subliniat un alt aspect: *Buletinul Informativ* apare în fomat tipărit, dar și on-line, având, deci, o răspândire destul de mare și este o lucrare de specialitate pentru centrele de cultură și de creație din țară. Asadar, o astfel de informație nu ar putea trece neobservată.

În mod curios, aflasem, înainte de a lectura acest articol, că o localitate din Argeș avea prima monografie cunoscută. În anul 1939, G.T. Niculescu-Varone a întreprins un ambițios proiect, acela de a realiza o *bibliografie* a lucrărilor monografice din România Întregită. Căutarea a fost susținută de fondul Bibliotecii Academiei Române și s-a întins pe anii 1855-1939; fiecare lucrare este însoțită de o descriere minimală și de cota specifică.

Ținând cont că *Topografia satului Maidan* a apărut în 1895, este logic ca această lucrare să se regăsească în bibliografia lui Niculescu-Varone. Și totuși nu o găsim aici.

Din start să precizăm că România interbelică număra la acea vreme (1939) „178 comune urbane (din cari 22 municipii, 49 orașe reședințe și 107 orașe nereședințe), 70 comune suburbane și 8.942 comune rurale" (p. 6). Din cele aproape 9 mii de comune „de toate categoriile, câte sunt în România întregită, s'au publicat dela anul 1855 până la 25 aprilie 1939" (când a finalizat Niculescu-Varone acest studiu) 203 monografii de localități, dintre care: 16 pentru municipii, 87 pentru biserici și mănăstiri și 44 de „dicționare geografice și monografii de județe" (Ibidem). Atunci erau 71 de județe.

Niculescu-Varone menționează, după aceste lămuriri preliminare, primele două lucrări monografice românești:

„*Istoria Câmpulungului, prima reședință a României*, de C.D. Aricescu, Partea I cu 190 pag. și Partea II cu 179 pag. București, 1855-56, 2 volume (II. 31.758), este *întâia monografie de oraș*, din cele publicate la noi între anii 1855–1938, în volume sau broșuri, aflate în Biblioteca Academiei Române.

Comuna Straja și locuitorii ei. Studiu istoric, topografic și folkloric, de Dan Dimitrie, Cernăuți, 1897, 6+112 pag. (I. 66.462), este *prima* dintre cele apărute între anii 1897-1938, în volume sau broșuri" (p. 6, sub. n.).

La indicele alfabetic al autorilor, numele Sofronie Marcu Liuba nu apare menționat. Același rezultat și dacă luăm în calcul indicele alfabetic al numelor localităților. Este posibil ca satul Maidan să aibă întâietate (cu anul 1895), doarece comuna Straja va avea monografie 2 ani mai târziu, dar, oricum, nu este prima monografie.

ISTORIA
KÂMPULUNGULUÍ,
PRIMA RESIDENȚA a ROMANIEI
de
C. D. Aricescu
BUCURESTI.

Am verificat și în altă sursă. În studiul istoric „Câmpulung, file de istorie și legendă", din frumosul album editat de Bruno Andreșoiu, regăsim la pag. 14: „Astfel nu e de mirare că *prima monografie de oraș din istoriografia românească* este *Istoria Câmpulungului,* scrisă de C.D. Aricescu, la jumătatea sec. al XIX-lea. *Momentul coincide cu instalarea, la 1855,* de către Gheorghe Popescu a primei tipografii moderne din oraș, pe strada Bărăției" (sub. n.).

Câmpulung este unul dintre cele mai vechi centre urbane din întreg spațiul românesc, jucând un rol însemnat din punct de vedere politic, religios, administrativ și economic încă din Evul Mediu. Este prima reședință domnească din Țara Românească și tot aici își are originea primul document cunoscut în limba română, *Scrisoarea lui Neacșu* (1521).

Despre Câmpulung s-a scris foarte mult și probabil mulți cercetători și-au îndreptat cu interes și pasiune preocupările științifice asupra acestei străvechi așezări românești. Editura „Ars Docendi" a Universității din București are o serie de titluri reunite în colecția „Câmpulung Muscel". (Peste 40 de lucrări publicate începând cu anul 2000. Catalogul on-line poate fi consultat la adresa http://arsdocendi.ro//wp-content/uploads/Colectia-Campulung-Muscel2.pdf.)

Poetul, dramaturgul, gazetarul, traducătorul și istoricul câmpulungean Constantin Dimitrie Aricescu (1823-1886) are un rol important în Revoluția de la 1848 din Țara Românească. Interesant în biografia sa este faptul că va avea domiciliul forțat în orașul natal (la Câmpulung) în perioada 1851-1856. Aici va scrie prima monografie o orașului în limba română, dar grafiată cu caractere chirilice.

Să cităm, pentru a reda ideile timpului, intenția lui Aricescu: „Am întreprins *descrierea Câmpulungului nu pentru că este locul meu natal*; cu niciun preț n-as fi voit a scrie istoria vreunei cetăți barbare sau tiranice; am scris *Istoria Câmpulungului pentru materia cea avută și nobilă ce mi-a procurat acest sujet, pentru instituțiile lui liberale și frumoase.*

Fiindcă, însă, Câmpulungul este ridicat, oarecum, pe ruinile unui municipiu roman, anume Romula, și acesta pe ruinile unei cetăți (dave), anume Jidava, a trebuit să dăm lectorului o idee repede de Jidava și de Romula, ca municipiu și comună, pentru dezvoltarea istoriei noastre.

Istoria noastră nu este alt decât o ghirlandă de flori, culese din grădina istoriei și a tradiției de muza mea poetică, și depusă d-o inimă castă, pe fruntea locului meu natal, spre semn de recunoștință filială și de admirație pentru frumos" (citat din Prefață, sub. n.).

Bibliografie

1. *Buletinul Informativ* al C.N.C.P.C.T. București, nr. 1 (260) ianuarie 2014, pp. 36-38.
2. *Dicționar Enciclopedic*, vol. I, Editura Enciclopedică, București, 1993.
3. *Bruno Andreșoiu (coord.), Câmpulung Muscel: schițe pentru o monografie arhitecturală*, Igloo, București, 2012.
4. C.D. Aricescu, *Istoria Kămpulungului, prima residență a României,* partea I și partea II, Imprimeria lui Ferdinand Om, București, 1855-1856.
5. C.D. Aricescu, *Istoria Câmpulungului, prima rezidență a României,* ediție îngrijită de Adrian Săvoiu și Gheorghe Pârnuță, prefață de Adrian Săvoiu, Editura „Ars Docendi", București, 2007.
6. G.T. Niculescu-Varone, *Monografiile orașelor, comunelor și mănăstirilor din România Întregită. Bibliografie. 1855-1938,* Tipografia Ziarului „Universul", București, 1939.

Chișinău, Palatul Sfatul Țării

Mesalina s-a folosit de Dreptul Roman (cunoștea legile, nu glumă!), care stipula legalitatea separării unilaterale și, cum imperialul ei soț era mai mult pe șantier, la Ostia, ea a pus de o nuntă „ca la cartea recordurilor" cu alesul inimii ei. Era cea mai năstrușnică voluptate (și ultima!) „a celor ce au abuzat de toate celelalte" (Tacit). Au urmat cununia, legitimarea copiilor miresei (înfierea lor de proaspătul soț), ofrandele către zei, banchetul, beția iubirii neîncercate până atunci de ea, aceea de a se crede stăpână pe tot universul prin iubire.

O lume toată o știa... doar împăratul, nu! Cele două curtezane care-l însoțeau „în deplasare, pe șantier", Calpurnia și Cleopatra (nu, nu *aceea*!), au încercat să-i strecoare la ureche, între două șoapte de non-amor, incredibila veste. El n-a crezut. După o consultare serioasă cu „staff-ul" consilierilor Calistus și Pallas, libertul Narcis s-a prezentat la împărat cu, în loc de obișnuitul salut Ave Caesar!: „Am vești pentru tine, Cezar, ești divorțat. Dacă nu te miști repede, soțul ei va deveni stăpânul Romei."

Piftia umană care era împăratul s-a întărit brusc. Trebuiau luate urgent măsuri. Împăratul se pornește la drum și, ajungând la Roma când petrecerea era în toi, nu se duce la palat, ci direct la casa lui Silius. Acesta era costumat și interpreta rolul lui Bachus într-un spectacol care închipuia culesul viilor și, alături de el, Mesalina – bacantă beată (de fericire). Claudiu se pare că n-a apreciat reușita spectacolului și, în loc să se alăture serbării generale, a trântit niște condamnări la moarte cât să tot aibă plebea spectacole publice pe săturate.

Primul pe listă – Silius. Numai că lista prezentată cezarului prin grija făcătorilor de liste de la „cancelaria" imperială, întocmită cu maximă scrupulozitate, cu toate numele celor care-o fericiseră pe Mesalina, nu se putea parcurge într-o zi-două. Sângele vinovaților și al nevinovaților curgea mai abitir ca apa din apeductele Romei. Otrava, ștreangul, pumnalul își făceau cu sârg datoria. Doar Mesalina rămânea de negăsit. Dintre ierburile înalte ale grădinii lui Asiaticus, ea trimitea mesaje pline de tandrețe lui Claudiu, rugându-l să-i îngăduie să-i vorbească între patru ochi, să se disculpe, invocând atuul deloc de neglijat că era doar mama copiilor lui.

Tare ar mai fi dorit Claudiu să-i audă glăsciorul iubitei lui păcătoase, să-i vadă mutrișoara frumoasă. Așa că, înfrânt de dorință și obosit de monotonia atâtor execuții, el i-a trimis nefericitei vorbă să vină să se disculpe a doua zi. Că în ziua cu mesajul era mult prea beat ca să poată judeca limpede... Dar Narcis, simțind cam dincotro bate vântul care l-ar fi trimis și pe el în neant, a profitat de beția împăratului, poruncind centurionilor și tribunalului să treacă la execuția Mesalinei, având grijă să adauge „Din ordinul împăratului!" Libertul Evrodus avea să fie acela care a trecut-o pe Mesalina din iarbă, sub iarbă. De trupul neînsuflețit al asasinatei s-a îngrijit cea care a adus-o pe lume – mama ei, Lepida.

La vestea despre moartea Mesalinei, împăratul a cerut o cupă mare de vin. După un timp a întrebat: „De ce nu vine și împărăteasa la masă?" Suetoniu nu precizează dacă era vorba de o amară ironie sau pur și simplu de ramolisment.

„Reginei Dezmățului", cum a mai fost numită Mesalina, i s-au distrus statuile care o reprezentau, iar numele i-a fost șters de oriunde s-a aflat înscris. Numai că el, numele, s-a mutat în neuitare, revendicat de toate mesalinele Pământului prin care păcatul înfloare la fiecare treaptă a scării blestemate.

Cărţi şi autori

O definiţie narativă a vieţii ca scenă

Octavian D. CURPAŞ

La prima vedere, *Platonia*, cartea scrisă de Mirela Roznoveanu, este un roman de dragoste de un profund lirism. Tema este iubirea şi căsătoria, tratate uneori într-un registru luminos, limpede, alteori, prin contrast, într-un registru sumbru, grav. Locul acţiunii este oraşul Constanţa. Pe măsură ce avansăm cu lectura, vom descoperi, însă, că avem de-a face cu un autentic roman de analiză psihologică, ce poate fi aşezat cu succes alături de scrieri celebre, cum ar fi *O moarte care nu dovedeşte nimic* de Anton Holban, *Nuntă în cer* de Mircea Eliade sau *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* de Camil Petrescu. Sentimentele, gândurile, trăirile sufleteşti ale eroinei – Platonia Elena, solistă de operă – sunt redate şi refăcute din evenimente prezente, din scrisori, din propriile pagini de jurnal sau din amintirile celorlalte personaje.

Mirela Roznoveanu, critic literar, eseist, romancier, poet, jurnalist, redactor de reviste, cercetător de origine română în dreptul internaţional, străin şi comparat, trăieşte din 1991 la New York, în SUA. Născută la Tulcea, într-o familie de intelectuali, îşi ia licenţa în filologie, la Universitatea din Bucureşti, cu o lucrare de gramatică istorică. În SUA, Mirela Roznoveanu obţine, *magna cum laude*, un master in science, în 1996, de la Pratt Institute, School of Information Science, New York. Debutul literar se produce în 1970 în revista *Tomis* din Constanţa, iar din 1971, devine redactor al aceleiaşi publicaţii. Între 1975–1978, autoarea colaborează la emisiunile culturale ale Televiziunii Române, iar între 1978–1989 lucrează ca redactor principal la revista *Magazin* editată de ziarul *România Liberă*.

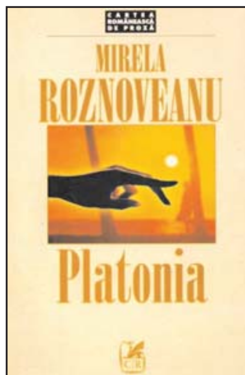
Mirela Roznoveanu publică critică literară în revistele *Luceafărul, Contemporanul, România Literară, Convorbiri Literare, Viaţa Românească* etc. În 1978, îi apare la Editura Cartea Românească volumul *Lecturi moderne,* propus pentru premiul de debut al Uniunii Scriitorilor. În aprilie 1989, este „transferată disciplinar" la ziarul *Muncitorul Sanitar*, în urma aşa-zisului „proces al ziariştilor" din „Grupul Băcanu". Între 25 decembrie 1989 şi 31 ianuarie 1991, este publicist-comentator la *România Liberă*, membru în Consiliul de Conducere şi membru fondator al Societăţii „R". Autoarea face parte din grupul de ziarişti care în 23 decembrie 1989 scoate ziarul *România Liberă* de sub tutela administraţiei comuniste, transformându-l în primul ziar independent şi anticomunist din România.

Din ianuarie 1991, Mirela Roznoveanu se stabileşte la New York. În 1996, devine membru al Facultăţii de Drept a New York University (NYU) şi ocupă funcţia de cercetător în dreptul internaţional şi comparat, având gradul academic de profesor asistent. În 2005, scriitoarea este redactor şef al *GlobaLex*, jurnal online de cercetare juridică, publicat de NYU Hauser Global Program şi cercetător cu gradul de profesor asociat. Mirela Roznoveanu este membră a Uniunii Scriitorilor din România şi membră a Academy of American Poets. Printre volumele publicate, se numără: *Civilizaţia romanului* (eseu despre romanul universal; volumul I – 1983, volumul II – 1991), *Totdeauna toamna* (roman, 1988), *Viaţa pe fugă* (roman, 1997), *Platonia* (roman, 1999), *Timpul celor aleşi* (roman, 1999), *Toward a Cyberlegal Culture* (Către o cultură juridică virtuală. Eseuri, 2002), *Born Again – in Exile* (M-am născut a doua oară în exil, poeme, 2004), *Elegies from New York City* (2008), *Civilizaţia romanului. O istorie a romanului de la Ramayana la Don Quijote* (2008) etc. În 2008, obţine Premiul pentru literatură comparată al Asociaţiei de Literatură Generală şi Comparată din România.

Despre romanul *Platonia*, Dan Cristea spunea: „Romanul semnat de Mirela Roznoveanu este romanul intimităţii şi identităţii unei femei, identitate deloc fixă sau fixată, doar superficial, prin prejudecăţi şi tabuuri sociale. Romanul ne poartă de-a lungul unei existenţe a cărei povestire este deopotrivă o istorie a eului numit Platonia, dar şi a lumii care face acest eu."

Patru bărbaţi, Jean Dumbravă, Adrian Morariu, Matei şi Octav Niculescu au fost îndrăgostiţi de aceeaşi femeie, în perioade diferite ale vieţii acesteia. Cea pe care au iubit-o şi încă o mai iubesc este Platonia, în prezent soţia lui Virgil şi mamă a trei copii. Lor li se alătură Marian Moga, care află întâmplător de existenţa Platoniei, de la prietenul său, Jean Dumbravă. Acţiunea romanului începe în iarna lui 1988 şi se încheie în noiembrie 1989, dar suntem purtaţi şi înapoi, în timp, în 1972, 1973, 1974, prin intermediul epistolelor de dragoste trimise Platoniei de Adrian Morariu şi Matei. Intriga amoroasă se împleteşte cu elemente de suspans, pentru că Adrian Morariu şi Matei sunt implicaţi în lupta anticomunistă. „În luna februarie a anului de graţie 1989", ei îl vor include şi pe Marian în „celula de rezistenţă" din care fac parte, încredinţându-i o misiune ce va atrage după sine sfârşitul tragic al personajului.

Înţelepciunea vârstei şi buna cuviinţă nu îi dau voie lui Marian Moga să îşi mărturisească direct dragostea pentru o himeră – Platonia. Aflat în vizită la amicul său Jean Dumbravă, acesta vizionează o casetă cu o înregistrare de la unul din spectacolele artistei. „Cu răsuflarea tăiată, Marian se lăsă invadat de farmecul acelei femei. Îl surprindeau nu doar chipul şi vocea aceea, ci mai cu seamă un aer difuz de inteligenţă, semeţie şi chiar orgoliu, notele unei personalităţi puternice, dar care, paradoxal, părea că nu voia cu niciun chip să iasă în evidenţă... Ar fi vrut, vai, Doamne Dumnezeule, să fie a lui, iubita lui. Ceea ce visase că ar fi putut exista se afla înregistrat pe o biată peliculă?"

Trebuie remarcate, însă, curajul, hotărârea şi tenacitatea de care Marian Moga dă dovadă în cercetările pe care le face pentru a o întâlni pe această necunoscută, despre care crede că este femeia visurilor sale. Dacă ne gândim la romanul *Adam şi Eva*, am putea spune că Marian Moga se află în căutarea perechii divine, pe care crede că a descoperit-o în Platonia. Totuşi, acelaşi sentiment al aflării femeii ideale în persoana Platoniei îl trăiesc şi ceilalţi bărbaţi care au fost cândva îndrăgostiţi de ea, poveştile lor alcătuind încă un roman în interiorul romanului. Niciunul dintre ei nu îşi propune să disimuleze, să nege interesul pentru soţia şi mama copiilor lui Virgil. De fapt, pentru Jean Dumbravă, Adrian Morariu şi Matei, Platonia este cea pe care au cunoscut-o cu ani buni în urmă, pe vremea studenţiei ei, la Cluj. Platonia simbolizează trecutul cu care aceşti oameni încă mai încearcă să comunice, în speranţa că vor descoperi acolo cheia pentru un prezent şi un viitor ideal.

Despre Adrian Morariu, Platonia afirmă că „este într-adevăr, un compozitor de excepţie. Nu are adâncimi ameţitoare, ci doar suprafeţe calme, ce se impun ca o obsesie. Aşa este şi muzica lui." Povestea de iubire pe care acesta o trăieşte cu Platonia are în ea ceva de aventură erotică, pentru că el este un bărbat căsătorit, un om respectabil. Tocmai de aceea, nu are puterea să se implice într-o relaţie de durată, aşa cum şi-ar dori Platonia. Adrian Morariu însuşi îşi mărturiseşte laşitatea şi cruzimea cu care s-a despărţit de cea pe care o dorea. „Dacă vrei", spune el, „am fugit ca să nu mă angajez prea mult. Eram însurat. Mă gândeam că pentru cariera mea era mai confortabil un cămin liniştit, în care să pot lucra la muzica mea, decât o viaţă alături de neliniştile, de patetismul ei, de forţa ei vijelioasă. Mă inhiba, îmi deturna pur şi simplu gândirea. Mă enerva prin directeţe. Vrei să spui că-mi era frică? Mă simţeam ca un animal ameninţat în echilibrul lui. Mă temeam să nu mă anexeze talentului ei. Şi eram otrăvit de gelozie. Ei, da, eram invidios pe intuiţiile ei, şi toate astea erau amestecate cu iubire, ţine minte, o iubire imensă... Voiam să fiu liber şi nu dominat de ceva care mă modifica, îmi modifica cele mai adânci structuri ale existenţei."

Platoniei, relaţia cu Adrian Morariu îi aduce convingerea nestrămutată că el este soarta ei. „Faptul că până şi amintirile lor se completau le dovedea că fuseseră predestinaţi dintotdeauna şi că dacă soarta fusese bună adunându-i, ei reuşeau de minune să-şi bată joc de ea, distrugându-i lucrarea. De acum înainte, drumul lor era hotărât doar de ei doi. Destinul se plictisise să-i tot mâne din spate." Platonia are conştiinţa că „depindea de hotărârea acelui om care o ţinea în braţe, de care se înlănţuise, şi el nu hotăra nimic."

După acest eşec, Platonia se decide să părăsească definitiv Clujul. Îşi găseşte o slujbă la Constanţa, în corul operei, se căsătoreşte cu Virgil, ofiţer în marina comercială, împreună cu care îşi clădeşte un cămin. Este genul de „soţie devotată şi ambiţioasă să aibă o casă cât mai frumoasă şi mai curată, mai sclipitoare." Cu toate acestea, femeia despre care Marian Moga gândeşte că are „ceva ademenitor, dar totuşi prea complicat, lipsit de simplitatea mării", nu este făcută să rămână o simplă gospodină sau o voce oarecare în corul operei din Constanţa. Ajunsă la momentul în care ar fi putut să se simtă împlinită ca soţie şi mamă, aceasta începe să retrăiască trecutul şi de aici se naşte drama. Trecutul năvăleşte în prezent, o urmăreşte şi o împiedică pe Platonia să se mai bucure de ceea ce îi aparţine. Lucruri banale îi trezesc amintiri puternice, din vremea relaţiei ei cu Adrian, cu Jean Dumbravă, cu Matei ori cu Octav Niculescu. Platonia este legată de aceşti patru bărbaţi prin legături puternice, nevăzute. Tot astfel după cum în *Nuntă în cer,* romanul lui Mircea Eliade, Andrei Mavrodin şi Brabu Hasnaş evocă imaginea celei pe care o iubiseră – Ileana – fără a mai şti nimic despre ea, Jean, Adrian Morariu şi Matei o cred pe Platonia moartă. Chiar şi aşa, dragostea pentru ea răzbate din fiecare cuvânt şi gând al lor, iar dorinţa de a o regăsi, dacă încă mai trăia, de a remedia acea ruptură totală pe care ei o iniţiaseră, devine primordială.

Fiecare dintre aceşti bărbaţi a refuzat şansa oferită de destin de a se împlini prin dragoste, alături de Platonia. Ea este femeia alături de care s-ar fi realizat sufleteşte şi, de aceea, căutarea lor, frenezia cu care doresc să o regăsească pe cea pierdută au un sens aparte. La fel ca şi Adrian, Matei mărturiseşte: „Şi mie mi-a fost greu, atunci când a trebuit să o ucid în minte pe Platonia... Pentru că o iubeam nemăsurat de mult. Şi asta mă ucidea şi pe mine."

Universul în care trăiesc Adrian, Jean şi Matei este dramatic. Dramatică, de altfel, este şi evoluţia Platoniei. „În vara în care l-a cunoscut pe Virgil fugise de un an din Cluj. Mai întâi plecase din casa lui Jean, tot mai bolnav de gelozie, o gelozie stupidă, tot mai furios pe darul ei nenorocit de a ieşi în evidenţă şi de a avea întotdeauna dreptate. Îşi dăduse demisia de la Operă... Cu ajutorul lui Titi, vărul ei care o iubea în taină încă din copilărie, a pus la cale un fals: a corectat în cartea de muncă „solistă" cu „coristă"... Avea 28 de ani împliniţi, pierduse orice speranţă de a mai avea un cămin al ei, copii, un bărbat care s-o iubească şi căruia să-i dăruiască întreaga ei iubire."

→

Cărți și autori

Povestea vieții Platoniei este una neîmplinită, pentru că nici iubirea ei cu Marian Moga nu va avea finalitate. Acesta este reținut de autoritățile comuniste, arestat pentru „o chestie politică”. Platonia „a înțeles că soarta lui Marian era pentru mulți ani de aici înainte pecetluită. Și a ei odată cu a lui. Noiembrie 1989. Cine să mai aibă vreo speranță? În timp ce pleca acasă, simți cum intră parcă încet în pământ. Poate că își identificase prea mult viața cu iubirea ei pentru Marian.”

Aflată în pragul divorțului de Virgil și fără nădejdea de a-l mai întâlni vreodată pe cel drag, Platonia alege să își pună capăt zilelor în mare. Cea despre care Adrian Morariu spusese cândva, „tu ești frumoasă, minunată și bună”, este înghițită de valurile sărate și înghețate. „Între statuarii stabilopozi, Platonia avea privilegiul albului imaculat al veșmântului de scenă; era singură aici, pe întinderea malului și a cerului oglindit în apă, care arbora masca unei vieți trăite. Toate celelalte din jur își trăiseră moartea. Aceeași moarte care o îmbrățișa acum ca o bucurie de al cărei înțeles nu mai știa nimeni. Iar vântul, asemeni unui braț tandru, curtenitor, apuca din când în când franjurii frumosului fular și îi ridica alintându-i Platoniei obrajii reci, din care doi ochi aprinși, plini de o resemnare împăcată și demnă mai năzuiau să cuprindă imensitatea mării.”

În mod paradoxal, moartea Platoniei se produce imediat după momentul unui imens succes de scenă. Platonia este Carmen, o Carmen despre care cei care asistă la spectacol spun că a fost „extraordinară,... magnifică,... divină.” Motivul mării simbolizează sacrificiul de sine al artistului care a reușit să își împlinească menirea. În viața personală, Platoniei i se refuză șansa de a găsi dragostea, iar iubirea și devotamentul ei rămân fără răspuns.

Ca artistă însă, ea dovedește genialitate, este capabilă de a realiza un rol perfect și unic prin frumusețea și măreția lui. De altfel, Adrian Morariu are premoniția faptului că Platonia va reuși până la urmă rolul vieții ei, atunci când îi spune: „Un cântăreț cântă așa cum este. Dacă este bun și frumos va cânta splendid. Dacă un solist este urât sau meschin, glasul îi va suna urât și meschin. Tu ești frumoasă, minunată și bună. Ai cântat extraordinar.”

Portretul moral al Platoniei este reliefat de afirmația unei foste colege a acesteia: „Platonia nu poate fi hipnotizată, dar poate hipnotiza.” În final, ne dăm seama că toate celelalte personaje ale romanului au rolul de a completa imaginea fluidă, aproape ireală a acestei femei. Tragismul destinului ei reiese cu precădere din această imagine terifiantă de la sfârșitul cărții, ce pune în evidență drama profundă, chinul interior, suferința îndelungată trăite de eroină. Într-un astfel de context, faptele mărunte – „Înainte, Platonia zări deșertul căutării a ceea ce avea să piardă. Adrian urma să plece.... Voia să se uite pe ea.” – capătă semnificații majore, pentru că toate aceste fapte mărunte au declanșat sfârșitul. Deznodământul are loc în preajma apei. Apa este elementul central al romanului, ca simbol al zbuciumului interior, al iluziilor urmărite cu tenacitate și consecvență de personaje. Romanul se încheie simetric. Suferința cutremurătoare a Platoniei poate fi ghicită încă din primele pagini ale cărții, atunci când aceasta rememorează perioada de început la Constanța. „În anul în care ea venise la Constanța, marea înghețase până în larg... Patina curajoasă, făcând haz de spaimele Nonei. Nici în ruptul capului Nona nu voia să meargă mai aproape de hotar, de locul acela care pe ea o atrăgea atât de mult și unde valurile cedau frigului, zbuciumului, lăsându-se înghețate. Într-o după-amiază foarte geroasă, cu cer încă senin și fără vânt, ajunsese aproape. Mai avea puțin, țărmul era deja departe, mersese pe placa înghețată a mării ceva mai mult de un kilometru.”

Platonia este un personaj aflat la limita dintre real și fabulos. În simbol, ea reprezintă idealul, care de obicei rămâne intangibil. Din nefericire, paradisul pierdut este o realitate căreia, ca pământeni, trebuie să îi facem față. Prin numele pe care îl poartă, Platonia pare a fi predestinată eșecului în dragoste. Iată de ce, atunci când ea se unește cu marea, acest lucru probabil că nu va mira pe nimeni. Pentru că „toată lumea din teatru aflase că este ultimul spectacol al Platoniei.”

ACTUL UNIRII

VOTAT DE SFATUL ȚĂRII LA 27 MARTIE ST. V. 1918.

ÎN NUMELE POPORULUI BASARABIEI, SFATUL ȚĂRII DECLARĂ: REPUBLICA DEMOCRATICĂ MOLDOVENEASCĂ (BASARABIA), ÎN HOTARELE EI DINTRE PRUT, NISTRU, DUNĂRE, MAREA NEAGRĂ ȘI VECHILE GRANIȚE CU AUSTRIA, RUPTĂ DE RUSIA ACUM O SUTĂ ȘI MAI BINE DE ANI DIN TRUPUL VECHII MOLDOVE, ÎN PUTEREA DREPTULUI ISTORIC ȘI DREPTULUI DE NEAM, PE BAZA PRINCIPIULUI CĂ NOROADELE SINGURE SĂ-ȘI HOTĂRASCĂ SOARTA LOR, DE AZI ÎNAINTE ȘI PENTRU TOTDEAUNA, SE UNEȘTE CU MAMA SA ROMÂNIA.

TRĂIASCĂ UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA DE-A PURURI ȘI TOTDEAUNA!

PREȘEDINTELE SFATULUI ȚĂRII, ION INCULEȚ.

VICE-PREȘEDINTE PAN. HALIPPA.

SECRETARUL SFATULUI ȚĂRII I. BUZDUGAN.

(Urmare din pag. 4)

La celălalt capăt al firului era șoferul danez. Mă recunoscuse la televizor. Mi-a zis: – Am o singură întrebare: tu ai fost informatorul? Trebuie că l-am convins, cu negația și cu respectul meu pentru situația disidenților, chiar dacă nu în mod necesar și pentru politicile lor. A venit la hotel și, după câteva pahare, mi-a spus povestea. Curând după plecarea mea, activitatea privind tiranocidul s-a pornit. Au reușit să obțină o cameră cu o fereastră către unul dintre locurile unde Castro avea să vorbească, o pușcă performantă, o barcă rapidă, benzină. Și ziua s-a apropiat. Dar s-a întâmplat că pe neașteptate șeful grupului a dispărut cu barcă cu tot și cu una dintre fete (cea cu rochia verde?), înainte ca arma să tragă, nu după, fapt ce a demoralizat echipa. Toată afacerea a fost demascată, iar șoferul danez a primit 30 de ani pe Isla de Pinas.

– Cea mai interesantă perioadă din viața mea!, mi-a spus. Aproape numai profesori. Niciodată nu am învățat atât de multe. Greu, multă propagandă. Dar am ieșit după câțiva ani, pentru bună purtare. Și am venit în Suedia, unde vreau să rămân.

Actul III. Și a rămas. Câțiva ani mai târziu a devenit un pionier al luptei împotriva violenței în Suedia, tipul de om care intervine direct între persoane violente, pe stradă, organizând o mișcare. Un tip curajos.

Când am avut prelegerea de deschidere ca profesor Olof Palme în studiul păcii, în septembrie 1990, el a fost prima persoană pe care am invitat-o. S-a așezat în primul rând. Ne-am îmbrățișat.

Menționez toate acestea, deoarece toate piesele au mai mult de un act. Și pentru că sunt victima tentației de a încheia cu un *happy end*. Dar, de ce nu?

Timpul a trecut. Fidel Castro e tot acolo. Până acum, a supraviețuit la nouă președinți ai SUA, doi dintre ei chiar cu două mandate; unul dintre ei a fost împușcat, pentru motive complexe, în care probabil Cuba a fost unul dintre factori. Un studiu comparativ al președinților SUA ieșit din pana sau din gura lui Castro ar fi o lectură interesantă. L-am întâlnit de trei ori. El a vorbit, întrebările nu aveau niciun impact asupra lui, în contrast cu Che Guevara, care era un tip dialogic. Și care deja avea un halou tragic încă din anii dinainte de a fi ucis de CIA în Bolivia, în 1967.

De ce a supraviețuit Castro? Deoarece el, în contrast cu majoritatea altor dictatori, nu numai crede în asta, dar chiar încearcă să asigure nevoile de bază pentru toată lumea, *los cinco bienes fundamentales:* hrană, haine, locuință, sănătate, școală. Există ceva în el care probabil înmoaie mâna ucigașilor, ceva aflat dincolo de garda care-i asigură securitatea. Poate că era ceva și dincolo de visul vieții bune care i-au făcut pe șeful echipei de tiranocid și pe femeia lui (cea în rochie verde?) să fugă cu barca cea rapidă. Poate că acest ceva a ajuns și în unele locuri din înaltul castel al fascismului structural global: Washington D.C.

Îmi amintesc de întâlnirea ONU pe teme sociale din Copenhaga, din martie 1995. Fidel Castro a fost fără tăgadă cea mai populară persoană de la acea întâlnire uriașă. După el, venea Mitterand.

Cu vreo treizeci de ani în urmă (era prin 1973, după conferința privind mediul, de la Stockholm, din 1972), niște politicieni de vârf din Cuba mi-au cerut câteva sfaturi:

(1) Comerțul pe care-l faceți cu Uniunea Sovietică este bazat pe logica Războiului Rece, iar acest război nu va dura pentru totdeauna. Mai bine ar fi să vă autosusțineți în ceea ce privește nevoile de bază pentru cei mulți și bunurile de consum pentru viața zilnică. Protejați mediul. Adoptați agricultura organică.

(2) Aveți dezbateri, chiar și publice. Dar lumea cere partide politice. SUA au două partide de dreapta, Cuba ar putea avea două partide de stânga, unul socialist și unul comunist, pentru a stimula dezbaterea publică.

La fel le-am spus atunci când am fost profesor vizitator la Universitatea din Havana, în 1972. Studenții discutaseră despre Cehoslovacia și China, au venit noaptea la hotel și au mers apoi la Ministerul de Externe cubanez pentru a verifica informația pe care le-o dădusem cum că vasele de pescuit cubaneze secau râuri din Africa pentru pește. Ministerul de Externe a mărturisit.

Mai devreme sau mai târziu, cubanezii vor trebui să abordeze într-un fel sau altul punctul al doilea de mai sus. Totuși, pe lista mea a ceea ce înseamnă democrație, Cuba se plasează deasupra Statelor Unite ale Americii...

(Fragmente din autobiografia lui Johan Galtung, *On the Peace Path Through the World,* 2000.)

Din învățături...

Deci, mai întâi să te îmbraci în dragostea lui Dumnezeu, ca într-o platoșă și să ieși cu veselie cu boierii tăi și să nu înțeleagă nicicum despre tine că ești înspăimântat sau că fața ta s-a schimbat, ci să te arăți lor vesel. Asemenea, cheamă pe boierii cei bătrâni și pe sfetnicii tăi și toată țara, și spune-le cuvinte dulci:

„Iată, dușmanul nostru a venit împotriva noastră, iar noi nu le suntem cu nimic vinovați, ci câte cuvinte dulci au fost, cu ele i-am îndulcit, și dacă a fost vorba de avuție, noi le-am dat, și dacă a fost vorba de smerenie, noi ne-am smerit. Dar ei n-au vrut să ne primească nici cuvintele dulci, nici avuția, nici smerenia, ci au venit acum să ia capul meu, și nu numai capul meu, ci și capetele voastre. De aceea, eu nu mă voi lăsa, ci îmi voi pune capul pentru voi, că-mi este și mie milă de voi. Dar să vă învețe Domnul Dumnezeu să vă fie și vouă milă de capul meu, precum și mie îmi este de capetele voastre. Să chemăm pe Dumnezeu în ajutorul nostru și cu ajutorul lui Dumnezeu să mergem împotriva lor. Pentru că, dacă sunt mulți, Dumnezeu i-a înmulțit, iar pentru nesmerenia lor Dumnezeu îi va smeri și va da pe vrăjmașii noștri sub picioarele noastre.”

La pas prin satul global

Popas în China

Ion PĂTRAȘCU

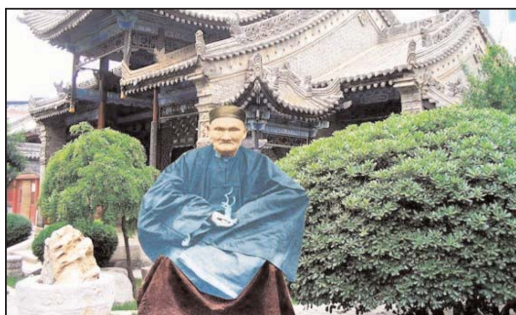
Am petrecut ceva timp prin lumea chinezilor, în perioade istorice diferite. Prima dată, eram în calitate de diplomat la ambasada României din Beijing. Pe atunci, chinezul era diferit, așa cum era și țara lui, întrucât China traversa una dintre cele mai dificile etape din epoca modernă. Pe plan intern, țara era măcinată de ceea ce s-a numit Revoluția Culturală. Era o sărăcie lucie, iar chinezul își câștiga cu greu o existență modestă, adesea la limita supraviețuirii. În exterior, China avea puțini prieteni (printre ei și România), însă mulți râvnitori la bogățiile ei. M-am întors în China, ca turist, după 44 de ani, însă nu am mai aflat aceeași țară și nici același chinez. Între timp, China cunoscuse o dezvoltare vertiginoasă și se instalase comod în jilțul celei de a doua mari puteri economice a lumii. Chinezul nu mai era nici el același, pentru că tocmai produsese acel miracol. El își onora, în continuare, cartea de vizită pe care istoria gravase cuvintele *creator al celei mai strălucite civilizații a omenirii.*

Ca simplu observator al acelor realități, vechi și noi, mă întrebam și eu, ca oricare alt vizitator străin, ce are așa de special acest popor de uimește lumea de mai multe milenii. Mă feresc să spun șase, opt sau zece milenii, pentru că China rămâne o țară a misterelor, care, relativ recent, a început să se descopere și să fie descoperită. Mă întreb cum va suna istoria acestei țări și chiar a omenirii atunci când va fi descifrată povestea piramidelor sale: *Marea Piramidă Albă* sau cele peste o sută de asemenea construcții megalitice, cele mai vechi din lume, îngropate la 300 de metri sub pământ. Dar să revenim la chinezul nostru, care este creditat de literatura de specialitate cu o inteligență peste media ființelor umane. Nu sunt rare nici supozițiile despre o eventuală origine extraterestră a chinezilor. Noi însă ne vom limita la ceea ce putem afla din informațiile disponibile în prezent.

Că chinezul este diferit, plămădit dintr-un material special, ne sugerează chiar bogata mitologie a acestui popor. *Creatoarea, zeița Nu Wa*, și-a început opera pe malul Fluviului Galben, nu cu un Adam și o Evă, ci cu un grup, o colectivitate. Poate de aceea istoriografia chineză susține că unitatea de bază a societății chineze este familia și nu individul. În consecință, societatea este o extensie a familiei. Încă de la apariție, familia a avut standarde stricte de conviețuire, cu subordonări și sarcini precise pentru fiecare membru, având scopul suprem de a asigura *armonia între oameni, între ei și natură.* Marele filosof Confucius (551-479 î.Hr.) avea în vedere o armonie în diversitate, care să țină seama de factorul personalitate. Este știut că chinezul a avut întotdeauna un stil de viață natural, simplu și armonios, realizabil datorită trăsăturilor sale nobile, precum erudiția, hărnicia, sârguința, cumpătarea, modestia, dar și iuțeala minții și stăpânirea de sine. La acestea, a mai adăugat și Confucius calități precum echitate și omenie, iubire și fidelitate, bunăvoință și bunăcuviință, dar și integritate, drept standard suprem.

În formarea chinezului, *educația* a avut și continuă să aibă un rol esențial, pentru că ea eliberează omul, îl face mai puțin vulnerabil. Se merge, în continuare, pe jaloanele trasate de Confucius, care sublinia că *natura ne aseamănă, însă educația ne deosebește*. El mai spunea însă ceva: *învățătura fără cugetare nu are noimă, iar cugetarea fără învățătură este ca un lucru născut mort.*

Armonia la chinezi transcende timpul și spațiul. Ea înglobează organic trecutul, prezentul și viitorul. Întotdeauna, chinezul a luat cu el și trecutul, în călătoria lui spre viitor. Obligația de a-și venera strămoșii și faptele acestora era considerată drept sacră, așa cum era și ambiția generațiilor, în succesiune istorică, de a nu-și dezamăgi înaintașii prin realizările lor. Un asemenea pilon al culturii chineze se observă cel mai ușor în cadrul *festivalurilor tradiționale,* desfășurate pe tot parcursul anului, în strânsă concordanță cu anotimpurile și ciclurile solar și lunar. *Festivalul Primăverii,* de exemplu, este cel care anunță începerea unui nou an, atât calendaristic, cât și agricol. Este momentul când chinezul așteaptă vizita zeului bucătăriei și a soției acestuia, care primesc îngăduința *Împăratului Celest de Jad* de a reveni printre pământeni pentru a le proteja gospodăria și a le aduce noroc în noul an. Chinezul și-a rezervat o zi a colțunașilor, pe care familia îi consumă la întrecere, având credința că aceștia aduc noroc și prosperitate. Nu lipsesc nici dansurile dedicate începerii muncilor agricole, dansuri exotice: al dragonului zburător, al leului sau al lampioanelor multicolore. Dansul lampioanelor se transformă în festival național în dinastia Tang, iar imaginile succesive proiectate de lampioane în dinastia Song sunt considerate drept precursoare ale filmelor de astăzi. Din multitudinea de festivaluri anuale, îl mai amintesc doar pe cel al *Spiritelor,* când porțile și ușile rămân larg deschise, pentru

ca sufletele străbunilor să intre și să simtă din nou căldura familiei. Dacă mai exită și un curs de apă prin apropiere, atunci lampioane colorate le vor lumina calea.

Viața de zi cu zi a chinezului se încadrează într-o matrice specifică, cu elemente acumulate timp de milenii, care vizează partea fizică și psihică, sănătatea și alimentația, comportamentul în societate. Într-un atare context, este interesant să aflăm despre *efectul bumerangului,* pe care Confucius îl formula astfel: *să nu faci altuia ceea ce nu vrei să ți se facă ție.* Apoi, este de reținut faptul că, după chinezi, *gândul este cel care atrage binele sau răul în existența noastră, întrucât vibrațiile pe care le emitem prin vorbe, dorințe sau sentimente se întorc la noi.*

Viața cotidiană a chinezului este de neconceput fără exerciții fizice. Pentru noi, europenii, este greu să înțelegem toate valențele *artelor marțiale*, de exemplu, pe care suntem tentați să le reducem la simplul termen de lupte. Aceasta, atâta timp cât nu știm că strămoșul lor, generalul Yue Fei din dinastia Song, le vedea drept calea pentru cultivarea răbdării, perfecționarea îndemânării, dobândirea măiestriei prin acceptarea durerii. De altfel, de artele marțiale este legată, în bună parte, și povestea privind longevitatea de 256 de ani a instructorului de arte marțiale, Li Ching-Yuen (1677-1933), despre care scriau publicațiile americane *Time Magazine* și *New York Times* prin anii ’30 ai secolului trecut. Secretul ar fi constat în exerciții fizice zilnice, dietă bazată pe plante medicinale și vin de orez, liniște mentală și, desigur, armonia perfectă între Yin și Yang. Conform celor două publicații, documente de arhivă consemnează felicitările adresate de guvernul chinez lui Li la a 150-a și 200-a aniversare a zilei sale de naștere.

Pentru lumea nechineză și mai fascinantă apare *Știința vieții,* adică *medicina tradițională.* Aceasta este expresia cunoașterii perfecte a meridianelor și centrilor energetici, a punctelor de acupunctură și, eventual, a unor potențe supranaturale. Sigur, ni se poate părea neverosimil dacă auzim că subconștientul din organismului comenzi care să mobilizeze energiile pozitive sau negative, în raport de starea de spirit a individului. Apoi, chinezii mai iau în calcul și *factorul suflet* în tratarea unei maladii. În ideea că *lucrarea sufletului este și lucrarea trupului,* ei susțin că omul cu suflet bun se vindecă mai ușor și mai repede. Medicina tradițională chineză a descoperit și o *vamă a sufletului,* aflată la două degete de la încheietura pumnului. Asistând la un consult medical, cu prilejul recentei vizite în China, am observat cum medicul a pus degetul mare la *vama sufletului*, după care adresa întrebările într-o anumită ordine, în raport de locul și rolul organelor interne avute de el în vedere. Când se referea la ficat, doctorul chinez știa că organul respectiv poate fi sediul mâniei și supărării, atunci când intervine un dezechilibru dintre componenta Yang a bucuriei și Yin a tristeții. Știa, de asemenea, că deficitul de energie al pancreasului dă nemulțumire și îngrijorare și că rinichii sunt garantul vieții, întrucât ei alimentează din energia proprie organele în suferință.

Dacă dorim să-i înțelegem mai bine pe chinezi, este obligatoriu să aruncăm o scurtă privire și asupra *artei lor culinare*, considerată element central al coeziunii naționale și componentă majoră a civilizației acestei țări. Ca orice artă, ea are propriile ritualuri și simboluri, fiind comparată, adesea, cu acțiunea de guvernare a statului. Și nu-i de mirare, dacă ne gândim că bucătarul Yi Ying a fost primul din istoria Chinei care a ocupat fotoliul de prim-ministru. Despre el se scrie că, în talentul lui de conducător de stat, s-a evidențiat arta de a armoniza și echilibra cele cinci gusturi principale și diverși alți factori.

Ritualul alimentar evidențiază existența unui cod de reguli precise, bazate pe bune maniere, dragoste, respect reciproc, cu corolarul lor armonia. Nimic nu se face la întâmplare. Felurile de mâncare sunt legate de ciclurile naturale, pământene sau cerești, având simboluri bine înrădăcinate în tradiția chineză. Astfel, peștele și colțunașii aduc belșug, turtele de orez asigură progresul în noul an, iar tăițeii, cât mai lungi, sunt legați de longevitate. Ei au și convingerea că *tacâmurile* lor, *bețigașele*, ar ajuta la dezvoltarea abilităților ambelor emisfere cerebrale.

Nunta tradițională la chinezi este o perlă a simbolisticii. Unirea celor doi tineri se făcea numai după consultarea unei ghicitoare sau a unui astrolog. Ceremonia nu începea niciodată la oră fixă, ci la și jumătate, astfel ca limba minutarului să urce, pentru a deschide tinerilor calea spre succes. Din aceleași rațiuni, și tortul miresei se tăia de jos în sus, spre primul etaj. Predomina culoarea roșie, de la invitații la rochiile miresei, pentru că roșul este expresia dragostei, bucuriei și prosperității. Floarea miresei nu putea fi decât bujorul, care exprimă și el dragoste, prietenie, noroc, bogăție, onoare, frumusețe feminină, echitate și echilibru sufletesc. Dragostea chinezilor față de flori nu putea fi exprimată mai bine decât o făcea marele filosof Confucius: *Mă întrebi de ce cumpăr orez și flori. Cumpăr orez ca să trăiesc și flori ca să am ceva pentru ce să trăiesc.*

Cu aceste scurte incursiuni prin tradițiile chinezești, trebuie să admitem că nu putem lăsa pe dinafară *elitele* celui mai numeros și prolific popor de pe Terra. Chinezii au propriul *cântar,* pe care își așază conducătorii și faptele lor, fie ei regi, împărați, președinți sau prim-miniștri. Tuturor li se aplică măsura de care beneficiază, și astăzi, Împăratul Galben în istoriografia chineză: *guvernarea împăratului Qin Shi Huang a fost crudă și nemiloasă, însă meritele sale istorice sunt nemuritoare.* Deci, chinezii se conduc, și în acest caz, după elementele dualiste, contrare și indispensabile, Yin și Yang. La ei, tot ce-i bun, fie el și parțial, se păstrează în tezaurul național. Însă, elita nu înseamnă doar liderii unui popor. Elita se constituie din totalitatea celor care asigură funcționarea de ansamblu sau departamentală a unui stat. Și aici chinezii au oferit lumii cele mai bune și eficiente soluții. Este vorba de un sistem foarte bine articulat al serviciilor civile, care viza selecția și numirea, evaluarea și promovarea, supervizarea și destituirea. Parte a acestui sistem, *examenele imperiale* selectau pentru funcțiile de oficiali ai guvernului doar pe cei mai buni cunoscători ai culturii tradiționale chineze. *Tradiția* și iar tradiția! Este evident faptul că, pentru chinezi, tradiția nu a aparținut vreodată trecutului. Ea este încadrată la *prezentul continuu*, fiind percepută drept o mișcare, o existență, un proces de conectare a trecutului, prezentului și viitorului. De aceea, civilizația chineză se caracterizează doar prin succesiuni, fără fracturi. Într-un asemenea context, examenele imperiale au funcționat în permanență ca un adevărat *Mare Zid* de protecție pentru civilizația chineză.

→

Semana Santa

Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG

În materie de sărbători religioase există particularități și diferențe firești de la o nație la alta, dar nimic nu depășește în efort și spectaculozitate amploarea festivităților pascale proprii spațiului catolic hispanic. E foarte probabil ca fastul neobișnuit al sărbătorii Paștelui la spanioli să se datoreze concurenței latente a atotprezentei credințe islamice, practicate cu ardoare de-a lungul secolelor de numeroșii supuși musulmani cu care au conviețuit. Mai puțin interesează însă cauzele, cât fenomenul în sine, care fascinează atât de tare încât puhoaie de gură-cască de pe întreaga planetă asaltează an de an marile orașe spaniole, venind special să contemple minunea.

Fără îndoială, sărbătoarea Paștelui e peste tot în lume un fenomen particular, o problemă extrem de delicată, aproape intimă. Fiecare popor o interpretează într-un mod propriu, aproape personal. Nu arareori, în această perioadă a anului simțim o reacție de respingere involuntară, un fel de rugăminte mută din partea creștinilor, care parcă își doresc liniștea necesară concentrării asupra lor înșiși.

Ne-am obișnuit să acceptăm tacit eforturile lor de întoarcere spre interior, concentrați asupra dialogului cu Divinitatea, căreia fiecare tinde să I se apropie prin mijloace și „rețete” mai mult sau mai puțin infailibile. Unii îmbrățișează postul, alții primenirea fizică și spovedirea spirituală, sau totul concomitent. Însă nu spaniolii.

Parcă vrând să contrasteze cu restul lumii, ei șochează la prima vedere prin maxima extrovertire cu care obișnuiesc să comemoreze marele eveniment al Învierii. Dintre numeroasele culturi religioase pe care le întrețin cu ardoare, alături de cele în onoarea Fecioarei Nepătate, respectiv cele dedicate ciclurilor fertilității, Paștele se înscrie pe primul loc. Suferința lui Isus se retrăiește însutit și înmiit în public în fiecare an, atingând punctele culminante în orașele andaluze.

În dumnica dinainte de Paște (*Domingo de Ramos*, derivat de la decorativele ramuri de palmier împletite cu multă fantezie), există în Spania regula nescrisă de a se purta haine sau încălțăminte nouă. În joia de dinainte de Paște, femeile se îmbracă complet în negru și își prind în păr pieptenele cu creastă înaltă (*peine*) de care atârnă vălul dantelat (*mantilla*). Îndeosebi pe la sate, unde femeile se roagă în fiecare zi la biserică între orele 12 și 12:30 (fix!), regulile de îmbrăcăminte sunt respectate cu strictețe. În mod cert, săptămâna care precedă festivitățile propriu-zise este cel puțin la fel de pasionantă ca și finalul ei.

Punctul culminant al festivităților se atinge în noaptea de joi spre Vinerea Mare, așa-numită „La Madrugă”, noaptea în care nimeni nu doarme. În jurul orei 1, se ia masa în sânul familiei, iar apoi se iese pe stradă pentru a întâmpina prima procesiune, cea a Tăcerii. Potrivit unei superstiții care n-are nicio legătură cu credința creștină, cine se culcă înainte de întâiul cântat al cocoșilor în noaptea aceasta, va fi urmărit de năpastă.

Originea procesiunilor de Paște coboară înapoi în secolul al XVI-lea, când instituția Bisericii Catolice a considerat oportun să înscenze Biblia, aducând-o mai aproape de popor, punând să se joace practic scenele biblice, direct în stradă.

O să vă întrebați probabil nelămuriți, cum m-am întrebat și eu pe vremuri nu fără mirare, ce anume Doamne iartă-mă poate fi așa de spectaculos în defilarea cu pas de melc a unui cortegiu sobru de sute de oameni triști, purtând pe umeri povara unei statui grele ca plumbul? Imaginile care ne sunt prezentate la știri, pe sticlă, o dată pe an, nu par să transmită nimic din profundul fior mistic. Nu veți găsi probabil niciun spaniol dispus să vă explice mirajul fenomenului. Atât de comunicativul popor, oricând gata să facă o pauză povestind verzi și uscate, guraliv și pus pe șotii, se rezumă în cazul Sfintelor Paști la practicarea ritualurilor, fără explicații.

Dar nu e cazul de disperare prematură: odată cu prima oportunitate ce se ivește pentru a asista la o procesiune de Paște, scânteia electrizantă atinge nevăzut cele mai adânci corzi vibrante din sufletul fiecăruia dintre noi, topind parcă și cele mai sceptice firi. Până și cei mai neastâmpărați copii rămân înmărmuriți, atinși parcă de o nevăzută, blândă mână divină.

Care e secretul sentimentului înălțător? Poate fi el fixat în cuvinte? Probabil că e aproape imposibil, dar eu mă încumet măcar să încerc.

O particularitate evidentă a bisercilor spaniole este prezența nișelor laterale cu altare împodobite fastuos, în care veghează statuile în mărime naturală ale sfinților locali, ale Fecioarei Maria sau Isus răstignit pe cruce. Renumită peste tot în lume datorită rolului pe care îl joacă la procesiunea cea mai mediatizată, simbolică pentru întreaga Creștinătate, este statuia Mântuitorului din Catedrala din Sevilla. Mulți dintre turiștii care se perindă zilnic prin fața lui nici nu realizează că, pe lângă menirea de exponat, fiecare sfânt eternizat în mod atât de artistic îndeplinește și un rol practic. Pe tot parcursul anului, el nu face

altceva decât să-și aștepte rândul la ieșit în lume, pe post de protagonist al unor spectacole itinerante fără egal, culminând cu clipa în care e purtat în plimbare pe străzile localității de care îl leagă numeroase fire invizibile. Nu există practic niciun locșor dotat cu biserică pe peninsulă și probabil nici în America Centrală și de Sud, care să nu aibă măcar o dată pe an un pelerinaj local cu statuia proprie în frunte.

Așa se face că în satele cu ieșire la mare, La Virgen del Carmen, patroana pescarilor, e purtată cu mare alai, uneori direct prin apă, în acordurile corului bărbătesc impresionant, de vrei-nu-vrei ți se încrețește pielea de emoție. Nici ceilalți sfinți nu se lasă mai prejos. În satele de munte se invocă adesea San Antonio, chemat în special atunci când se caută ceva pierdut, respectiv San Juan, care joacă un rol important la inaugurarea oficială a anotimpului de vară.

Dintre toate procesiunile, cele de Paște dețin incontestabila supremație. Bărbații desemnați să poarte tronul – platforme alegorice numite „pasos”, care ilustrează „pașii”, mai bine zis, etapele parcurse de Isus în supliciu – se pregătesc timp de un an întreg pentru povara grea. Supranumiți „costaleros”, ei poartă pe cap o bucată groasă de stofă, numită „costal”, cu care distribuie și atenuează greutatea pe parcursul lungului lor marș. La origine erau selectați din rândurile celor mai puternici meșteșugari locali. Deși numărul lor poate ajunge la 350, fiecare dintre ei e ales pe sprânceană, lucru care îi îndreptățește să fie mândri de onoarea acordată. Motivația este necesară, marșul fiind un adevărat calvar. În orașele mari cum sunt Sevilla, Córdoba sau Málaga, durează între 13 și 18 ore, timp în care greutatea poate atinge 23 de kilograme pe fiecare om și trebuie susținută aproape fără pauze. Întreruperile sunt scurte și rare, de câteva minute la răstimpuri de ore.

E de la sine înțeles că în acest scurt răgaz, colegii sunt cei care suportă povara, ceea ce explică odată în plus încrederea pe care trebuie să o aibă unii în alții și tainicele legături frățești care sudează colectivul aflat în suferință. De aici probabil și denumirea de „Hermandad” (de la spaniolul *hermano*, frate) dată unității pe care o compun.

Lungimea unui „paso”, a unei platforme de acest gen, este uneori atât de mare încât simpla depășire a unui colț de stradă poate dura până la o jumătate de oră. Grație coordonării perfecte dintre purtători, convoiul pare a se mișca la unison, ca un organism de sine stătător, cu pași mărunți și de o încetineală ritualică identică bătăilor unei inimi invizibile, de dimensiuni gigantice. Imaginației creștinilor li se înfățișează statuia în mișcare de parcă ar prinde viață, tresăltând la fiecare pas, anevoios precum calvarul biblic însuși.

Dacă întrebați un spaniol care este în opinia sa momentul culminant al procesiunii, va răspunde fără ezitare că e clipa în care „costaleros”, printr-un efort aproape supraomenesc, înalță încet platforma cu statuia Fecioarei Maria. Imaginați-vă o pădure de brațe bărbătești paralele care se întind milimetru cu milimetru până rămân toate întinse la maximum, cu coatele drepte. Tremoloul lor nervos se transmite mulțimii electrizate, iar statuia îmbrăcată în aur pare să prindă viață, dansând fantasmagoric. Toți cei prezenți strigă la unison „Que Viva, Viva, Viva la Virgen Maria!”

În fruntea procesiunii, precedând tronul, înaintează desculți, distribuiți pe două rânduri, „nazarinenii”. Sunt îmbrăcați în costumele ritualice, cu glugi și coifuri înalte care îi maschează complet, lăsând liber doar spațiul pentru ochi. Deși au dobândit renume rău famat datorită răspândirii straiului lor ciudat printre membrii Ku-Klux-Klanului nord-american, uniformele catolice sunt o apariție mult mai veche în istorie. „Modelul” croielii lor a rămas practic neschimbat de mai bine de cinci sute de ani, fiind lipsite total de orice conotații războinice militante.

În urma tronului merg spășiți penitenții, și ei mascați cu glugi trase peste cap, dar fără coifuri ascuțite. Mulți dintre ei poartă câte o lumânare mare cât un stat de om, păzindu-i flacăra ca pe ochii din cap. Așa se face că străzile orașelor se acoperă în decursul zilei din ce în ce mai mult cu ceara topită, care se scurge încet, dar implacabil pe caldarâm, ca o aluzie subtilă la sângele vărsat. Copiii aleargă de la unul la altul cu un glob de ceară în mâini, adunând cât mai multe picături și întrecându-se să rotunjească un bulgăre cât mai mare. „Mingile” de ceară se păstrează în casă de pe un an pe altul.

Alți penitenți poartă în spate câte o cruce grea și își târăsc picioarele în lanțuri care le rănesc gleznele. Explicația „măștii” lor e foarte simplă și de natură practică: se dorește ascunderea identității purtătorilor, lucru explicabil dacă ținem seama de brutalitatea cu care se autoflagelează unii dintre ei. Prin autobiciuire, cătușe fixate strâns și lanțuri grele, ei se pedepsesc pentru păcatele comise.

Pentru cei care poate se așteptau să asiste la un fel de pasaj teatral bine înscenat, cel târziu la acest punct intervine trezirea la realitate, anume aceea că nu avem de-a face cu actori, ci cu oameni care se torturează cu adevărat. Nu e o joacă, ci un chin sistematic, metodic și autoimpus, care cere disciplină și convingere.

În acest context, e firesc să nu-și dorească nimeni să fie recunoscut. Nu e aici locul pentru sarcasme ieftine, dar mă întreb realmente ce impresie mi-ar face dacă aș recunoaște într-un penitent pe managerul unei bănci falimentare, chinuit de remușcări după ce a privat sute de clienți de economiile lor pe viață?

→

Așa a fost format acel sistem administrativ complet, eficient și delicat, pe care l-a copiat și Anglia prin secolul al XIX-lea. Despre el Voltaire spunea: *Înțelepciunea ființei umane nu putea să creeze o organizare administrativă mai eficientă decât în China.*

Pentru final, să revenim la nucleul societății chineze – familia, care a început să resimtă impactul modernizării și globalizării. S-a produs o ruptură în schema familiei tradiționale, o slăbire a legăturilor dintre generații; susținerea nu mai este reciprocă, vârstnicii fiind neglijați. Fenomenul este îngrijorător în condițiile procesului accelerat de îmbătrânire a populației.

În prezent, China are deja mai mult de 185 de milioane de persoane peste 60 de ani, număr care, în 2053, va ajunge la o jumătate de miliard. De aceea, Guvernul Chinez a adoptat (2013) o lege specială, care îi obligă pe copii să sprijine, material și emoțional, părinții trecuți de 60 de ani. În condițiile moderne, nici măcar *corbul* nu a mai reușit să se impună. Tocmai el, cel considerat în China drept *simbol al recunoștinței filiale,* pentru că își hrănește părinții la bătrânețe.

Orizont SF

Superlativul poluării

Mircea OPRIȚĂ

Câteva informații despre Ștefan M. Găbrian (pe numele său din acte Stefan Mathe) găsim într-o notă de prezentare redactată de el însuși ca preambul al răspunsurilor la câteva întrebări puse de redacția revistei *Tribuna*, care vedea în el o speranță a prozei anilor '70. S-a născut la 3 ianuarie 1936, „în cartierul Lazaret din Sibiu". A încercat să urmeze Liceul Militar, de unde a fost exmatriculat în 1953. A absolvit Liceul „Gheorghe Lazăr" din Sibiu, dar se angajează ca strungar în fier la Uzinele „Independența" din localitate. După absolvirea Școlii Tehnice Sanitare, ocupă posturi modeste în acest domeniu, între care, un întreg deceniu, pe cel de asistent la o circumscripție rurală (unde participă și la performanțele corului comunal). La data interviului (august 1977), era angajat la Întreprinderea Poligrafică Sibiu ca muncitor necalificat, ambalator la serviciul „Expediție". Excluzând „câteva poezioare" de prin 1954-55, pe care el însuși și le reneagă, a debutat cu o povestire în revista *Vatra*. A avut șansa de a câștiga concursul de debut în volum al Editurii Eminescu, editură la care nuvelele respective se și publicau în 1973 sub titlul *Gări cardinale*. Anunța alte cărți în lucru, un roman și un nou volum de povestiri, *Fotolii și birouașe*, acesta pentru Editura Dacia, unde n-a mai apărut, publicându-se, totuși, în 1983, la Albatros. Pare să fi intrat în atenția Securității, fiindcă într-o rememorare a lui Dan Culcer despre anii 1980 (făcută din Franța, unde criticul se expatriase spre mijlocul aceluiași deceniu), îl găsim pomenit ca disident, alături de Liviu Ioan Stoiciu și Dan Petrescu. Înzestrat cu o sănătate precară, moare la 27 noiembrie 1997, lăsând în urmă mai multe manuscrise nefinalizate.

Singurul text de anticipație satirică pe care l-a produs, *Ceremonial SF*, s-a publicat tot în *Vatra* (nr. 7 din 1987). Povestirea sugerează un viitor sumbru și lipsit de amprenta omenescului, ultratehnicizat și totodată degradat sub aspect biologic până la extincția mai tuturor speciilor vii de pe Pământ. Cercetările pretins ecologice de pe „teren" se desfășoară cu instrumente de teledetecție infailibile, pe care te-ai aștepta să le vezi în dotarea unui James Bond. Ținta lor este descoperirea vreunei urme de viață acvatică într-un mediu cu totul ruinat de poluare.

„Practic, apa oricărei bălți, oricât de împuțită ar fi fost, și-a oricărui fluviu i se înfățișa înaintea privirii chiar mai limpede decât dacă ar fi prefirat-o printre degete. Vedea absolut totul, indiferent de obstacolele naturale (stânci prăvălite, bolovani, cotloane formate la rădăcina sălciilor bătrâne) sau artificiale (galoși, biciclete, sticle goale de băuturi spirtoase, sobe de gătit, frigidere, televizoare, alte obiecte uzate, părăsite de unii cetățeni inconștienți) ce se găseau în albia râului. Da, deoarece majoritatea fasciculelor de raze detectante aveau capacitatea uimitoare de-a se reflecta nu la contactul cu suprafețele exterioare ale conținutului heteroclit al albiei, ci exclusiv și riguros la o schioapă și jumătate adâncime sub albia materială a unei ape curgătoare."

Rezultatul cercetării cvasimaniacale din povestire conviețuiește multă vreme cu eșecul, întrucât: „Miliarde de metri cubi de apă curgătoare au fost dragate, filtrate, pieptănate, cernute de setcile necruțătoare ale aparatelor lui, dar nici urmă de pește, de alevin sau de icră! Numai râuri de apă sterilă, bidistilată, numai râuri de acizi peripolipoluatici, numai fluvii de cerneală, ideală pentru concoctat filipice, pamflete, satire duhului personal, anonime mortale și romane sociale, da, dacă pentru toate acestea nu s-ar fi vândut în prăvălii, la un preț modic, cerneluri speciale, neutralizate sau aromatizate."

Ștefan M. Găbrian

Dănuț Ungureanu

Totuși, „drogat" cu vechi lecturi pescărești de felul celor din opera lui Mihail Sadoveanu, fanaticul explorator al cloacelor viitorului nu se lasă până când nu depistează ultimul peștișor adevărat de pe Pământ, eveniment sărbătorit cu mare risipă de vorbe și gesturi festive de către concetățeni, înainte ca subiectul triumfului științific să fie „oferit ca desert unei pisici de umbră". În felul cum concepea abordarea comico-satirică a unei grave teme SF, Ștefan M. Găbrian arată afinități cu Leonida Neamțu și Corneliu Omescu.

Să nu se creadă, însă, că tema și-a epuizat astfel resursele. Am putea spune că tocmai intenția ei apăsat satirică și întrucâtva politizată, în spiritul criticii interstițiale din comunism, a amânat niște modalități mai pregnante de manifestare a motivului poluării agresive într-o societate viitoare acaparată de tehnologii frenetice și incapabilă să mediteze cu seriozitate la consecințele fenomenului declanșat. Cu alte resurse literare și, mai ales, cu puterea de a sugera o dimensiune aproape argheziană „bubelor și mucegaiurilor" descoperite în groapa de gunoaie a viitorului nostru nemijlocit, o găsesc reluată de **Dănuț Ungureanu** sub titlul *Din nou acasă*, într-o povestire publicată în *Almanahul Anticipația 1989* (apărut în vara anului 1988). Scriitor cu un evantai stilistic mai amplu decât al lui Găbrian, Dănuț Ungureanu își produce propria sa bolgie viitoristă fără a se distanța sentimental de drama în cauză, cum am văzut că se întâmplă la „pescarul" dezumanizat și fundamental robotizat din *Ceremonial SF*. Titlul îngăduie și aici o abordare ironică, întrucât „acasă" are chiar semnificația planetei Pământ, ajunsă în situația unui cosmic depozit de gunoaie unde se concentrează, legal sau ilegal, deșeurile produse de specia umană pe oriunde a ajuns ea să se implanteze. Celor doi vizitatori pătrunși în cloaca asta cu o misiune de sacrificiu, spectacolul le apare cutremurător:

„Gunoaiele, dezolante prin întinderea lor, sfârșeau prin a fi toate la fel. Acolo se năruiau încet, în ele însele, încet, ca cețuri de frunze moarte. Impresia era puternică, mai ales în orele fără vânt, când aburul venit dinspre ocean se prelingea acumulându-se între cocoașele de moloz. Ceea ce putuse să ardă arsese de mult, mocnit, din cauza lipsei de oxigen. Ceea ce nu rezistase apei se dizolvase ori ruginise lent până se transformase în pulbere. Dar rămâneau miliardele, obiectele a căror agonie măsura secolele. […] La început, văzuseră capsulele de accelerație, folia de bismut, băltoacele de mercur. Văzuseră formele de sticlă vanadică și resturile rezervoarelor antișoc și containere îmbucătățite, de toate tipurile ori mărimile posibile. Scuturaseră puful păpădiilor de azbest răsărite în mănunchiuri compacte pe sub carcasele înnegrite de focurile spațiului. Cristalele memoriilor risipite păreau nestemate, suprafețele etanșărilor, câte nu se corodaseră, scânteiau ca aurul și argintul."

Există o frântură de viață și în pestilența apocaliptică imaginată de Dănuț Ungureanu. Ea nu mai ține însă de linia naturală a evoluției și de supraviețuirea ei întâmplătoare, ci de conținutul unor containere cu rebuturi provenite din experimente genetice și care tocmai în mizeria rămasă după retragerea aiurea a lui Homo sapiens stau să declanșeze o nouă Creație, mutantă, dezgustătoare pentru privitorul înzestrat cu sentimente omenești. Ceea ce, ne spune autorul, nu mai pare să aibă importanță, întrucât abandonul planetei de către stăpânul ei de odinioară deschide calea oricărei încercări de a o repopula. De la o simplă satiră a inconștienței umane, motivul poluării totale se mută astfel într-o conjunctură complexă ce face loc în scenă unor speranțe de viață artificială, cu care practic nu mai avem nimic în comun. Decât, poate, faptul că le deschidem drumul în mod iresponsabil și chiar fără să înțelegem ce se întâmplă.

Revenind la convoi și la uniformele penitenților cu glugi, cu sau fără coif, merită menționată importanța pe care o au nu doar forma, ci și nuanțele straielor lor. Culorile variază în funcție de apartenența la una sau alta dintre frății. Cincizeci de „hermandades", numite uneori și „cofradias", se pot număra doar în orașul Sevilla, fiecare cu culorile ei, responsabilă pentru un alt convoi, cu statuie și traseu propriu. Întâlnim de la albul imaculat, până la roșul turbat, violet, bordo, verde sau albastru.

Doar negrul pare să dețină un rol aparte, strecurându-se răzleț printre petele multicolore. Nu-i de mirare, căci penitenții cerniți sunt ceva deosebit. Publicul îi contemplă cu teamă, în tăcere. Sub costumul lor sumbru se ascunde întotdeauna un răufăcător condamnat la închisoare. Puțini sunt cei cărora li se permite, după îndelungi tergiversări, să iasă din temniță o singură dată în viață, pentru a lua parte la procesiunea de Paște, în semn de căință.

Cortegiul se completează apoi cu întreaga suflare a orasului (să nu uităm că Sevilla numără singură aproape 900.000 de locuitori), la care se adaugă mulțimea de turiști sosiți anume pentru a asista la Marea Sărbătoare. Pe tot parcursul său, convoiul e însoțit de muzica stridentă a instrumentelor de suflat. Doar din când în când mulțimea se oprește brusc, încremenind într-o liniște perfectă. Este momentul în care s-ar putea auzi un ac cum cade, când izbucnește fulgerător și spontan într-un balcon din apropiere un vaiet tânguitor. Țipătul sfâșietor își face drum până în măduva spinării, ca o săgeată. Nu puțini sunt cei care se trezesc înfiorați, cu părul măciucă. „Saeta" (săgeata) e cântată de o singură voce penetrantă, care evocă suferințele Domnului Isus. De departe, aduce cu vaietul unui cântec flamenco, punctat pe alocuri de un „ay" dureros. Bocetul se oprește brusc, când mulțimea îi pecetluiește finalul printr-un „olé" unanim. Paso își continuă drumul.

Singura procesiune lipsită de orice acompaniament muzical este renumitul „Paso del Silencio", impresionant pentru că decurge într-o tăcere mormântală. La fel, „Paso de los gitanos" a dobândit renume datorită atmosferei specifice temperamentului învolburat al țiganilor și al incantațiilor inegalabile, în ritm de flamenco. Se înțelege de la sine că în cazul procesiunii țiganilor, statuile Fecioarei Maria, respectiv a Domnului Isus Hristos au tenul de culoare tuciurie.

Andaluzii nu pun mare preț pe postit. Dimpotrivă, ei consumă parcă mai cu spor decât oricând în Săptămâna Patimilor cantități considerabile de produse dulci de patiserie: *roscón de Pascua* (un colac cu un ou incondeiat ascuns în el), *pestinos* (gogosi prăjite in ulei de măsline, îmbibate cu miere și suc de lămâie) sau *torrijos* (felli de pâine albă prăjită și îmbibată în vin și miere).

Descrierea Paștilor spaniole n-ar fi completă dacă n-aș lăsa loc la final pentru eterna „conexiune la lumea modernă". Mai nou, se remarcă îndeosebi la generațiile tinere reacția inversă: în loc să se buluceascâ pe la procesiuni, oamenii preferă să profite de ocazia celei dintâi „punți" de zile libere din an pentru a întreprinde prima ieșire în mijlocul naturii renăscute în prag de primăvară. Asaltate de turiști gălăgioși însetați de soare, destinațiile turistice de pe litoralul Mediteranei se trezesc parcă toate dintr-o dată dintr-un somn hibernal îndelungat și plesnesc din toate încheieturile. E fapt cunoscut printre comercianții locali că ziua cu deverul cel mai mare de pe tot parcursul anului nu e ca în alte țări Ajunul Crăciunului, ci Vinerea Paștilor. Hristos, dar nu numai El, cu-adevărat a-nviat!

Culori argeșene

Un vis devenit realitate

Elena STOICA

Prin culoare, formă, mesaj și (aș adăuga) pasiune, multă pasiune pentru desen și pictură, Ștefania, Ciprian, Sorina și Ștefi, membri ai cercului de pictură „Culoare și vis" din Corbeni-Argeș, au reușit să transforme visul lor într-o călătorie de neuitat în „Țara Cireșilor în Floare". O țară specială, unde totul este artă, totul

este gândit, ordonat, curat, cu o estetică de mare eleganță și rafinament. O țară cu un popor extrem de primitor, care nu uită să zâmbească și care știe să acorde copiilor importanța cuvenită. Aici se organizează anual concursuri de artă plastică pentru copii, concursuri câștigate de mai multe ori de micii pictori din Corbeni – dar abia în 2012 și 2013 au avut șansa să participe la festivitățile de premiere, mai ales datorită Companiei Toyota Motor Corporation.

Atât în 2012, cât și 2013 au participat la „Dream Car Art Contest" peste 70 de țări. Un juriu format din 8 specialiști în domeniu a avut o misiune extrem de dificilă, pentru că, dintre cele 620.000 de lucrări trimise, trebuia să-i aleagă, pe categorii de vârstă, pe medaliații cu aur, argint, bronz. În 2013, România a ocupat locul întâi pe națiuni, câștigând medalii de toate cele trei culori, aur, argint și bronz.

În 2012, Ștefania Călinescu a fost medaliată cu aur, lucrarea ei fiind cea mai apreciată și admirată. Aceasta a reprezentat o mașină magică, prevăzută cu aspiratoare care curăță planeta de gunoaie, înverzește pădurile, repară stratul de ozon, lăsând în urma ei un covor de stele care regenerează universul.

În visul lui Ciprian Gherghinoiu, câștigător al medaliei de bronz în 2013, mașina Toyota captează energia liberă din univers, o stochează într-o placă magnetică, regenerează stratul de ozon cu ajutorul unor unde luminoase, stopând încălzirea globală, iar cronovizorul (mașina de văzut în timp) înregistrează și prelucrează datele.

Medaliata cu argint Ștefi Sandu visează la o mașină care protejează Terra împotriva meteoriților periculoși. Mașina are puterea de a aspira acei meteoriți, pe care îi zdrobește, separă metalele prețioase existente în ei, iar din reziduuri prepară îngrășământ ecologic pentru agricultură.

Lucrarea Sorinei Călinescu prezintă o mașină Toyota multifuncțională, care absoarbe apa din zonele inundate, o transformă în ploaie pentru zonele secetoase, dar și în zapadă și gheață acolo unde este nevoie, se alimentează cu energie solară, eoliană și cu forța fulgerelor. Are forma unei insecte, încadrându-se armonios cu natura. Sorina a primit aurul în 2013, cu multe laude...

Cu aceste idei, cei patru elevi i-au cucerit pe japonezi, iar aceștia le-au oferit o festivitate ca o adevărată sărbătoare și un program de vizită minunat, magic.

Număr ilustrat cu imagini din *Cronica Basarabiei, 1918-1944. Mărturii din presa timpului și imagini de epocă*, de Vlad Darie și Mihai Potârniche, publicat de Agenția Moldpress, Chișinău, 2012. Fotografiile ne-au fost furnizate de autorii volumului.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Acad. Johan GALTUNG – Norvegia
- Dan D. FARCAȘ – matematician, București
- Gheorghe SĂSĂRMAN – scriitor, Germania
- Gherghina MIHĂESCU – profesor, C. de Argeș
- Cristian BĂDILIȚĂ – teolog și scriitor, Franța
- Crina BOCȘAN – scriitor, București
- Corina Anca SIMION – fizician, București
- Gen. Ion CERĂCEANU – București
- Marian NENCESCU – scriitor, București
- Ion PĂTRAȘCU – diplomat, București
- Dumitru PĂSAT – scriitor, Chișinău
- Ioan MÂNĂSCURTĂ – publicist, Chișinău
- Paula ROMANESCU – scriitor, București
- Sorin-Dănuț RADU – sociolog, Pitești
- Octavian D. CURPAȘ – scriitor, SUA
- Gabriela CĂLUȚIU SONNENBERG – scriitor, Spania
- Mircea OPRIȚĂ – scriitor, Cluj-Napoca
- Elena STOICA – profesor, Corbeni, Argeș